

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Науково-практичний журнал

3 (65) ' 2012

УДК 347.(77+78)

Журнал засновано в лютому 2002 року,
перейменовано у листопаді 2005 року,
внесено до переліку фахових видань
БАК України з юридичних наук

ЗАСНОВНИК

*Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
Національної академії
правових наук України*

Свідцтво про державну реєстрацію
КВ № 10573 від 07.11.2005 року.

Рекомендовано до друку Вченою
радою НДІ інтелектуальної
власності НАПРН України
(протокол № 5 від 22.03.2012 року).

Редакція:

Прахів Б. Г. — головний редактор,
Петренко С. А. — заступник
головного редактора,
Мацкевич О. О. — редактор,
Осипова А. О. — літературний
редактор,
Петренко І. І. — відповідальний
секретар.

Адреса редакції:

03680, МСП, м. Київ-150,
вул. Боженка, 11, корп. 4
Тел.: 228-21-37, 228-22-16
Тел./факс: 200-08-76
www.ndiiv.org.ua
e-mail: letter@i.kiev.ua

Надруковано з оригінал-макета
в ТОВ «Лазурит-Поліграф», 04080,
м. Київ, вул. Костянтинівська, 73,
тел./факс: (044) 417-21-70, свідцтво
во суб'єкта видавничої справи ДК
№ 3133 від 17.03.2008 року.

Здано до набору 01.06.2012 року.
Підписано до друку 15.06.2012 року.
Формат 70x108/16. Папір офсетний.
Друк офсетний.
Наклад 300 примірників. Зам. 133.

ЗМІСТ

Патентне право

Батова В. Корисна модель в Україні.
Вдосконалення правової охорони 3

**Ромашко А., Фоя О., Дем'яненко М.,
Нестеренко Ю.** Документальне
супроводження винахідником нового
технічного рішення 11

Засоби індивідуалізації

**Потоцький М., Ісмагілова О., Сердюк Г.,
Трибунська К.** Еволюція системи захисту
прав на торговельні марки в Україні
в умовах підготовки та проведення
чемпіонату з футболу ЄВРО-2012 17

Сопова (Шукіна) К. Визначення предмета
доказування у спорах щодо захисту
прав на знак для товарів і послуг 23

Право та інновації

Ревуцький С. Вплив економічної
глобалізації на формування національної
інноваційної системи 29

Галица И. Интеллектуальные элиты
как инвестиционно-инновационный ресурс
конкурентоспособности 34

Наукова рада журналу:

Довгерт А. С., чл.-кор. НАПрНУ, д.ю.н., проф; Кузнецова Н. С., акад. НАПрНУ, д.ю.н., проф.; Майданик Р. А., чл.-кор. НАПрНУ, д.ю.н., проф.; Малишева Н. Р., д.ю.н., проф.; Патон Б. Є., през. НАНУ, д.т.н.; Притика Д. М., акад. НАПрНУ, д.ю.н.; Редько В. В., д. с.-г. н.; Тацій В. Я., през. НАПрНУ, д.ю.н.; Шемшученко Ю. С., акад. НАНУ, акад. НАПрНУ, д.ю.н.

Редакційна колегія журналу:

Орлюк О. П. (голова редакційної колегії), Дорошенко О. Ф. (заступник голови редакційної колегії), Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б., Галиця І. О., Грошевський Ю. М., Дроб'язко В. С., Захарченко Т. Г., Копиленко О. Л., Крупчан О. Д., Мироненко Н. М., Москаленко В. С., Нежиборець В. І., Панов М. І., Петришин О. В., Пічкур О. В., Святоцький О. Д., Семчик В. І., Сегай М. Я., Сидоров І. Ф., Солощук М. М., Теплоу М. О., Тихий В. П.

Трансфер об'єктів інтелектуальної власності

Пічкур О., Пічкур В. Особливості етапу підготовки договорів про передання майнових прав на результати інтелектуальної діяльності38

Гришкова М. Нормативно-правове регулювання трансферу технологій (досвід Японії) 47

Погляд науковця

Корновенко С. Ідея як об'єкт захисту права інтелектуальної власності: pro and contra55

Скутельник П. Участь державного регулятора ринку страхових послуг у процедурі банкрутства: фінансово-правові аспекти 59

Романюк В. Особливості податкової правосуб'єктності нерезидентів-фізичних осіб 66

Модельне законодавство

Андрощук Г. Институт рационализаторского предложения в праве промышленной собственности стран СНГ: перспективы развития 73

Модельный закон СНГ «О рационализаторской деятельности» 80

Бібліографія

Университет исследовательского и предпринимательского типа: европейский опыт для Молдовы, России и Украины 88

КОРИСНА МОДЕЛЬ В УКРАЇНІ. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Віра Батова,

*аспірант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького, науковий співробітник НДІ
інтелектуальної власності НАПрНУ*

Постановка проблеми. Після внесення змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [1] (далі — Закон) у 2003 році в Україні склалося унікальна концепція правової охорони корисних моделей, котрої не існує в жодній іншій країні світу.

Попри те, що корисна модель часто сприймається як «ненадійний» спосіб правової охорони технічних рішень, а в деяких країнах навіть має назву «другорядний винахід», вона може бути важливим інструментом у конкурентній боротьбі.

Перевагами корисних моделей в Україні для патентовласника є швидкість і легкість отримання правової охорони через відсутність кваліфікаційної експертизи; невисока вартість отримання правової охорони; можливість отримання правової охорони технічних рішень, виконаних на низькому винахідницькому рівні, недостатньому для отримання патенту на винахід, або ж узагалі за відсутності винахідницького рівня; широке коло об'єктів правової охорони; досить великий обсяг прав інтелектуальної власності на корисну модель [2].

Вондончас, у корисної моделі, як інституту правової охорони, є низка недоліків. Зокрема, умова видачі патенту під відповідальність заявника спричиняє велику кількість спорів щодо порушення прав на корисну модель та, своєю чергою, перевантаження судової системи такими спорами. Також ко-

рисна модель може бути інструментом блокування цілих напрямів досліджень. Особливо актуальним це питання видається стосовно тих країн, де правосвідомість та повага до права перебувають не на належному рівні, зокрема й України. Негативний ефект корисних моделей додатково посилюється недобросовісними намірами суб'єктів господарювання, слабкою системою захисту прав.

Корисна модель нерідко стає засобом зловживання правом. Зловживання правом може полягати в тому, що через відсутність кваліфікаційної експертизи особа може отримати патент на непатентоздатне технічне рішення та вимагати від інших осіб припинення його використання. З огляду на недосконалість судової системи України, такі дії можуть на тривалий час призупинити діяльність суб'єктів господарювання та завдати значних збитків. Оскільки об'єктом корисної моделі може бути і спосіб, і нове застосування відомого продукту, в Україні створені всі умови для недобросовісної діяльності в цьому напрямі.

Отож, вбачається досить **актуальним** проведення порівняльного аналізу законодавства України із законодавствами інших країн, у яких існує досвід правового регулювання корисних моделей, перегляд доцільності існування правової охорони корисної моделі в Україні у тому вигляді, у якому вона існує сьогодні, та формулювання пропозицій щодо внесення

змін до законодавства України про корисні моделі з метою встановлення справедливого правового режиму за принципами патентного права та інтересів усіх учасників суспільних відносин.

У цій статті увага зосереджена на основних умовах надання правової охорони корисним моделям, а саме на об'єктах і умовах патентоздатності корисних моделей в Україні та зарубіжних країнах.

Правова охорона корисних моделей в Україні. Основними нормативно-правовими актами, котрими здійснюється правове регулювання корисних моделей в Україні є Цивільний кодекс України та Закон.

Згідно із зазначеними законодавчими актами, об'єкти корисної моделі, яким надається правова охорона, не відрізняються від об'єктів винаходу. Такими об'єктами можуть бути продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини та тварини тощо); процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу.

Відповідно до п. 2.3.1 Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель (далі — Правила) [3], *продукт* як об'єкт технології — це матеріальний об'єкт як результат діяльності людини. Таким продуктом, зокрема, є пристрій, механізм, система (комплекс) взаємодіючих пристроїв, споруда, виріб, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини та інший біологічний матеріал, у тому числі трансгенна рослина і тварина [3].

«Процес» у Правилах визначається як дія або сукупність дій, виконуваних щодо продуктів та інших матеріальних об'єктів за допомогою принаймні одного продукту і спрямованих на досягнення певного технічного результату. Таким процесом, зокрема, є виготовлення, оброблення, перероблення продукту та контролювання його якості, перетворення речовини, енергії, даних,

вимірювання параметрів, діагностування, лікування, керування процесом, який є об'єктом технології.

Правова охорона, відповідно до Закону, не поширюється на сорти рослин і породи тварин; біологічні в своїй основі процеси відтворення рослин та тварин, що не відносяться до небіологічних та мікробіологічних процесів; топографії інтегральних мікросхем; результати художнього конструювання.

Для відповідності умовам патентоздатності корисна модель повинна бути новою та промислово придатною.

Аналіз правової охорони корисних моделей у зарубіжних країнах. Кожне національне законодавство визначає об'єкти корисної моделі по-різному [4]. Так, країни, в яких існує правова охорона корисних моделей, можна умовно поділити на три групи:

- 1) країни, в яких коло об'єктів, що можуть охоронятись як корисна модель, тотожне колу об'єктів, які можуть охоронятись як винахід (Бельгія, Франція, Нідерланди, Ірландія);
- 2) країни, в яких коло об'єктів, що можуть охоронятись як корисна модель, вужче, ніж коло об'єктів, які можуть охоронятись як винахід (Росія, Німеччина, Китай, Японія);
- 3) країни, в яких коло об'єктів, що можуть охоронятись як корисна модель, дещо ширше, ніж коло об'єктів, які можуть охоронятись як винахід (Австрія).

Варто зазначити, що значна кількість країн світу не підтримують такий широкий перелік об'єктів корисної моделі, як в Україні (зокрема, Японія, Німеччина, Китай, Росія, Чехія, Фінляндія). Так, відповідно до законодавства Російської Федерації, Німеччини, Китаю, Японії, Іспанії, Польщі, Чехії, Фінляндії тощо, як корисні моделі можуть бути захищені лише пристрої, а способи не згадуються у списку об'єктів правової охорони.

В усіх досліджених зарубіжних законодавствах корисна модель не може

отримати правову охорону, якщо вона суперечить публічному порядку та моралі.

У переважній більшості країн корисними моделями не можуть бути способи, речовини, штами мікроорганізмів, культури клітин рослин і тварин, а також їх застосування за новим призначенням. Також не підлягають правовій охороні як корисні моделі рішення, що стосуються лише зовнішнього вигляду об'єктів і спрямовані тільки на задоволення естетичних потреб, топології інтегральних мікросхем, рішення, що суперечать інтересам суспільства, принципам гуманності та моралі.

Щодо строку правової охорони корисних моделей, то, зазвичай, останній становить 10 років, однак у деяких країнах, зокрема у Франції, Бельгії та Нідерландах, він є меншим і становить 6 років.

Особливої уваги потребує дослідження умов патентоздатності корисних моделей у зарубіжних країнах. На відміну від України, в багатьох країнах від корисної моделі вимагається наявність винахідницького рівня, іноді меншого, ніж для винаходів. Взагалі, можна виділити три групи країн, залежно від рівня винахідництва, встановленого до корисних моделей:

- 1) країни, в яких відсутня вимога винахідницького рівня для корисних моделей (Україна, Польща);
- 2) країни, в яких вимагається винахідницький рівень, однак він може бути нижчий, аніж для винаходів (Австралія);
- 3) країни, в яких винахідницький рівень для корисних моделей повинен бути такий самий, як і для винаходів (Німеччина, Іспанія) [5].

Що стосується новизни, то в світовій практиці спостерігається існування двох видів новизни корисної моделі.

Перший — це *абсолютна* новизна, що вимагає відсутності загальнодоступних відомостей у світі на момент подання заявки на реєстрацію корис-

ної моделі, а отже, інформація про корисну модель до дати подання заявки не повинна бути відома публіці ніде в світі.

Другий вид новизни — *відносна* новизна (приклад — Іспанія, Німеччина, Російська Федерація) допускає існування інформації про корисну модель у світі, проте містить певні умови, за яких корисна модель може отримати правову охорону. Відносну новизну, своєю чергою, можна поділити на локальну та змішану.

Під локальною новизною ми розуміємо відсутність відомостей про корисну модель лише на території країни, в якій подається заявка. Вимога локальної новизни корисної моделі «в чистому вигляді» існує в Іспанії, де рівень техніки, за яким визначається новизна корисної моделі, охоплює відомості, що стали загальновідомими до дати подання заявки шляхом усного чи письмового розголошення будь-якими засобами лише на території Іспанії [4].

Така умова патентоздатності, як придатність корисної моделі до промислового застосування, міститься в законодавствах усіх країн, однак в Італії така вимога сформульована як «корисність».

З наведеної таблиці 1 вбачається, що якщо до об'єктів правової охорони належать способи, то вимоги до корисної моделі збільшуються через встановлення додатково вимоги винахідницького рівня та скорочується строк правової охорони (Бельгія, Франція, Нідерланди).

Винахідницький рівень — критерій, за допомогою якого патентоздатний винахід виділяється з-поміж звичайних інженерних розробок, до яких не висувається така вимога. Винахідницький рівень означає, що рішення повинно бути «не тільки новим, тобто таким, що відрізняється від інших рішень, які характеризують сучасний рівень техніки», воно повинно бути «творчим втіленням ідеї та становити

ПАТЕНТНЕ ПРАВО

Таблиця 1. Об'єкти та умови патентоздатності корисних моделей в країнах світу

Країни	Об'єкт	Умови патентоздатності
Україна	такий, як і у винаходів (продукт, процес (спосіб), нове застосування відомого продукту чи процесу)	абсолютна новизна промислова придатність
Німеччина	прилади, речовини, ліки	відносна (змішана) новизна винахідницький рівень, менший, ніж для винаходів, промислова придатність
Австрія	будь-які технічні рішення, зокрема і способи лікування тварин, програмна логіка	абсолютна новизна винахідницький рівень, менший, ніж для винаходів, промислова придатність
Іспанія	пристрої, інструменти	відносна (локальна) новизна, винахідницький рівень, промислова придатність
Угорщина	форма виконання моделі, її конструкція чи розташування елементів моделі, що є продуктом винахідницької творчості	відносна (змішана) новизна, винахідницький рівень промислова придатність
Італія	модель нових форм, конструкцій машин, приладів, інструментів і предметів повсякденного вжитку або нових комбінацій їхніх елементів, що забезпечує особливий ефект дії чи легкість застосування для зазначених машин або їх використання	абсолютна новизна винахідницький рівень, менший, аніж для винаходів, корисність
Польща	корисне технічне рішення, що стосується форми, конструкції чи компонування пристрою, предмета споживання	абсолютна новизна, промислова придатність
Болгарія	удосконалення конструкції, форми або просторового розташування елементів предметів	відносна новизна промислова придатність
Бельгія, Франція, Нідерланди	такий, як і у винаходів	абсолютна новизна винахідницький рівень промислова придатність

собою перехід на новий технологічний рівень» [6, 272].

Згідно з ч. 7 ст. 7 Закону, винахід має винахідницький рівень, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно з рівня техніки. Очевидними вважаються рішення, отримані звичайним інженерним проектуванням на основі відомих засобів і методів, які дають відомий результат [8, 341].

В Україні ж можна отримати виключні права інтелектуальної власності на спосіб, який є новим і промислово придатним, але зовсім не містить елементів, котрі б свідчили про творчий внесок автора, його винахідницький вклад у запропоноване технічне рішення. Звісно, на практиці заявлятися для видачі патенту на корисну модель може і спосіб з наявним винахідницьким рівнем, наприклад, коли постає мета створити більш надійну правову охорону для винаходу. Однак, можливість правової охорони способів або ж застосування відомого продукту чи процесу за новим призначенням, якщо у них відсутній винахідницький рівень, видається досить суперечливою.

Наведемо конкретний приклад. За матеріалами судової справи № 2-1562/-08 вбачається, що 10.08.2007 року було видано деклараційний патент України № 25265 (далі — Патент). З опису та формули до корисної моделі випливає, що власникові Патенту надані виключні права на розміщення будь-якої інформації на таксофоні. Власник Патенту надіслав ТОВ «Укртелеком» листа, в якому зазначив, що він є власником Патенту та що «Укртелеком» використовує технічне рішення, захищене Патентом на території України без ліцензійної угоди, тому просить припинити використання цього технічного рішення, оплатити його використання в 2006–2007 роках.

Вважаємо, що власне факт, що в Україні можна отримати виключні права інтелектуальної власності на 10 років на такий об'єкт, як розміщення

будь-якої інформації на таксофоні, суперечить принципам патентного права, зокрема принципу дотримання розумного балансу інтересів власника патенту й інтересів суспільства. Останній полягає в тому, що виключні права надаються творцю (чи іншій уповноваженій ним або законом особі) об'єкта інтелектуальної власності як певна винагорода за вклад у суспільний розвиток у галузі технології.

Особа отримує переваги через виключні права з метою стимулювання її до винахідництва, що, своєю чергою, має бути корисним суспільству, сприяти розвитку технічного прогресу. У такому разі особливого вкладу у розвиток технологій з боку патентовласника не вбачається, проте, він все ж отримує виключні права строком на 10 років. Натомість, використання такого об'єкта може мати економічний ефект і приносити дохід. Заборона використання такого рішення іншими особами несправедливо позбавляє їх можливості також отримувати прибутки.

Отже, надання правової охорони способу чи застосуванню відомого продукту або процесу за новим призначенням виправдовує себе, лише якщо вони виконані на достатньому винахідницькому рівні.

Недоцільність видачі патенту на такі об'єкти також полягає в тому, що це сприяє збільшенню кількості патентів на технічні рішення, які не відрізняються винахідницьким внеском, що, своєю чергою, породжує зайві судові розгляди, а отже, й зайві витрати коштів і часу.

Відсутність вимоги винахідницького рівня до корисних моделей породжує ще одну істотну проблему. Оскільки така вимога не висувається до корисних моделей, визнати патент на корисну модель недійсним можливо лише в разі її невідповідності таким умовам патентоздатності, як новизна та промислова придатність. Таким чином, на практиці виходить,

ПАТЕНТНЕ ПРАВО

що патент на винахід легше визнати недійсним, аніж патент на корисну модель.

Проблема полягає в тому, що змінивши лише кількісні параметри відомого технічного рішення можна створити формально новий об'єкт (корисну модель), який відповідатиме умові патентоздатності «новизна».

Корисна модель вважається новою, якщо вона не є частиною рівня техніки. Рівень техніки — це всі відомості, що стали загальнодоступними в світі до дати подання заявки. Тож, новим вважатиметься будь-який об'єкт, який не існував раніше. Це може бути доповнення відомого технічного рішення будь-якою відомою частиною (частинами), яка (які) додається (додаються) до нього за відомими правилами; зміна кількісної ознаки (ознак), а також інші переробки відомих об'єктів, які виконані без творчого внеску автора.

Наприклад, видано патент № 12019 на корисну модель «спосіб виробництва квасу», у формулі якої зазначено, що, зокрема, цей спосіб передбачає приготування дріжджової суспензії змішуванням хлібопекарських дріжджів з відфільтрованою водою тарозчином 40 % молочної кислоти. У разі ж заявлення корисної моделі «спосіб виробництва квасу», де буде використовуватися 30–50 % розчин молочної кислоти, такий спосіб вважатиметься новим.

З наведеного випливає, що створивши формально новий об'єкт, однак не вклавши в нього той рівень творчого внеску, який вартий надання виключних прав інтелектуальної власності, особа несправедливо отримує право 10 років використовувати такий об'єкт і дозволяти або забороняти його використання іншим особам.

На нашу думку, це є недоліком українського законодавства, тому необхідне внесення змін до останнього з метою його усунення.

Запровадження вимоги винахідницького рівня до корисних моделей

сприяло б видачі патентів на корисну модель лише для таких технічних рішень, які були б виконані з дотриманням принципу дотримання розумного балансу інтересів власника патенту й інтересів суспільства.

Свого часу основною метою створення інституту корисної моделі було стимулювання малих підприємств і підприємців до вдосконалення будь-яких об'єктів техніки, механіки, побутових приладів тощо. Зі стрімким розвитком технологій, високих також, корисна модель стала використовуватись і для інших цілей, зокрема, як допоміжний спосіб правової охорони винаходів. Українське законодавство не забороняє одночасно подати заявки на винахід і на корисну модель і таким чином отримати правову охорону на один об'єкт як на винахід і як на корисну модель. Якщо технічне рішення відповідає всім вимогам патентоздатності для винаходів, у заявника є вибір — отримати правову охорону на винахід або на корисну модель. Однак, така можливість є другорядною, тобто такою, що не є основною метою існування інституту корисних моделей. Тож вона не може бути аргументом для існування такого ж кола об'єктів для правової охорони корисних моделей, як для винаходів.

Варто зазначити, що відомий російський правознавець О. Сергєєв також вважає недоцільним надання способу правової охорони як корисної моделі. Науковець зазначає, що поширення поняття «корисна модель» на такі об'єкти, як спосіб і речовина ставить під сумнів застосування власне терміна «корисна модель» в семантичному значенні, а його зміна на інший, наприклад, «малий винахід», породжувала б проблему появи об'єкта правової охорони, що відсутній у міжнародному патентному праві [7].

Ще однією відрізняльною ознакою корисної моделі від винаходу в Україні є вимога її єдності. Так, якщо єдність винаходу передбачає подання заявки,

яка стосується одного винаходу або групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом, то єдність корисної моделі означає, що заявка повинна стосуватись лише однієї корисної моделі (абз. 2 п. 4 ст. 12 Закону).

Потрібно зазначити, що не всі країни висувають такі вимоги єдності до корисних моделей. Так, у Японії законодавство дозволяє в межах однієї заявки на реєстрацію корисної моделі подати два чи більше прилади у випадку, якщо вони становлять групу приладів, які відповідають вимозі єдності (тобто пов'язані єдиним винахідницьким задумом) [9]. Австрійське законодавство також передбачає можливість подання заявки стосовно реєстрації групи корисних моделей, що об'єднані єдиним винахідницьким задумом [10].

Приклад зарубіжних країн змушує замислитися над доцільністю заборони подання однієї заявки на групу корисних моделей, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом. Тож, вважаємо, що заслуговує уваги питання щодо можливості надання правової охорони групі корисних моделей одним документом. Зауважимо, що в переважній більшості країн об'єктом корисної моделі може бути лише прилад, на відміну від України, де об'єкт корисної моделі збігається з об'єктом винаходу та може бути продуктом, процесом або новим застосуванням відомого продукту чи процесу. Це, своєю чергою, впливає на кількість поданих заявок на реєстрацію корисної моделі, проте вважаємо, що це не може бути аргументом проти можли-

вості патентування групи корисних моделей.

Подання заявки на групу корисних моделей, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом, скоротила б витрати заявника на подачу заявки, порівняно з подачею окремих заявок на реєстрацію корисних моделей. Жодних негативних наслідків у разі такої реєстрації нами виявлено не було.

Беручи до уваги все наведене вище, пропонуємо:

- виключити з об'єктів корисної моделі процес (спосіб) і нове застосування відомого продукту чи процесу;
- надати заявникам можливість отримувати один патент на групу корисних моделей (як і на групу винаходів);
- з метою врівноваження балансу інтересів заявників та суспільства встановити для корисної моделі вимогу винахідницького рівня, що може бути меншою, ніж для винаходів. У цьому разі підставою для визнання патенту на корисну модель недійсною буде, зокрема, відсутність винахідницького рівня. ♦

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 року № 3687-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 7. — Ст. 32.
2. Батова В.О. Причини визнання патенту на корисну модель недійсним в Україні / В.О. Батова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та

- інтелектуальної власності : збірник наукових праць. — Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2011. — Т. 1. — 340 с.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001 року № 22 «Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» // Офіційний вісник України. — 2001. — № 9. — С. 382. — Ст. 386.
 4. Батова В.О. Об'єкт корисної моделі. Перспективи та пріоритети розвитку юридичної науки / В.О.Батова // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 14–15.10.2010 року. : у 2-х частинах. — Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2010. — ч. 1. — 120 с. — С. 78–80.
 5. Батова В. О. Окремі питання умов патентоздатності корисної моделі / В.О.Батова // Держава і право : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 51. — К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2011. — 768 с. — С. 358–364.
 6. Дроб'язко В.С. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В.С.Дроб'язко, Р.В.Дроб'язко. — Юрінком Інтер, 2004. — 512 с.
 7. Сергеев А.П. Патентное право : учебн. пособие / Сергеев А.П. — М. : БЕК, 1994. — 202 с.
 8. Орлюк О.П. Право інтелектуальної власності : акад. курс : підручник для студентів вищих навч. закладів / [За ред. д.ю.н. О.П.Орлюк, д.ю.н. О.Д.Святоцького]. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 720 с.
 9. Japan Utility Model Act (Act № 123 of 1959).
 10. Austria Utility Model Act BGBl. № 211/1994 as amended by BGBl. №№ 175/1998 and 143/2001.

Надійшла до редакції 22.05.2012 року

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ВИНАХІДНИКОМ НОВОГО ТЕХНІЧНОГО РІШЕННЯ

Алла Ромашко,

доцент кафедри конструювання верстатів та машин Національного технічного університету України «КПІ», кандидат технічних наук

Оксана Фоя,

асистент кафедри конструювання верстатів та машин Національного технічного університету України «КПІ»

Марина Дем'яненко, Юлія Нестеренко,

студенти магістратури кафедри конструювання верстатів та машин Національного технічного університету України «КПІ»

Коли винахідник подає на реєстрацію нове технічне рішення, він може після проведення експертизи отримати відмову у видачі патенту, тому доцільно перед поданням заявки до Укрпатенту провести самоперевірку відповідності винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності.

Які кроки має здійснити винахідник, якщо він бажає набути права на нове рішення?

Нове рішення в будь-якій сфері може з'явитись унаслідок цілеспрямованої розумової діяльності, що спрямована на вирішення наявних суперечностей, котрі:

- відомі та виникли давно (є загальновідомими для спеціалістів з огляду на сучасний рівень техніки), і може бути замовлення для усунення суперечностей, яке супроводжується чи може супроводжуватись розробкою технічного завдання.
- виникли нещодавно та є проблемами певної особи (осіб), при здійсненні професійної чи побутової діяльності. Таким особам не обов'язково відомі як власні суперечності, так і сучасний рівень техніки.

Зазвичай, нове рішення, отримане за першої з названих ситуацій, досягається із застосуванням різноманітних методів розв'язання винахідницьких завдань. Нове ж рішення, отримане в другому випадку, може бути

здійснене як при застосуванні різноманітних методів розв'язання винахідницьких завдань, так і «інтуїтивно». Наприклад, під час ремонту своєї квартири не спеціалістом у цій галузі може бути вдосконалений наявний абовинайдений новий будівельний інструмент.

Цей новий інструмент може бути патентоздатним рішенням? Безумовно, так.

На підставі аналізу вимог Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [1], Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель [2], Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель [3] розроблена така послідовність дій винахідника.

1. Переконатися, що винайдений об'єкт дійсно можна виготовити чи застосувати.

На етапі патентування винахідник має на меті отримати правову охорону на об'єкт (пристрій, спосіб, нове використання вже відомого пристрою чи способу) та не завжди може об'єктивно оцінити можливість створення чи здійснення цього об'єкта в реальному житті.

Відповідно до ст. 7 п. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та п. 6.5.1 Правил розгляду заявки на винахід (корисну модель), винахід є промислово придатним, якщо його може бути використано в промисловості або в

ПАТЕНТНЕ ПРАВО

іншій сфері діяльності. Згідно з п. 6.5.1.1 Правил для встановлення промислової придатності винаходу перевіряють:

- наявність у матеріалах заявки посилання на призначення заявленого об'єкта винаходу;
- наявність у первинних матеріалах заявки описаних засобів і методів, за допомогою яких можливе здійснення винаходу в тому вигляді, як він охарактеризований в будь-якому пункті формули. Якщо такі відомості в матеріалах заявки відсутні, допускається, щоб засоби і методи, на які є посилання в заявці, були описані в джерелах інформації, що стали загальнодоступними до дати пріоритету винаходу.

Обґрунтування промислової придатності в матеріалах заявки має здебільшого описовий характер і не гарантує можливості його «технічної здійсненності», тобто виготовлення й адекватної роботи, що є ризиками при комерціалізації.

Зокрема, основними ризиками стосовно «технічної здійсненності» для пристрою є такі:

- можливість виготовлення;
- можливість збирання;
- можливість роботи з очікуваними показниками.

Винахідник має розуміти, що «промислова придатність» перевіряється під час виконання кваліфікаційної експертизи для винаходу і, хоча поняття «промислова придатність» є більш широким та охоплює поняття «технічна здійсненність», але реально для доведення технічної здійсненності може бути потрібна розробка технічної документації, виконання розрахунків і виготовлення експериментального зразка (який, до речі, після розробки документації, не обов'язково буде відповідати суттєвим ознакам формули).

Оскільки питання промислової придатності пристрою майже завжди

досліджують теоретично, без створення об'єкта «в металі», то для перевірки варто здійснити такі кроки:

- 1) *проробка конструкції*: створення початкової 3D моделі, наприклад, засобами Autodesk Inventor.
- 2) *перевірка працездатності з очікуваними показниками*:
 - виконання розрахунків;
 - випробування експериментального зразка засобами математичного моделювання.
- 3) *розробка технологічного процесу виготовлення*: перевірка можливості виготовлення деталей і складання пристрою.
- 4) *внесення змін до початкової конструкції*: створення нової конструкції виробу відповідно до технологічного процесу.

2. Пересвідчитися, що об'єкт вирішує певну проблему.

У відповідності з «Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» (п. 6.6.2 [2]) потрібно сформулювати технічну задачу та технічний результат, враховуючи, що технічна задача, як правило, полягає у створенні об'єкта, характеристики якого відповідають заданим вимогам. Під технічним результатом розуміють виявлення нових властивостей або покращання характеристик відомих властивостей об'єкта винаходу (корисної моделі), що можуть бути одержані при здійсненні винаходу (корисної моделі). Також потрібно обґрунтувати причиново-наслідковий зв'язок між ознаками винаходу (корисної моделі) й очікуваним технічним результатом (п. 6.8.1я [2]).

3. Самостійно переконатись, що винайдений об'єкт є новим.

- 1) Провести патентний пошук і визначити коди МПК (можна за діючою версією МПК за відповідною інформаційно-довідковою системою Укрпатенту).
- 2) Вибрати наявні аналоги (тобто визначити рівень техніки).
- 3) Виявити суттєві ознаки аналогів.

- 4) Визначити суттєві ознаки нового технічного рішення.
- 5) Обрати найближчий аналог з одночасною перевіркою за критерієм «новизна».

4. Розробити проект формули технічного рішення.

Для розробки проекту формули, що складається з обмежувальної частини, котра містить ознаки винаходу (корисної моделі), що збігаються з ознаками найближчого аналога, зокрема й родове поняття, яке характеризує призначення об'єкта, та відмінної частини, яка містить ознаки, які відрізняють винахід (корисну модель) від найближчого аналога, рекомендовано такий алгоритм дій, що далі розглянуто на прикладі оформлення заявки № 200907353 від 13.07.2009 року на Патент України на корисну модель (патент від 25.01.2010 року № UA 47238).

- 1) Визначення спільних ознак найближчого аналога та корисної моделі: корпус, затискна гайка, Т-подібні пази на торці корпусу.
- 2) Визначення ознак за яким корисна модель відрізняється від найближчого аналога (Т-подібні пази на торці корпусу виконані наскрізними, потреба в елементі на який опирається пружина).
- 3) Пошук шляхів узагальнення визначених ознак (елемент, на який опираються пружини називався спочатку «штифт», потім «гвинт», і згодом набув назву — «опора»)*.
- 4) Складання незалежного пункту формули.
- 5) Розгляд можливості деталізації ознак за незалежним пунктом формули (опора трикутної, шестикутної форми, опора з канавками, на які опираються пружини, опора круглої форми).

- 6) Складання залежних пунктів формули на підставі наявних деталізованих ознак.

5. Перевірити себе на еквівалентність ознак вибраних аналогів.

Після самоперевірки на відповідність критерію «новизна» потрібно самостійно перевірити нове технічне рішення на еквівалентність ознак (під час кваліфікаційної експертизи не перевіряється), через порівняння ознак нового технічного рішення з найближчим аналогом. Варто зазначити, що поняття «еквівалентний» означає: той, що повністю замінює щось у якому-небудь аспекті, є його еквівалентом. Поняття «еквівалент» передбачає рівноцінність (досягнення одного й того ж результату).

6. Перевірити себе на відповідність критерію «винахідницький рівень».

Для самоперевірки на відповідність критерію «винахідницький рівень» доцільно самостійно відповісти на питання п. 6.5.3 Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, які перевіряє експерт [3].

7. Встановити вид патенту — винахід чи корисна модель.

Винахідник має прийняти обґрунтоване рішення стосовно виду патенту на об'єкт права інтелектуальної власності на який буде оформлена заявка (винахід чи корисна модель), пам'ятаючи, що за наявності винахідницького рівня заявка може бути оформлена як на винахід, так і на корисну модель (корисні моделі), а за відсутності винахідницького рівня — тільки на корисну модель (корисні моделі).

8. Перевірити себе на дотримання вимоги єдиності.

На підставі п. 2.6 Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель [2] винахіднику доцільно самостійно відповісти

* Узагальнення цієї ознаки проводилося за допомогою словника: Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. — 1440 с.

ПАТЕНТНЕ ПРАВО

на питання, які ставить експерт під час експертизи, пам'ятаючи, що винахід може стосуватись як одного об'єкта «продукту, процесу (способу), у тому числі нового застосування відомого продукту чи процесу», так і щодо декількох об'єктів, а корисна модель може стосуватись тільки одного об'єкта.

9. Підготувати заявку та подати її до Укрпатенту.

За вимогами п. 3 Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель [2] винахідник має підготувати заяву та комплект документів до неї і подати документи до Укрпатенту, сплативши необхідні збори.

10. Виконання експертизи заявки Укрпатентом.

Під час виконання експертизи Укрпатентом винахідник має коректно готувати відповіді на запити Укрпатенту та вносити, за необхідності, зміни в документи до заявки для винесення Укрпатентом позитивного рішення й отримання заявником патенту

11. Проведення патентного пошуку

Після отримання патенту на винахід або корисну модель винахіднику необхідно регулярно (не рідше 1 разу на півріччя чи на рік) під час дії па-

тенту проводити патентний пошук з метою визначення можливих порушень прав за отриманим патентом.

Окрім цього в разі отримання патенту на корисну модель при її реальному виробництві чи застосуванні необхідна повторна самоперевірка на відповідність критеріям «новизна» та «еквівалентність ознак», яка здійснюється приблизно через 18 місяців після подання заявки до Укрпатенту.

Для зручності та більшої деталізації кроки, котрі має здійснити винахідник, подані як алгоритм (рис. 1).

При застосуванні запропонованого алгоритму підвищується ймовірність отримання патенту та подальшої його комерціалізації, зменшуються економічні витрати й ризики, знижується вірогідність порушень трав третіх осіб. ♦

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 7. — Ст. 32.
2. Наказ Міністерства освіти і науки молоді та спорту України «Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» № 22 від 22.01.2001 року, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.02.2001 року за №173/5364.
3. Наказ Міністерства освіти і науки молоді та спорту України «Про затвердження Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель» № 197 від 15.03.2002 року, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15.04.2002 року за № 364/6652.

Надійшла до редакції 07.03.2012 року

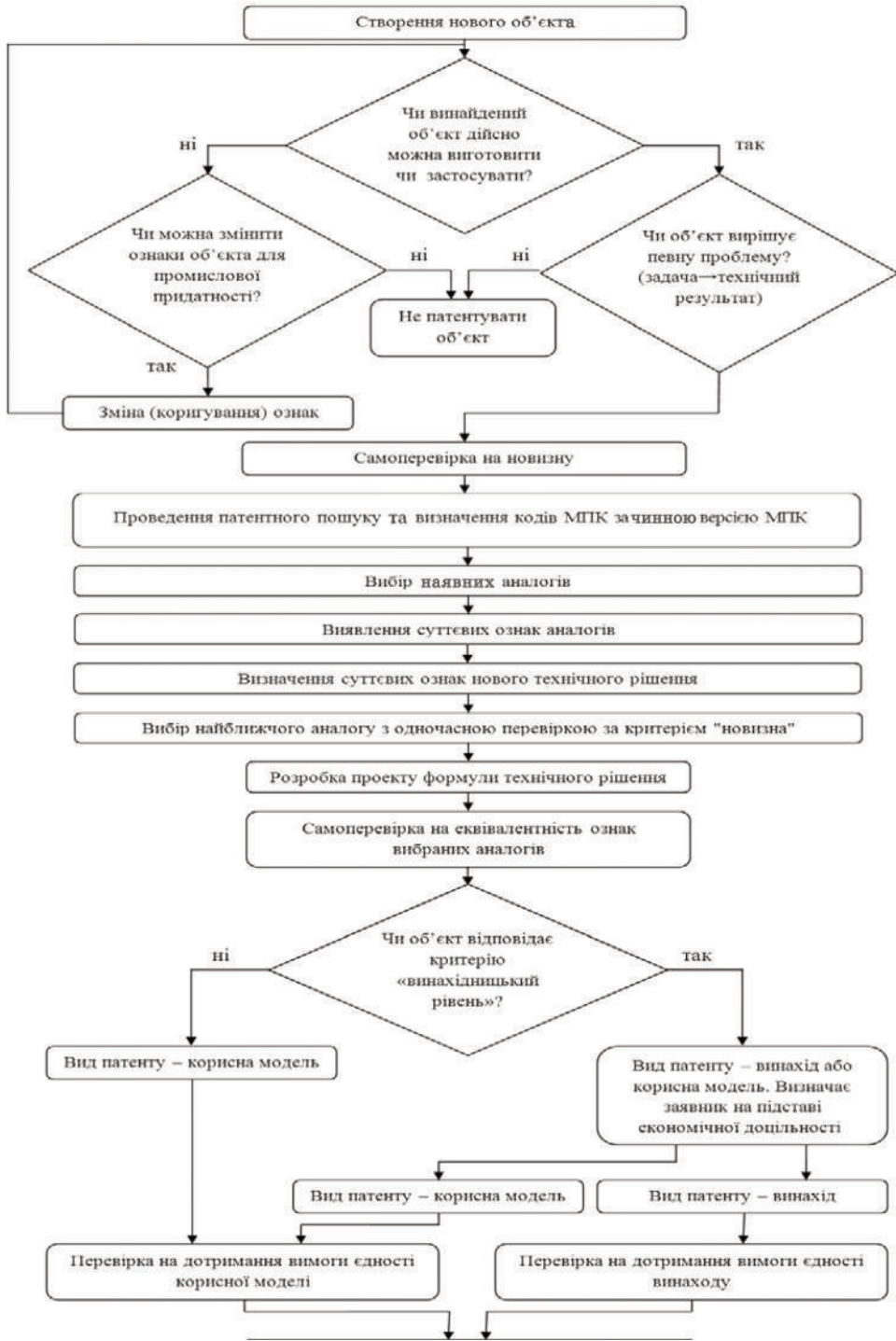

Рис. 1. Послідовність дій винахідника

ПАТЕНТНЕ ПРАВО

Рис. 1. Послідовність дій винахідника (продовження)

ВИЙШЛА З ДРУКУ

Коваль І. Ф.

Захист прав у сфері промислової власності: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування : монографія / НДІ ІВ НАПрН України. — К. : НДІ ІВ НАПрН України, Лазурит-Полиграф, 2011. — 320 с.

Монографія присвячена розгляду актуальних питань захисту прав суб'єктів господарювання у сфері промислової власності. Обґрунтовано нові теоретичні положення щодо уточнення та доопрацювання підстав, форм, способів захисту прав промислової власності суб'єктів господарювання, розробки пропозиції з удосконалення засад правового регулювання відносин у цій сфері. Проаналізовано загальнотеоретичні аспекти захисту прав промислової власності, природа та зміст прав промислової власності; підстави, форми і способи захисту цієї категорії прав суб'єктів господарювання. Сформульовано науково-теоретичні висновки та рекомендації щодо вдосконалення норм чинного законодавства України. Видання розраховано на широке коло фахівців у сфері охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЧЕМПІОНАТУ З ФУТБОЛУ ЄВРО-2012

М. Потоцький,

*викладач Інституту інтелектуальної власності НУ «ОЮА» в м. Києві,
кандидат юридичних наук*

О. Ісмагілова,

здобувач Донецького державного університету управління

Г. Сердюк,

*заступник директора Інституту інтелектуальної власності НУ «ОЮА»
в м. Києві, кандидат технічних наук*

К. Трибунська,

професор Донецького державного університету управління

Проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи-2012 з футболу та взяття на себе Україною зобов'язань щодо забезпечення охорони та захисту прав Об'єднання європейських футбольних асоціацій (УЄФА), зумовлює необхідність виконання низки умов, серед яких: підвищення рівня законодавчої охорони прав інтелектуальної власності, спрощення процедур захисту цих прав, проведення інформаційної політики щодо дотримання третіми особами прав інтелектуальної власності УЄФА. Чільне місце серед указаних зобов'язань, взятих на себе Україною, посідають зобов'язання щодо підвищення рівня правової охорони торговельних марок УЄФА.

Необхідно зазначити, що проблеми правової охорони торговельних марок УЄФА досліджувалися такими науковцями та фахівцями-практиками, як В. Жаров, А. Горнісевич, І. Шатова, О. Романюк, Т. Кислий. Однак, попри те, що проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу 2012 року відзначається безпрецедентними заходами, в науковій літературі не приділено достатньої уваги тим стандартам захисту прав інтелектуальної власності, котрі будуть впроваджені та, безумовно, вплинуть на всю систему правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

З огляду на зазначене, метою цієї статті є системний аналіз вимог УЄФА щодо забезпечення правової охорони торговельних марок в Україні в умовах підготовки та проведення чемпіонату з футболу Євро-2012 та їхній вплив на систему правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Нині в Україні діє цілісна система захисту прав інтелектуальної власності, яку утворюють в себе правові норми, механізми їх застосування та відповідна інфраструктура для їх практичної реалізації. Ця система загалом відповідає міжнародним стандартам, що діють у сфері інтелектуальної власності, але має й недоліки.

Водночас однією з умов проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу 2012 року є вдосконалення процедур захисту права прав інтелектуальної власності УЄФА. Саме тому, на виконання доручення Президента України щодо забезпечення підготовки та внесення в установленому порядку законопроект про захист прав інтелектуальної власності УЄФА та запобігання недозволеному маркетингу Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України розроблено проект Закону України «Про права інтелектуальної власності та репутацію Об'єднання європейських футбольних асоціацій» (далі — проект Закону).

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

Необхідно зазначити, що проект Закону надасть можливість на державному рівні удосконалити процес організації та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу 2012 року через врегулювання відносин з набуття УЄФА прав інтелектуальної власності, пов'язаних з проведенням чемпіонату, здійснення і захисту цих прав, а також відносин з використання та захисту репутації УЄФА та чемпіонату.

Проте, на нашу думку, виконання деяких положень проекту Закону може бути ускладнено з об'єктивних причин, а інші положення можуть порушити баланс прав учасників судового процесу, а тому практика застосування таких положень вимагатиме уваги до інтересів усіх учасників таких правовідносин.

Далі окреслимо основні види спорів щодо торговельних марок і проаналізуємо процесуальні нововведення, запропоновані проектом Закону. Отже, справи щодо торговельних марок можна умовно поділити на спори про визнання недійсним свідоцтва України та припинення неправомірного використання торговельної марки, відшкодування збитків та моральної шкоди тощо.

Визнання недійсним свідоцтва України на торговельну марку. Згідно з п. 1 ст. 19 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», свідоцтво може бути визнане у судовому порядку недійсним повністю або частково в разі: а) невідповідності зареєстрованого знака умовам надання правової охорони; б) наявності у свідоцтві елементів зображення знака та переліку товарів і послуг, яких не було у поданій заявці; в) видачі свідоцтва внаслідок подання заявки з порушенням прав інших осіб. Переважну більшість свідоцтв суди визнають недійсними на підставі п. «а» зазначеної статті.

Умови надання правової охорони перелічені в ст. 5 названого Закону, а ст. 6 наводить підстави для відмови в наданні правової охорони. Щодо всіх

цих підстав експерти Укрпатенту мають ставити питання під час кваліфікаційної експертизи торговельної марки, і якщо вона не відповідає хоча б одній з умов надання правової охорони чи на неї поширюється хоча б одна з підстав для відмови, вони мають відмовляти в наданні такої марці правової охорони. Така відмова надалі затверджується рішенням Державної служби інтелектуальної власності України. Проте, на жаль, експертна установа не має необхідних реєстрів для вивчення всіх питань щодо охороноспроможності торговельної марки. Це й зумовлює подальше подання до суду позовів про визнання недійсними свідоцтв. Позивач у справі про визнання недійсним свідоцтва на торговельну марку обов'язково має зазначити в своїй позовній заяві, яким чином оспорюване свідоцтво порушує його права. Поряд з вимогою про визнання свідоцтва недійсним позивачі часто висувають вимогу про зобов'язання Державної служби інтелектуальної власності України виключити відповідну торговельну марку із державного реєстру.

Досить поширеною підставою для визнання свідоцтва недійсним є схожість торговельної марки до ступеня змішування з торговельною маркою позивача, зареєстрованою для однорідних товарів і послуг з більш ранньою датою пріоритету (згідно з абз. 1 п. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»). У таких випадках тотожності (тобто повного збігу марок) бути не може, оскільки експерт просто не видав би висновку про можливість реєстрації (якщо тільки він не помилився при проведенні експертизи).

Отже, ідеться про схожість, однак ця схожість не є очевидною і для визначення того, чи може схожість знака призвести до змішування в уявленні споживачів, суд, зазвичай, призначає експертизу.

У справах про тотожність/схожість торговельної марки з фірмовим най-

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

менуванням, крім власне тотожності/схожості, обов'язково необхідно довести: відомість в Україні фірмового найменування; той факт, що позивач одержав право на фірмове найменування до дати подання відповідачем заявки на торговельну марку; той факт, що позивач використовує фірмове найменування щодо тих же товарів і послуг, що й відповідач [1, 25].

Відповідачі часто посилаються на несхожість торговельної марки та фірмового найменування, підкреслюючи, що у фірмовому найменуванні є слова, які вказують на організаційно-правову форму підприємства, однак їх немає в товарному знаку. Проте суд підходить до вирішення цього питання однозначно: він вказує, що саме відрізняльне слово, котре є тотожним або схожим із торговельною маркою відповідача, має значення для справи, позаяк слова, що вказують на організаційно-правову форму, притаманні будь-якій фірмі. Якщо тотожність або схожість відрізняльного слова (слів) фірмового найменування позивача та торговельної марки відповідача не є очевидними, суд може призначити відповідну судову експертизу [2, 6].

Відомість в Україні фірмового найменування визначається наявністю інформації про фірму в процесі господарської діяльності; рекламною продукцією, що містить і повне, і скорочене фірмове найменування тощо. Другий факт, зазвичай, підтверджують копія свідоцтва про державну реєстрацію підприємства, копії господарських договорів, копії публікацій про фірму. Для підтвердження можна використати копії господарських договорів, довідку про внесення до реєстру ЄДРПОУ тощо.

Необхідно зазначити, що проект Закону вводить нову підставу невідповідності позначення умовам надання правової охорони, а отже, й підстави для можливості визнати недійсним свідоцтво на таке позначення. Так, згідно із проектом Закону торговельна марка вважається такою, що супе-

речить публічному порядку, якщо її використання буде порушенням прав інтелектуальної власності УЄФА чи його комерційних партнерів або паразитуючим маркетингом. При цьому, проектом Закону встановлено, що не реєструються як знаки позначення, використання яких буде паразитуючим маркетингом.

З огляду на зазначене, з високою ймовірністю можна прогнозувати збільшення кількості судових справ, предметом яких стане визнання недійсним свідоцтва на торговельні марки з такої підстави, як суперечність позначення публічному порядку та порушення прав інтелектуальної власності УЄФА чи його комерційних партнерів.

Припинення неправомірного використання торговельної марки, відшкодування завданих такими діями збитків та моральної шкоди. Такі справи є, по суті, засобами захисту власності. Ґрунтуються вони на нормах статей 16, 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». При пред'явленні позову позивач зобов'язаний підтвердити, що він є власником або ліцензіатом («особою, яка придбала ліцензію» (абз. 3 п. 2 ст. 20 названого Закону)), надати відомості щодо дати реєстрації знака для товарів і послуг, відносно якого була здійснена реєстрація. Крім цього, звичайно, позивач згідно зі ст. 32 Господарсько-процесуального кодексу України зобов'язаний довести факти неправомірного використання відповідачем тотожного чи схожого до ступеня змішування знака щодо однорідних товарів і послуг. За необхідності суд призначає експертизу щодо тотожності чи схожості торговельних марок.

Вимоги про відшкодування завданих збитків і моральної шкоди суди розглядають у загальному порядку відшкодування шкоди: позивач має довести, крім вищезазначених фактів, наявність шкоди (збитків) і причинового зв'язку між протиправною поведінкою особи — неправомірним використанням

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

торговельної марки — та завданою шкодою. Суд припускає вину особи, що завдала шкоди (презумпція вини); обов'язок доведення відсутності вини лежить на відповідачеві. До позовної заяви додається розрахунок шкоди.

У декількох судових справах позивачі на підтвердження заявленого розміру матеріальних збитків подали висновки оцінювачів. Досить цікавими є методики визначення оцінювачами розміру збитків від неправомірного використання торговельної марки. Так, вони вважають, що максимальний розмір збитків власника свідоцтва дорівнює вартісній оцінці результатів використання продукції з незаконно використаним знаком за розрахунковий період, тобто практично доходу відповідача від використання продукції з товарним знаком, який оцінювач розраховує приблизно на основі середньостатистичних і ринкових показників (цін на продукцію, рекламу тощо). Мінімальний розмір збитків визначається з використанням середньостатистичної ставки роялті на аналогічну (за функціональним призначенням) ліцензійну продукцію. Застосовують такий показник, як «надбавка за винятковість ліцензії», проте, на жаль, «винятковість» не обґрунтовується. Розмір збитків власника свідоцтва виводиться як середній показник між максимальним і мінімальним розміром збитків [3].

У деяких справах про визнання прав на торговельні марки порушеними, відшкодування збитків і моральної шкоди відповідачі подають зустрічні позови про визнання свідоцтв на марки, які фігурують в справі, недійсними (зазвичай, через невідповідність знаку умовам охороноздатності — є загальноновживаним терміном, вводить в оману споживачів тощо). Імовірність задоволення такого зустрічного позову досить висока. Іноді трапляються випадки, коли власники свідоцтв, реєструючи торговельні марки, від початку діють недобросовісно, з наміром згодом подати позов проти добросовісного

користувача позначення, що є або фірмовим найменуванням, або загальноновживаним терміном та ін. У таких випадках зустрічний позов про визнання свідоцтва недійсним є найкращим засобом захисту.

У справах про відшкодування збитків, завданих порушенням прав на торговельні марки, як і в усіх інших справах про торговельні марки, відповідачам необхідно витребувати і уважно переглянути матеріали заявки (навіть якщо відразу зрозуміло, що підстави для визнання свідоцтва недійсним відсутні). Наприклад, в одній із судових справ про визнання майнових прав порушеними та відшкодування завданих цим порушенням збитків саме матеріали заявки довели той факт, що відповідач жодним чином не порушував права позивача. У той час, коли відповідач використовував спірні позначення, заявником за відповідними заявками на торговельні марки було підприємство — постачальник відповідача. Пізніше на підставі рішення Вищого адміністративного суду України відбулась примусова заміна заявника, і ним став позивач. Однак останній не довів, що після того як він став заявником і після видачі йому свідоцтв про реєстрацію торговельних марок, відповідач використовував спірні торговельні марки. Суд відмовив у задоволенні даного позову [4].

Отож, можна констатувати, що чинне законодавство дозволяє захистити права інтелектуальної власності на торговельні марки, проте актуальною залишається необхідність підвищення рівня законодавчої охорони прав інтелектуальної власності та спрощення процедур захисту цих прав.

Необхідно зазначити, що проект Закону вводить безпрецедентні заходи правової охорони об'єктів інтелектуальної власності УЄФА, а також містить низку процесуальних новел, які мають істотний характер та, не зважаючи на те, що запропонований Закон діятиме до 01.09.2012 року, він уплине на систему

правової охорони інтелектуальної власності в Україні та встановить більш високі стандарти у цій сфері.

Так, однією з основних процесуальних новел зазначеного проекту Закону є положення про те, що справи у спорах, які виникають у зв'язку з використанням у господарському обороті об'єктів права інтелектуальної власності, підлягають розглядові господарськими судами.

Загалом зазначене положення відповідає міжнародній практиці вирішення спорів, проте, згідно з законодавством України, права інтелектуальної власності можуть належати як юридичним, так і фізичним особам, тому постає питання щодо забезпечення принципу процесуальної рівності всіх учасників судового процесу.

Очевидно, що в разі розгляду справ у спорах, які виникають у зв'язку з використанням у господарському обороті об'єктів права інтелектуальної власності, власники охоронних документів — фізичні особи — залучатимуться до участі у справі як третя особа без самостійних вимог щодо предмета спору. Проте процесуальний статус третьої особи суттєво відрізняється від статусу відповідача, зокрема, третя особа позбавлена права визнати позов, тощо.

Отже, віднесення спорів, які виникають у зв'язку з використанням у господарському обороті об'єктів права інтелектуальної власності виключно до підвідомчості судів господарської юрисдикції може, за певних умов, призвести до порушення розумних строків розгляду справи, що буде зумовлено відсутністю у власника охоронного документа права визнати позов.

Проект Закону передбачає, що спір про право інтелектуальної власності УЄФА, а також спір про паразитуючий маркетинг повинні бути вирішені господарським судом у строк не більший за 15 днів від дня одержання позовної заяви. Такий же строк встановлено і для розгляду апеляційних та касаційних скарг.

Зазначена норма, беззаперечно, є позитивною, проте виникають об'єктивні сумніви щодо можливості її реалізації на практиці. Зокрема, це пов'язано з тим, що під час вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності постають питання, вирішення яких потребує спеціальних знань, а тому в таких справах призначаються судові експертизи об'єктів інтелектуальної власності. Зазначене, своєю чергою, зумовлює необхідність виконання низки процесуальних дій, таких як розгляд клопотання про призначення експертизи, винесення ухвали, пересилання матеріалів експерту, оплати проведення судової експертизи, підготовки висновку експертизи, заслуховування пояснень та заперечень сторін на висновок, і, можливо, призначення та проведення у справі повторної чи додаткової судової експертизи [5, 10].

Звісно, що на час призначення та проведення судової експертизи строки розгляду справи зупиняються, а отже, ініціативи законодавця щодо скорочення строку зазначеної категорії справ, фактично, нівелюються.

Також, проект Закону встановлює, що в разі задоволення позову в інтересах УЄФА у резолютивній частині рішення зазначається про його негайне виконання в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження». Відповідно до зазначеного Закону України «Про виконавче провадження» у разі, якщо рішення підлягає негайному виконанню, державний виконавець відкриває виконавче провадження не пізніше наступного робочого дня після надходження документів і невідкладно розпочинає його примусове виконання.

Проте вважаємо за доцільне зазначити, що рішення у спорах про право інтелектуальної власності, тобто коли предметом спору є визнання недійсним охоронного документа на об'єкт права інтелектуальної власності, вважається виконаними лише з дати внесення до відповідних держав-

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

них реєстрів і публікації в офіційному бюлетені «Промислова власність» відомостей про визнання недійсним охоронного документа на спірний об'єкт інтелектуальної власності. Технічні особливості ведення державних реєстрів унеможливають, так зване, негайне виконання судового рішення, тому що передбачається дотримання процедури формування та внесення відповідних відомостей до реєстрів.

В контексті дослідження зазначеного проекту Закону, хотілося б зупинитися на положенні, згідно з яким торговельним маркам, права на які в Україні належать УЄФА, надається правова охорона як добре відомим знакам.

Надання статусу добре відомих зазначеним торговельним маркам є позитивним моментом, адже передбачає поширення правової охорони також на товари та послуги, що не споріднені з тими, для яких торговельна марка визнана добре відомою в Україні, якщо використання цієї торговельної марки іншою особою стосовно таких товарів і послуг вказуватиме на зв'язок між ними та власником добре відомої торговельної марки і його інтересам, імо-

вірно, буде завдано шкоди таким використанням.

Водночас, з огляду на те, що установлення фактів завдання шкоди використанням торговельної марки іншою особою можливе лише в судовому порядку, строки розгляду якого щодо зазначеної категорії справ суттєво скорочені, а рішення підлягає негайному виконанню, на нашу думку, ця норма містить ризики порушення прав осіб, які добросовісно набули права на об'єкти інтелектуальної власності.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що аналіз судових справ, пов'язаних як із захистом прав на торговельні марки, так і правами інтелектуальної власності взагалі, дозволяє дійти висновку: в Україні треба приділяти більше уваги такій гарантії здійснення господарської діяльності як судовий захист прав. Також, вважаємо за доцільне забезпечити збалансований підхід до врегулювання відносин щодо набуття та захисту прав інтелектуальної власності, пов'язаних з проведенням чемпіонату Європи 2012 року з футболу. ♦

Список використаних джерел

1. Мошинська Н. М. Як одержати свідоцтво на знак для товарів і послуг? / Н. М. Мошинська // Закон і бізнес. — 2010. — № 20. — 66 с.
2. Потоцький М. Ю. Конфлікт прав на комерційні (фірмові) найменування та торговельні марки / М. Ю. Потоцький. // Інтелектуальна власність. — 2011. — № 5.
3. Право України. — № 11. — 2009. — 152 с.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009 року № 1.
5. Потоцький М. Ю. Процесуальні новели законопроекту про права інтелектуальної власності та репутацію Об'єднання європейських футбольних асоціацій / М. Ю. Потоцький // Інтелектуальна власність. — 2012. — № 4.
6. Актуальные проблемы интеллектуальной собственности : Материалы выступлений международной научно-практической конференции. — Ялта, 2009. — № 14. — 396 с.
7. Жаров В. О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав / В. О. Жаров. — К., 2000. — 187 с.
8. Жидкова О. С. Цивільно-правовий механізм захисту права на недоторканість ділової репутації / О. С. Жидкова. — К., 2008. — 284 с.

Надійшла до редакції 23.04.2012 року

ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У СПОРАХ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ НА ЗНАК ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Катерина Сопова (Шукіна),
*науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України*

Спори щодо захисту прав на знаки для товарів і послуг традиційно належать до категорії складних, що зумовлюється їхньою специфікою. Для визначення предмету доказування в деяких видах судових спорів автором проведено аналіз судових рішень 2007—2010 років у цивільних справах щодо захисту прав на знаки для товарів і послуг, які були вибрані за релевантністю у базі даних «Єдиний державний реєстр судових рішень України» [1].

У результаті проведеного аналізу виявлено, що у спорах про визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним та у спорах про порушення прав власника свідоцтва, які виникали через реєстрацію та використання схожих позначень однією з підстав для обґрунтування позову і, відповідно, однією з обставин, які підлягали доказуванню, була здатність позначення вводити споживача в оману щодо особи, котра виробляє товари або надає послуги.

До предмета доказування належні обставини, якими сторони обґрунтують свої вимоги та заперечення, а також інші обставини, встановлення котрих забезпечує правильне, законне та обґрунтоване вирішення цивільної справи. Предмет доказування визначається на підставі норм матеріального права, що ними врегульовані спірні правовідносини.

Розглянемо норми матеріального права, на підставі яких сторони обґрунтують свої вимоги та заперечен-

ня у кожному з досліджуваних видів спорів щодо захисту прав на знаки для товарів і послуг.

1. У спорах про визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним через тотожність або схожість зареєстрованих знаків позивач посиляється на такі норми:

- п. 1 ст. 19 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (далі — Закон) [2], що передбачає підстави для визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним у судовому порядку, однією з яких є невідповідність зареєстрованого знака умовам надання правової охорони, тобто посилання на абз. а п. 1 ст. 19 Закону;
- абз. 2 п. 3 ст. 6 Закону, що містить власне підставу для відмови в наданні правової охорони: «Не можуть бути зареєстровані як знаки позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати зі знаками, раніше зареєстрованими чи заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи для таких самих або споріднених з ними товарів і послуг». В абсолютній більшості позовів поряд вказують і підставу, передбачену абз. 5 п. 2 ст. 6 Закону («Не можуть одержати правову охорону також позначення, які є такими, що можуть ввести в оману щодо особи, яка виробляє товар або надає послугу») з тверд-

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

женням про те, що пізніше зареєстрований знак є таким, що вводить в оману щодо особи, яка виробляє товар або надає послугу (а саме, щодо власника раніше зареєстрованого знака).

2. У спорах про порушення прав власника свідоцтва та заборону використання позначення, позивач посилається на п. 1 ст. 20 Закону, де визначено, які дії визнаються порушенням прав власника свідоцтва, та п. 5 ст. 16 Закону — право забороняти третім особам використовувати тотожне чи схоже до зареєстрованого знака позначення:

«Свідоцтво надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати без його згоди, якщо інше не передбачено цим Законом:

- зареєстрований знак стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг;
- зареєстрований знак стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, *якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги;*
- позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг, якщо внаслідок такого використання ці позначення і знак можна сплутати;
- позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, *якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги, або ці позначення і знак можна сплутати».*

З аналізу наведених вище норм спеціального законодавства щодо охорони прав на знаки для товарів і послуг випливає, що ситуація, коли споживач буде введений в оману, може виникати принаймні у двох випадках:

- внаслідок реєстрації позначення, що є оманливим або таким, яке може ввести в оману;

- як наслідок, що настає при використанні на ринку тотожного чи схожого із зареєстрованим знаком позначення.

У першому випадку, тобто у спорах про визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним, критерій «здатність вводити в оману споживача» є властивістю позначення, коли власне позначення в цілому чи будь-який з його елементів є оманливим або таким, що може ввести в оману, щодо особи, котра виробляє товари або надає послуги.

У другому випадку, відповідно до норми, передбаченої п. 5 ст. 16 Закону, а саме у спорах про порушення прав власника свідоцтва виникає ситуація, коли внаслідок використання іншою особою схожого із зареєстрованим знаком позначення для споріднених товарів і послуг споживач буде введений в оману щодо особи, яка виробляє товар або надає послугу, чи може сплутати позначення із зареєстрованим знаком.

Отже, поняття «введення в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги» згадується у нормах, які регулюють різні за своєю суттю відносини, що призвело до плутанини та помилкового їх застосування.

Пункт 5 ст. 16 Закону містить два наслідки використання тотожних або схожих позначень для споріднених товарів і послуг:

- сплутування позначень споживачем;
- введення в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги.

З огляду на це, у спорах про визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним через тотожність або схожість позначень позивачі додатково посилаються на те, що пізніше зареєстрований знак є таким, який вводить в оману щодо особи, котра виробляє товари чи надає послуги, як на обставину, що обґрунтовує позов.

Однак, чи належить наведена обставина до всієї сукупності обставин, які

необхідні та достатні для своєчасного та повного з'ясування судом обставин справи та правильного вирішення спору по суті, тобто до предмета доказування? Чи не порушується при розгляді досліджуваних спорів щодо захисту прав на знаки для товарів і послуг правило належності (відносності) доказів?

Правильному визначенню складу всіх обставин предмета доказування у справі сприяє правило (принцип) про належність доказів, закріплене в ст. 28 Цивільного процесуального кодексу України [3]. Належними є докази, що мають значення для справи, тобто мають властивість підтвердити взаємопов'язані з нею істотні обставини, та які відповідно до норми матеріального права створюють фактичну основу спірних правовідносин.

Завдання суду в тому, щоби залучити до справи всі необхідні, такі що мають значення для справи, докази й одночасно не допустити нагромадження її матеріалами та фактичними даними, що не стосуються справи. Отже, правило належності доказів тісно пов'язане з предметом доказування.

Розглянемо предмет доказування в кожному з досліджуваних видів спорів щодо захисту прав на знаки для товарів і послуг.

Так, до предмета доказування у справах про визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним на підставі схожості позначень належать:

- тотожність або схожість зображень знаків настільки, що їх можна сплутати;
- спорідненість товарів і/або послуг, для яких зареєстровані знаки.

Доведення зазначених обставин, а також встановлення першості у реєстрації знака достатньо для вирішення спору по суті та визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним, на підставі норми, передбаченої абз. 2 п. 3 ст. 6 Закону.

Визначення здатності позначення вводити в оману щодо особи, котра виробляє товари чи надає послуги, не належить до предмету доказування в такому виді спору та призводить до ускладнення розгляду справи по суті й навіть заплутування судового процесу в цілому з огляду на таке.

По-перше, як свідчить судова практика, підстава для визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним, яка передбачає недопущення правової охорони позначень, що можуть ввести в оману щодо особи, яка виробляє товар або надає послугу, сьогодні застосовується як абсолютна чи як відносна підстава*. Саме тому при розгляді однакових видів спорів виникають різні судові рішення — в одних випадках суди посилаються на те, що підстава щодо введення в оману є абсолютною та застосовується для оцінки сутності позначення без зіставлення з іншими об'єктами прав третіх осіб, в інших — навпаки, застосовується до схожих позначень або зареєстрованих знаків.

По-друге, оскільки законом не передбачено, що підстава «введення в оману щодо особи, яка виробляє товари або надає послугу» повинна застосовуватись, зважаючи на першість у реєстрації чи поданні заявки, свідоцтво на раніше зареєстрований знак може бути визнане недійсним на підставі

* Абсолютні підстави для відмови в наданні правової охорони дають можливість без зіставлення з іншими об'єктами прав третіх осіб оцінити сутність заявленого на реєстрацію позначення, його здатність виконувати функції товарного знака, зокрема основну функцію — індивідуалізаційну.

Відносні підстави повинні дати відповідь на запитання, чи не буде заявлене позначення (навіть, якщо воно має розрізняльну здатність і не вводить споживача в оману тощо) у разі його реєстрації порушувати права й інтереси третіх осіб на інші об'єкти, зокрема на торговельні марки, які вже охороняються?

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

того, що позначення може ввести в оману щодо особи, яка виробляє товар або надає послуги в ситуаціях, коли пізніше зареєстрований знак використовується власником і набув певної популярності в населення, а раніше зареєстрований знак ще не вийшов на ринок і не знайомий споживачеві. У такому разі позивач подає позов про визнання недійсним свідоцтва на підставі схожості позначень, а відповідач може подати зустрічний позов з посиланням на те, що знак позивача може ввести в оману щодо особи, котра виробляє товар або надає послуги.

Отже, застосування наведеної підстави як відносною, тобто у спорах про визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним через схожість зареєстрованих знаків призводить до нівелювання системи реєстрації взагалі, оскільки вона заснована на першості в реєстрації.

Розглянемо застосування критерію про введення в оману в спорах про порушення прав власника свідоцтва.

Предметом доказування у спорах про порушення прав власника свідоцтва на знак для товарів і послуг є:

- тотожність або схожість зображень позначення та зареєстрованого знака настільки, що їх можна сплутати *і/або тотожність чи схожість позначення та зареєстрованого знака, якщо внаслідок їх використання можна ввести в оману щодо особи, котра виробляє товари чи надає послуги;*
- спорідненість товарів і/або послуг, для яких зареєстровано знак і щодо яких використовується позначення;
- спосіб використання тотожного чи схожого із зареєстрованим знаком позначення, передбачений п. 4 ст. 16 Закону.

Розглянемо особливості доведення порушення прав на знак для товарів і послуг та належність доказів у відповідному виді цивільного спору на прикладі вирішення однієї справи за позо-

вом компанії «АР енд Ей Бейлі енд Ко.» до Закритого акціонерного товариства «Виробниче об'єднання «Конті» [4].

Предметом спору стало використання ЗАТ «Виробниче об'єднання «Конті» на упаковці десерту «Бонжур» позначень «Baileys» та «Бейліз», що належать компанії «АР енд Ей Бейлі енд Ко.».

Для обґрунтування своїх вимог позивач посилався на те, що відповідач продає десерт «Бонжур» Бейліз, на упаковку якого нанесені позначення «Baileys» та «Бейліз», які є схожими настільки, що їх можна сплутати із зареєстрованими знаками позивача, що внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги.

Відповідач для обґрунтування своїх заперечень посилався на те, що нанесенням позначень «Baileys» та «Бейліз» ним здійснювалась ідентифікація різновиду кондитерського виробу та подавалась достовірна інформація про склад товару, оскільки як складова товару «Десерт «Бонжур» Baileys» відповідачем використовувався лікер «Baileys», виробником якого є позивач.

У справі була призначена судова експертиза, висновки якої підтвердили, що відповідачем використовувалися знаки позивача для споріднених товарів. Однак представлені в суді засоби доказування, зокрема й висновок судового експерта, не довели факт введення в оману щодо особи, яка виробляє товар або надає послугу як наслідок при використанні позначень «Baileys» та «Бейліз» на десерті «Бонжур» через те, що сам по собі товар відповідача — десерт «Бонжур» набув популярності у споживача і викликав стійку асоціацію з його виробником, а саме — ЗАТ «Виробниче об'єднання «Конті». Нанесення на десерт «Бонжур» позначень «Baileys» дійсно сприймалось як додавання відомого ірландського кремowego лікеру «Baileys» до десерту, тобто десерт зі смаком крем-лікеру «Baileys».

При цьому, навіть якщо припустити, що споживач не знає, хто саме є виробником десерту «Бонжур» і крем-лікеру «Baileys» (споживачеві може бути знайомий лише товар, а не сам виробник, який його виготовляє), не викликає сумніву, що він сприймає їх як товари різних виробників, адже обидва позначення є відомими на ринку щодо товарів, які вони позначають.

Для вирішення справи по суті нагадаємо норму матеріального права, що підлягає застосуванню при розгляді зазначеного спору.

Відповідно до абз. 3 п. 5 ст. 16 Закону, «Свідоцтво надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати без його згоди (...) зареєстрований знак стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, *якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги*».

Отже, у наведеній вище справі судом встановлено факт використання відповідачем позначень «Baileys» і «Бейліз», які належать позивачеві стосовно споріднених товарів, однак не доведено існування обставин, передбачених абз. 3 п. 5 ст. 16 Закону — введення в оману щодо особи, яка виробляє товари або надає послуги.

Чи буде визнаватися таке використання порушенням прав власника свідоцтва на знак для товарів і послуг та чи є необхідність у доведенні факту введення в оману у відповідному виді судових спорів?

За змістом статей 16, 20 Закону, на визнання дій порушенням прав власника свідоцтва не впливає факт настання такого наслідку як введення в оману споживача щодо особи, яка виробляє товар або надає послугу. Виключне право власника свідоцтва полягає в забороні використання будь-якому зареєстрованого знака без його згоди. Крім цього реалізація права позивача перешкоджати неправомірно му використанню іншими особами на-

лежних йому знаків для товарів і послуг не ставиться в залежність від використання ним власне цих знаків.

По-друге, введення в оману не може бути однією з обов'язкових обставин, які підлягають доказуванню для визнання дій порушенням прав власника свідоцтва на знак для товарів і послуг, зважаючи на зміст виключного права власника свідоцтва забороняти будь-якому використовувати зареєстрований знак. Поняття «використання знака» міститься у п. 4 ст. 16 Закону, що передбачає використання як, власне, знака так і схожого позначення, яке відрізняється від знака лише окремими елементами та способи використання щодо товарів або послуг, для яких знак зареєстровано.

Отже, введення в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги, як наслідок при використанні схожого із зареєстрованим знаком позначення не належить до предмета доказування у спорах про порушення прав власника свідоцтва.

Беручи до уваги викладене пропонується внести зміни у п. 5 ст. 16 Закону, на підставі якого, зокрема, визначається предмет доказування у спорах про порушення прав власника свідоцтва на знак для товарів і послуг, а саме доповнити текстом *«якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги»*.

Розглянутий вище спір слугує яскравим прикладом необхідності внесення зазначених змін. Так, через те, що сторонами не було доведено всі обставини справи, а саме факт введення в оману споживача, відповідач отримав би можливість і надалі використовувати позначення «Baileys» та «Бейліз» на упаковці десерту «Бонжур». Використання їх у такому вигляді може перетворити зареєстрований знак на номенклатурну назву товару, як «ваніль», «лимон», «клубника», «капучино», яким воно не є. Крем-лікер «Baileys» не є харчовим додатком або ви-

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

значеним інгредієнтом, це назва конкретного вершкового крем-лікеру, конкретного виробника (компанії «АР енд Ей Бейлі енд Ко.»), яка виділяє його серед інших крем-лікерів на ринку алкогольних напоїв. Отже, такі дії могли призвести до перетворення зареєстрованого знака у видове (родове) найменування, або його «послаблення» чи «розмивання».

Проведений аналіз особливостей розгляду деяких видів судових спорів щодо захисту прав на знаки для товарів і послуг дає підстави до висновку, щодо предмету доказування у спорах про визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним та у спорах

про порушення прав власника свідоцтва на підставі тотожності або схожості позначень не належить доведення такої обставини справи як введення в оману щодо особи, яка виробляє товар або надає послугу через використання позначення. ♦

Список використаних джерел

1. Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс] : автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень (база даних) — Режим доступу до бази: <http://reyestr.court.gov.ua/>.
2. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» № 3689-XII від 15.12.1993 року : станом на 10.04.2008 року // Відомості Верховної Ради України. — 2008. — № 23. — Ст. 217.
3. Цивільний кодекс України : станом на 21.02.2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № № 40–44. — Ст. 356.
4. Рішення господарського суду м. Києва від 06.08.10 року у справі № 54/180 за позовом Компанії «АР енд Ей Бейлі енд Ко.» до Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий дім Михайлівський», Закритого акціонерного товариства «Виробниче об'єднання “Конті”» про припинення порушення прав на знаки для товарів і послуг за свідоцтвами України № 34742, № 34743 [Електронний ресурс] : за даними з Єдиного державного реєстру судових рішень України (автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень). — Режим доступу до рішення : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10672220>.

Надійшла до редакції 28.03.2012 року

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Сергій Ревуцький,
*провідний науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, кандидат економічних наук*

Науково-технічна революція вступила в новий етап свого розвитку, що зветься «третя хвиля». Цей етап розвитку світової економіки характеризується тим, що утвердився та динамічно розвивається фінансовий і промисловий капітал.

З кінця XX – початку XXI століть набуває все більш розвиток і інтелектуальний капітал. Ці види капіталу об'єктивно у своєму розвитку мають взаємозалежність і ідуть до об'єднання та створення єдиних організаційних структур, що мають їх певним чином регулювати.

Новий етап розвитку міжнародних відносин визначається глобалізацією економічного життя, поглибленням всесвітнього поділу праці, активізацією процесів інтеграції економік різних країн у всесвітнє господарство і світовий ринок. Процес інтеграції національних економік в сучасну систему світогосподарських зв'язків міжнародного обліку на сьогодні є умовою успішного функціонування цих економік в реаліях багатоаспектного, універсального і динамічного розвитку сучасних міжнародних економічних відносин.

У світовій економіці, в загальному значенні, глобалізація — це економічна категорія, що відображає процес обміну товарами, послугами, капіталом і робочою силою, що виходить за межі фінансових кордонів і з 60-х років XX століття набуває форм постійного та неухильного зростання

міжнародного переплетіння національних економік [1].

Глобалізація як системне явище в світовій економіці ґрунтується на застосуванні систем машин, зумовлюється концентрацією робочої сили та капіталів, зростанням масштабів господарської діяльності. Це об'єктивна основа глобалізації і є загальним напрямом науково-технічного прогресу. При цьому з розвитком ринкових відносин дрібне, відособлене виробництво трансформується в єдиний цільний суспільний процес. Це явище виражається категорією «усуспільнення виробництва» [2].

Отже, розвиток усіх країн і секторів світового господарства в XXI столітті визначається процесами глобалізації та посилення економічної взаємозалежності держав.

Глобалізація стала новим напрямом міжнародного розвитку сьогодення.

Отже, феномен глобалізації в економіці, що виник на початку XX століття, в XXI столітті стає провідним процесом розвитку світової економіки. Це, насамперед, означає, як підкреслювалося на науково-практичній конференції, присвяченій утвердженню інноваційної моделі розвитку економіки України [3], злиття ринків продуктів, капіталів і послуг на міждержавному, навіть міжконтинентальному рівні. При цьому швидко змінюються традиційні правила міжнародних економічних і правових стосунків. Мова йде про те, що глобалізація гос-

подарської діяльності все більше пов'язана з міжнародною конкуренцією та з концентрацією капіталу.

Глобалізація в світовій економіці зумовлена такими факторами:

- необхідність структурних змін у світовій економіці, що проявляється в руйнуванні старих галузей і їх заміні новими;
- глобальний характер науково-технічних, соціальних, економічних проблем людства, який вимагає об'єднання інноваційних і фінансових зусиль різних країн, спільних проектів для їх вирішення.

Глобалізація світової економіки зумовила міжнародну виробничу спеціалізацію, визначення сфер впливу та розподілу інтересів, розвиток торгових зон і груп (Європейська економічна зона, Північноамериканська зона вільної торгівлі тощо), виникнення транснаціональних торгових корпорацій, міжнародного маркетингу (вивчення світових цін, попиту та пропозиції на конкретні товари й послуги, пошук ринкової рівноваги, врахування недосконалості ринку та його вад, усунення ринкової влади (монополізму на ринку) тощо).

Глобалізація в науково-технологічній та інноваційній сферах проявляється передусім в тому, що все більше розширюється переоцінка ролі «людського фактору». Розвиток світової економіки пов'язаний з масовим новаторством на всіх репродуктивних стадіях. При цьому носієм новаторських ідей є людина, тобто розкриття творчих здібностей, інтелект, знання та досвід стають «товаром» робочої сили.

Досягнення прогресу в глобальній економіці насамперед передбачає потребу в розвитку гнучкої та інноваційної моделі, що наголошує на створенні знань та їх використанні; у розвитку сфери послуг у суспільстві додатково до промислової бази; у розбудові та посиленні потенціалу локальних і регіональних економік.

Загальносвітовою тенденцією стає стрімке скорочення проміжку часу між основними етапами науково-технічного прогресу: відкриття (винахід), доведення його до рівня технології і впровадженням у виробничий процес [4].

На парламентських слуханнях у 2007 році на тему «Національне інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» підкреслювалося, що глобалізація, яка стала однією з визначальних характеристик світової економіки кінця ХХ — початку ХХІ століть, поставила перед урядами багатьох країн проблему пошуку нових форм і методів адаптації національних економік до сучасних вимог здійснення міжнародних економічних відносин [6].

У таких умовах на передній план вступають швидкі зміни чинників, які визначають конкурентоспроможність фірм на світових ринках. А це веде до необхідності розв'язання проблем забезпечення конкурентоспроможності у глобальному вимірі.

У цьому контексті варто підкреслити, що з початку 90-х років ХХ століття починається новий етап у розвитку інноваційних відносин, пов'язаних з формуванням інтелектуального капіталу, заснованого на знаннях.

З інтелектуальних ресурсів суспільства формується інтелектуальний капітал. Саме інтелектуальний капітал дедалі більше перетворюється на провідний чинник економічного зростання та міжнародного обміну, радикальних структурних зрушень, стає головним у визначенні ринкової вартості високотехнологічних компаній і формуванні стало високого рівня конкурентоспроможності. Усе це надає підстави для проголошення факту становлення якісно нового типу економіки — економіки, що базується на знаннях, яку в США в 90-х роках назвали «новою економікою». У цій економіці головна роль належить вартості, що створюється знанням [5].

Перехід до економіки знань вимагає формування в країні цілісної си-

стеми, що ефективно перетворює нові знання в нові технології, продукти та послуги, які знаходять своїх реальних споживачів (покупців) на національних або глобальних ринках. Цю систему і називають, зазвичай, національною інноваційною системою (НІС).

Виникнення НІС — це нове явище в розвитку світової економіки. 1987 рік вважається роком, коли в науково-практичний обіг було введено поняття НІС, це збігається в часі зі становленням в 90-х роках становлення нового типу економіки — економіки знань.

Основна мета НІС полягає в забезпечення стійкого економічного розвитку та підвищенні якості життя населення країни.

Як підкреслювалося на парламентських слуханнях у 2007 році [6], означень НІС є безліч, але їхня сутність зводиться до одного: **це система інституцій, поєднана в єдину сукупність задля створення, розповсюдження та використання знань, утілення у нових продуктах і технологіях, на основі якої очікується істотне прискорення економічного зростання.**

НІС охоплює законодавчо встановлений комплекс правових, економічних, організаційних, логістичних та інших механізмів державної підтримки та стимулювання інноваційних процесів на кожному з їхніх етапів, а також структуру інститутів та інфраструктуру, які мають залучити ці механізми до відповідних сфер наукової, науково-технічної та виробничої діяльності, а також до ринкового сектора [7].

Основними елементами інноваційної системи є такі підсистеми: генерація знань, освіти та професійної підготовки, виробництво продукції і послуг, інноваційної інфраструктури (зокрема й фінансове забезпечення). З огляду на те, що функціонування НІС залежить від умов ринкової економіки, ринок наукомісткої продукції та послуг може розглядатися як одна з підсистем НІС.

Основу НІС становить *підсистема генерації знань*, яка є сукупністю організацій, що виконують фундаментальні дослідження, розробки, а також прикладні дослідження. Історично в різних країнах склалися різні структури як державні, так і суспільні, провідні наукові дослідження та розробки.

Високорозвинені країни світу майбутній економічний розвиток своєї країни пов'язують зі здобутками науки й активним інноваційним процесом. Тож при визначенні НІС береться до уваги розвиток задіяних комплексів інституцій та комерційної реалізації наукових знань і технологій.

Найбільш загальна модель НІС у високорозвинених країнах світу передбачає, що роль приватного сектора полягає у створенні технологій на основі результатів корпоративних наукових досліджень і розробок.

У цих умовах роль держави полягає у сприянні виробництву фундаментальних знань і комплексу технологій стратегічного характеру.

Особливе значення у процесах формування НІС має організація та стимулювання процесів передання наукових розробок зі сфери одержання знань у виробництво. Практика високорозвинених країн світу свідчить про те, що це досягається за допомогою розвитку ринку інтелектуальної власності, створення інноваційної інфраструктури.

Виробництво наукомісткої продукції здійснюється як великими корпораціями, так і малими та середніми підприємствами (МСП), що працюють у сфері наукомісткого бізнесу. Практично всі НІС мають на державному рівні добре налагоджені правові й економічні механізми взаємин великих, середніх, малих фірм та інвесторів, які реалізуються через акції цих фірм, страхування технологічних ризиків і тощо малі і середні підприємства користуються пріоритетною підтримкою в країнах континентальної Європи. Поряд з гнучкістю підприємств цієї ка-

тегорії, що надає їм можливість більш оперативно реагувати на зміни ринкової обстановки, та їхньою роллю як постачальників певних видів наукомісткої продукції для комплектації великих виробництв, тут йдеться і про очевидну соціальну спрямованість — працевлаштування науково-технічних кадрів, які утворюють кадровий компонент науково-технічного потенціалу країни.

Глобалізація в науково-технічній сфері проявляється в таких формах, як розширення участі іноземного капіталу у фінансуванні НДДКР, кооперація компаній між фірмами різних країн, співробітництво національних університетів та іноземних промислових компаній, міждержавна співпраця.

Як свідчить зарубіжний досвід, великі підприємства мають переважну частку інновацій у сфері досліджень і розробок у бізнесовому секторі розвинених країн. Про це наголошувалось на парламентських слуханнях в 2007 році [6]. Країни Європейського Союзу в середньому мають частку великих підприємств на рівні більш ніж три чверті від усіх бізнесових інвестицій в сферу, що розглядається.

Ще один принципово новий аспект *функціонування корпоративних структур* пов'язаний зі значним посиленням процесів глобалізації.

Ці процеси породили нові тенденції в розвитку великих підприємств — сформувалося потужна корпорація ЄТ транснаціональна корпорація (ТНК), яка в наш час є головним провідником не тільки глобальних, а й місцевих технологічних змін. Ця форма в сучасних умовах п'ятого технологічного укладу постає як найбільш ефективна для розвитку новітніх виробничих відносин і технологій [6].

Великі корпорації створюють реальні передумови для динамічного промислового й технологічного розвитку, а тенденції їх формування та функціонування визначають закономірність розвитку світового госпо-

дарства. Зокрема, до таких закономірностей потрібно віднести концентрацію капіталу, інтеграцію промислового та фінансового капіталу, глобалізацію й інтеграцію. Корпоративний сектор визначається як основа сучасної економіки. Великі корпорації та їхні об'єднання забезпечують технологічний прогрес, економічне зростання.

З огляду на це, на парламентських слуханнях був зроблений важливий висновок, що корпоративний сектор, а саме великі корпоративні структури, є складовою НПС, основна роль котрої полягає в створенні технологій на основі власних досліджень і розробок та в ринковому освоєнні інновацій. Без орієнтації на створення великих національних інтегрованих структур, здатних ефективно функціонувати в умовах загострення міжнародної технологічної конкуренції.

До поглиблення процесів у світовій економіці вартно віднести і вважати належними зростання ролі ТНК, посилення концентрації між провідними високо розвиненими країнами в залученні капіталів. Як підкреслюють вітчизняні дослідники [8], процес інтернаціональної економіки проявляється в об'єднанні ринків проміжних продуктів і відбувається, коли користь від спільно придбаних внутрішніх і зовнішніх активів превалює над витратами на організацію цієї діяльності.

Великі компанії одержують технологічні переваги, здобуваючи патенти на результати НДДКР. Вони експортують готову продукцію в країни, де розроблялося нова технологія та проводилося інновація. Територіальні причини розміщення ТНК відіграють найважливішу роль для одержання вигоди від застосування нових технологій.

У політиці підтримки малого бізнесу наголос треба робити не просто на створенні додаткових робочих місць, а саме інноваційних, високотехнологічних робочих місць.

Аналітики зауважують, що країнам ЄС з низьким рівнем наукомісткості

продукції та відносно розвиненою науково-технічною сферою часто не вистачає масштабу національних великих наукомістких корпорацій, які можуть сприяти й зумовити домінування підприємств малого та середнього інноваційного бізнесу (МСІБ) у загальних інноваційних витрат країни [8].

Важливе значення у впливі глобальної економіки на формування НІС має створення інноваційної інфраструктури.

Основними елементами підсистеми інноваційної інфраструктури є бізнес-інноваційні, телекомунікаційні та торгові мережі, технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, консалтингові фірми, фінансові структури тощо. Зауважимо, що останніми роками визначилася тенденція до створення глобальних мереж інноваційної

діяльності, серед яких провідне місце посідають Європейська бізнес мережа (European business network — EBN) і мережа інноваційних центрів (Innovation Relay Centers — IRC).

У країнах ЄС активно підтримується кооперація наук з промисловістю, що здійснюється за допомогою розвитку універсальних інноваційних центрів, центрів трансферу технологій, агенцій технологічного брокерства, регіональних центрів нових технологій.

Отож, як висновок можна зазначити, розвиток економічної глобалізації впливає на формування національної інноваційної системи та певних її підсистем. ♦

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія : у 3-х томах : Т. 1 / Редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К. : Академія, 2000. — 864.
2. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання / Олена Лапко. — К. : ІЕП НАНУ, 1999.
3. Рижкова В.Л. Розбудова інноваційної інфраструктури України / В.Л. Рижкова // Матеріали науково-практичної конференції «Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України». — К. : НТУУ «КПІ», 2003. — С. 91–99.
4. Гавриш С.Б. Державні механізми стимулювання інноваційного розвитку, Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України : матеріали науково-практичної конференції / С.Б. Гавриш, Д.О. Волошин. — К. : НТУУ «КПІ», 2003. — С. 366–376.
5. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знаниями, история будущего / Т. Сакайя // Новая индустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В.Л. Иноземцева. — М., 1999. — С. 337–371.
6. Національна інноваційна система: Зарубіжний досвід, стан в Україні : аналітичні матеріали до парламентських слухань. — К., 2002.
7. Инновационная экономика. — М. : Наука, 2001; Иванов В. В. Национальные инновационные системы: опыт формирования и перспективы развития / В. В. Иванов // Инновации. — 2002. — № 4. — С. 14–18.
8. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. — Харків : Константа, 2006. — 272 с.

Надійшла до редакції 10.04.2012 року.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ЭЛИТЫ КАК ИНВЕСТИЦИОННО- ИННОВАЦИОННЫЙ РЕСУРС КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Игорь Галица,
*заведующий кафедрой менеджмента предприятий
туристической индустрии Киевского университета
туризма, экономики и права, научный советник
по инновационным вопросам Международной ассоциации
хозяйственного права, академик Украинской
технологической академии, доктор экономических наук*

Элиты в любом виде деятельности представляют собой «золотой фонд» наиболее квалифицированных специалистов и основной конкурентный ресурс. Если говорить в целом, то к элите в том или ином виде деятельности можно причислить совокупность индивидуумов, обладающих лучшими профессиональными характеристиками и дающими лучшие профессиональные результаты. Всегда говорили о литературной, научной, медицинской, юридической и прочих профессиональных элитах.

Однако в современных условиях коренным образом меняется мир. Он переходит от индустриального к глобально-постиндустриальному этапу, когда основным ресурсом является уже не техника, технология, энергоносители, а новые знания, превращенные в инновационный потенциал. Соответственно, индивидуумы, способные генерировать новое знание являются одним из основных конкурентных ресурсов как государства, так и конкретного субъекта хозяйствования. Особенно это касается субъектов хозяйствования.

Если вы спросите любого директора предприятия (и особенно того, кто начинал свою деятельность еще в советское время) об основных конкурентных ресурсах его производства (и особенно стратегических конкурентных ресурсах), то в ответ в большинстве случаев получите следующий набор факторов: техника, технология, финансовые ресурсы, материальные ресурсы. И лишь

немногие топ-менеджеры поставят на первое место человеческий капитал. Хотя в последние годы в этом вопросе начинают происходить серьезные изменения: начинает доминировать точка зрения о решающей роли человеческого капитала и прежде всего его интеллектуальной составляющей.

Если давать определение внутрихозяйственной интеллектуально-инновационной элите, то в общем виде — это совокупность сотрудников предприятия, обладающих наибольшими интеллектуально-инновационными потенциалами и дающих наибольший интеллектуально-инновационный результат.

Причем ошибочно думать, что в эту элиту могут входить лишь люди с высоким уровнем формального образования. История науки и техники знает не единичные примеры, когда выдающиеся интеллектуально-инновационные результаты давали индивидуумы, не имевшие формального образования. Поэтому единственный критерий вхождения в данную элиту — это получение лучших интеллектуально-инновационных результатов.

Интеллектуально-инновационная элита лучше всего выкристаллизовывается в процессе интеллектуального соревнования.

Как показал академик НАН Украины В. К. Мамутов вместе со своими коллегами, индивидуум наиболее широко и всесторонне раскрывает свои способности, когда сравнивает свои результаты с результатами других инди-

видуумов, займаючихся аналогічною діяльністю, то єсть в процесі змагання^{*}. Поєтому для стимулювання креативного потенціалу на внутрішньохозяйственому рівні (далеє — ВХУ) крайне необхідно налаштувати інтелектуальне змагання між співробітниками за кращі результати інтелектуальної діяльності. Причєм єто змагання повинно відповісти наступним умовам:

- *открытости*, то єсть в інтелектуальному змаганні може приймати участь любує співробітник підприємства, маючий відповідні результати інтелектуальної діяльності без яких-либє обмежень. Єто означає, що «вход» любує співробітника в змагання і «виход» з нього являються абсолютно вільними;
- *постоянності* — інтелектуальне змагання проводиться в течение вєсього «життєвого циклу» підприємства;
- *неизменності* — умови інтелектуального змагання устанавлюються на визначений період змагання і в течение єтого періоду являються незмінними;
- *объективности* — оцєнка індивідуумов, приймаючих участь в інтелектуальному змаганні повинна вироблятися по об'єктивним показателям, на формування котрих єти учасники прямо впливати не можуть (наприклад, сумарний економічний ефект від поданих рацпредложений за період змагання і т.д.).

В процесі інтелектуального змагання викристалізовується сукупність співробітників підприємства, котрі дають найбільший інноваційний результат. Єта сукупність і представляє собою інтелектуально-

інноваційну еліту підприємства, котра являється єго «золотим фондом» і одним із важливіших конкурентних ресурсів. Потєра когє-либє із єї представителів (не говоря уже о потєре визначеної єї частини), як правило, приводить до знизєнню (і порєд значительному) рівня конкурентоспєособності підприємства. Поєтому для діяльності представителів інтелектуально-інноваційної еліти повинні бути створєні як може більшє комфортні умови. Представителям даної еліти необхідно надавати економічєские, соціальні, моральні привілеєгии, котріє, с єдної сторєны, стимулювали би їх к найбільшє ефективній інноваційній діяльності, а с другої, — кєрєко «привязували» к «своєму» підприємству: вєдь звільнення будє означати потєрю вєсєх привілеєгий.

Привілеєгии для представителів інтелектуально-інноваційної еліти повинні використовуватися не тільки в період їх трудової діяльності, но і после вихода на пенсію: єто внушить впевненість в завтрашньому дєні і єще більшє «прив'язєє» к «своєму» підприємству.

Необходимо відзначити, що інтелектуально-інноваційні еліти повинні бути повністю відкритими системами: можливість войти в них повинен мати любує співробітник підприємства. Єдинствєнный критерій, котрий даєє право на входження в еліту, — відповідніє інтелектуально-інноваційні досягнення. Таким образом, еліти будуть поповнятися за счєт інноваторов, досягнувших кращих результатів. Те или інші обмеження для входження в еліту, кєрєє відповідуючих інтелектуально-інноваційних досягнєний, можуть привести к серйєзним отрицательним наслідкєям.

^{*} Більшє детально см.: Економіко-правові проблеми змагальності / відп. ред. акад. НАН України В. К. Мамутов. — К. : Наукова думка. — 1994. — 148 с.

Жизнь ставит во главу угла проблему практического формирования и управления внутрихозяйственными интеллектуально-инновационными элитами. Причем, если раньше такие элиты воспринимались как некоторое четко не определенное явление, то сейчас интеллектуально-инновационные элиты должны быть сформированы как некие внутрихозяйственные институты, имеющие четкую структуру, критерии вхождения и механизмы управления. Управление данными элитами на внутрихозяйственном уровне должно носить постоянный характер и базироваться на следующих принципах:

- *постоянного объективного притока «свежих сил» в элиту*, то есть элита должна постоянно пополняться новыми членами, которые получают право вступления в неё исключительно благодаря своим интеллектуально-инновационным достижениям;
- *прозрачности элиты*: условия вхождения в элиту должны быть абсолютно прозрачны, гласны и понятны всем сотрудникам предприятия. В случае если кому-либо сотруднику отказано в праве войти в элиту, то ему предоставляются соответствующие обоснования его невозможности вхождения в элиту;
- *прозрачности системы привилегий* — это означает, что система привилегий, установленных для элиты, должна определяться гласно. Если же в систему привилегий вносятся изменения, то процедура их внесения также должна иметь гласный характер;
- *неотвратимости привилегий*, то есть, если сотрудник, войдя в элиту, заслужил определенные привилегии, то они должны ему предоставляться неукоснительно.

Если рассматривать внутрихозяйственную интеллектуально-инновационную элиту (далее — ВИИЭ) как

систему, то она состоит из следующих подсистем.

Организатор — предприятие или подразделение (должностное лицо) предприятия, которое организует ВИИЭ.

Кандидаты в члены ВИИЭ — сотрудники предприятия, претендующие на вхождение в ВИИЭ.

Члены ВИИЭ — сотрудники предприятия, вошедшие в ВИИЭ.

Критерий (система критериев) — определенный уровень (уровни) определенного показателя (показателей), достижение которого(ых) даёт(ют) право для вхождения в ВИИЭ.

Плановый период — период, по истечении которого сравниваются фактические показатели кандидатов в члены ВИИЭ с критерием и принимается решение об их включении (не включении) во ВИИЭ.

Система привилегий — определённая система привилегий (материальных, социально-психологических (моральных) и эстетических), которая предоставляется члену ВИИЭ после его вхождения в данную элиту.

Механизм функционирования ВИИЭ в своих основополагающих моментах состоит из следующих операций. Под операцией здесь подразумевается относительно законченное действие, являющееся определенной частью механизма и находящееся в определенной взаимосвязи с другими операциями.

Операция 1. Организатор ВИИЭ разрабатывает положение об ВИИЭ, в котором предусматривает механизмы установления:

- планового периода;
- критерия вхождения в ВИИЭ;
- системы привилегий.

Положение об ВИИЭ широко обсуждается среди сотрудников предприятия.

Операция 2. На определенный плановый период устанавливается критерий вхождения в ВИИЭ и система привилегий.

Операция 3. По истечению данного планового периода любой сотрудник

предприятия подает заявку о вхождении в ВИИЭ и приобретает статус кандидата в члены ВИИЭ.

Операция 4. Организатор ВИИЭ сравнивает фактические интеллектуально-инновационные достижения кандидата в члены ВИИЭ с критерием.

Операция 5. Если достижения кандидата в члены ВИИЭ соответствуют критерию или превышают его, то он получает статус члена ВИИЭ.

Операция 6. Если достижения кандидата не соответствуют критерию, то его кандидатура отклоняется и не входит в состав элиты. Ему предоставляются соответствующие обоснования по поводу того, почему он не включен в ВИИЭ.

Операция 7. Предоставление новым членам элиты системы привилегий, предусмотренных в данном плановом периоде.

Операция 8. Переход к следующему плановому периоду.

Причём, необходимо отметить, что ВИИЭ это не только мощнейший инновационный фактор развития, это также существенный инвестиционный ресурс, так как эти элиты генерируют новые результаты интеллектуальной деятельности и объекты права интеллектуальной собственности. В свою очередь, эти результаты интеллектуальной деятельности и объекты права интеллектуальной собственности, с одной

стороны, могут выступать объектом инвестиций, то есть инвестироваться в определенные виды деятельности, а, с другой стороны, — субъектом инвестиций, когда непосредственно в них вкладываются определенные финансовые и материальные ресурсы.

Подводя итог данной статьи, можно констатировать, что в современных условиях интеллектуально-инновационные элиты превращаются в один из основных факторов обеспечения конкурентоспособности субъектов хозяйствования. Утрата хотя бы одного члена такой элиты (не говоря уже об определенной её части) — существенный удар по конкурентоспособности предприятия. Поэтому интеллектуально-инновационные элиты на внутрихозяйственном уровне должны тщательно формироваться, развиваться, оберегаться и управляться руководством предприятия. ♦

Надійшла до редакції 12.04.2012 року

ОСОБЛИВОСТІ ЕТАПУ ПІДГОТОВКИ ДОГОВОРІВ ПРО ПЕРЕДАННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олександр Пічкур,
*завідувач відділу промислової власності НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України*

*Поєднайте знання і працю, дайте
знання тим людям, які за необхідні-
стю вилучать з них всю практичну
користь, що міститься у них, і ви
побачите, що багатства країни
і народу почнуть збільшуватися
з шаленою швидкістю.*

Дмитро Писарев

Ні в кого не викликає сумніву, що ринкова економіка за цивілізованим сценарієм — економіка договорів між рівноправними контрагентами, особливо щодо передання майнових прав інтелектуальної власності, обсяг правоздатності яких поширюється на об'єкти промислової власності, засоби індивідуалізації (персоніфікації) товарів і послуг, об'єкти авторського права та суміжних прав, результати селекційної діяльності, а також на превентивні (запобіжні) заходи щодо припинення порушення прав інтелектуальної власності та проявів недобросовісної конкуренції. Це визначено Конвенцією від 14 липня 1967 року, якою засновано Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), та в основу якої, покладено ідею співробітництва та взаємодопомоги держав-учасниць при збереженні незалежності національних систем

правової охорони інтелектуальної власності на терені цих держав.

Зазначені принципи знайшли відображення в Конституції України, Цивільному кодексі України, законах з питань інтелектуальної власності, інноваційної діяльності та трансферу технологій, але механізму цивільно-правових договірних відносин в Україні до цього часу остаточно не розроблено.

Право займатися творчою діяльністю та розпоряджатися її результатами Конституцією України (статті 41 і 54) віднесено до невід'ємних прав громадян. Сучасне українське законодавство, міжнародні угоди розуміють під інтелектуальною власністю сукупність ексклюзивних (виняткових) прав як особистого немайнового, так і майнового характеру, насамперед, на результати саме творчої діяльності, а також на деякі інші, прирівняні до них, об'єкти майнового права, конкретний перелік яких установлюєть-

Володимир Пічкур,
*головний експерт ДП «Український інститут
промислової власності»*

ся законодавством відповідної країни з урахуванням прийнятих нею міжнародних зобов'язань. На даний момент поняття «інтелектуальна власність» лише в історичному плані пов'язується з теорією інтелектуальної власності кінця XVIII — початку XIX століть і максимально враховує багаторічну прецедентну практику щодо правового захисту інтелектуального надбання людства, розвиток цивільно-правових відносин щодо інновацій і тому широке застосування зазначеного поняття не несе ніякої реальної небезпеки стосовно введення в оману щодо юридичної природи тих прав, для позначення яких воно звичайно застосовується. З цього випливає, що ні в законодавчих актах, ні в юридичній практиці не виникає перешкод для його широкого застосування.

Статутом ВОІВ, яким є вказана Конвенція, також не роз'яснюється зміст цього поняття, а лише ч. VIII її ст. 2 декларується, що «інтелектуальна власність включає права», віднесені до творінь людського розуму, запобігання проявам недобросовісної конкуренції, а також «усі інші заходи, віднесені до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і мистецькій галузях» [3].

Із зазначеного випливає, що поняття «інтелектуальна власність» є поняттям умовним, означає сукупність виняткових (ексклюзивних) прав щодо результатів творчості, майнові права на які можуть бути об'єктом передавання заінтересованим особам.

Орієнтуючись на невпевненість міжнародних фахівців у забезпеченні чіткого формулювання поняття «інте-

лектуальна власність», національне законодавство також не визначає його змісту, а встановлює тільки монополію автора на певні форми використання результатів його творчості, з чого випливає, що інші особи можуть їх використовувати лише на підставі укладеного з ним цивільно-правового договору, яким автор надає заінтересованим особам дозвіл (або як його називають у міжнародній практиці — ліцензію*) на їх використання, встановлює умови та порядок розпорядження таким результатом, а у разі створення інтелектуального продукту за замовленням або в межах виконання службових обов'язків поступається правом розпоряджатися ексклюзивними майновими правами на нього роботодавцеві (інвестору створення такого продукту). Варто також зазначити, що ексклюзивні права автора є похідними від загальних прав людини, які становлять основу правового статусу творчої особистості.

В економічному сенсі поняття «інтелектуальна власність» є образним відображенням «невідчутних на дотик (тобто нематеріальних) благ» (*intangible assets*), тієї частини інтелектуального капіталу, через застосування якого у творчих інноваціях (тобто створеної розумом творчої особистості чи творчого колективу) суб'єкту господарювання — його володільцеві гарантується одержання конкурентних переваг на ринку та доходів від їх застосування, але вимагає від нього певних витрат (інвестицій), спрямованих на їх створення, набуття прав інтелектуальної власності (зокрема прав майнових) на них і/або забезпечення збе-

* Тлумачити поняття «ліцензія» потрібно, мабуть, починаючи з правильного розуміння похідного латинського слова *licentia*, що в дослівному перекладі означає право, свободу та бере свій початок від латинського *licet* — дозволяється. Тобто під цим поняттям потрібно розуміти право (свободу) володільця творчої інновації — об'єкта правової охорони (патенту на винахід, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг тощо) — надавати дозвіл (ліцензію) на її використання в процесі трансферу технології на підставі та на умовах цивільно-правового договору, що укладається з цим володільцем за його згодою, за рішенням суду чи згідно з адміністративним рішенням компетентного державного органу.

реження від несанкціонованого використання.

Наявність у відповідного суб'єкта господарювання інформації про новий інтелектуальний продукт, який надасть йому можливість забезпечити суттєву модернізацію виробництва, про кон'юнктуру ситуацію на ринку, потреби економіки держави, купівельну спроможність споживачів, їхні смаки та претензії щодо товарів і послуг, а також виважені підходи цього суб'єкта до забезпечення режиму конфіденційності зазначеної інформації можуть бути основним критерієм для оцінки конкурентоспроможності його виробництва в умовах суспільного поділу праці між економічно самостійними суб'єктами господарювання, бути лідером на ринку інновацій.

Сучасний міжнародний поділ праці помножений на відчутну різницю країн у політичному, соціально-економічному, інноваційному та технологічному розвитку, призвів до того, що практично всі технологічні творчі інновації, а також більшість творів масової культури (особливо ті, що пов'язані з застосуванням для їх створення сучасних технологій) створюються в обмежених кількостях в найбільш розвинених у технологічному сенсі країнах (які водночас є і країнами найбагатшими). Доля ВВП, що призначається цими країнами для фінансування сфери науки та культури, значно перевищує долю аналогічних витрат інших країн або навіть їх разом узятих. Це впливає з того, що загальні потреби країн, які розвиваються, у фінансуванні заходів, спрямованих на вирішення загальних соціально-економічних і науково-технологічних проблем, не дають змогу передбачати більший обсяг видатків з державного бюджету на фінансування таких заходів. Унаслідок цього виникає можливість здійснювати політичний тиск на менш розвинені в економічному сенсі країни, примушувати їх приймати закони, що дозволять запровадити на їхніх теренах ін-

ститут більш широких ексклюзивних прав інтелектуальної власності, насамперед з метою забезпечення захисту прав і економічних інтересів зарубіжних творців та володільців інтелектуальних здобутків, для обмеження (а інколи й для блокування) прав та інтересів національних творчих особистостей.

Тож не є випадковим, що сьогодні інноваційно активні суб'єкти господарювання все частіше вишукують можливості одержати ексклюзивні права на використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків, інших творчих інновацій не так з метою отримання додаткових прибутків, як для забезпечення захисту своїх інтересів від посягання на них конкурентів, які набули таких прав на аналогічний інтелектуальний продукт.

Запровадження норм національного законодавства у сфері промислової власності, що базується на нормах Паризької конвенції з охорони промислової власності, Угоди з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS), насамперед було покликано регулювати правовідносини, що виникають у зв'язку зі створенням, набуттям майнових прав інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, що посвідчується патентом, на знаки для товарів і послуг, що посвідчується свідоцтвом, і виникненням унаслідок цього у володільців указаних об'єктів правової охорони монопольного права надавати дозвіл на їх використання згідно з укладеним цивільно-правовим (зокрема ліцензійним) договором між цими володільцями та суб'єктами господарювання, заінтересованими в застосуванні зазначених об'єктів, або забороняти будь-кому їх використання.

Володільці указаних патентів і свідоцтв набувають монопольного права володіти, розпоряджатися об'єктами права інтелектуальної власності та використовувати їх, а також право надавати заінтересованим особам на під-

ставі цивільно-правового договору дозвіл (ліцензію), чи інше право (свободу) на їх застосування у складі технологій, товарів і послуг за умови забезпечення узгодження волевиявлення (оферта, акцепт*) сторін такого договору. Цивільно-правовий (зокрема ліцензійний) договір, укладений з володільцем творчої інновації, обумовлює зобов'язання його сторін, насамперед, зобов'язання суб'єкта господарювання (ліцензіата), заінтересованого у застосуванні такої інновації, виплачувати наперед визначену (розраховану та погоджену сторонами) суму ліцензійних платежів (як паушальний платіж, який виплачується одноразово, чи у формі роялті, що виплачуються періодично протягом дії зобов'язань щодо їх виплати). Тож унаслідок наведеного відбувається так звана «комерціалізація» творчої інновації, а більш правильно її трансфер (передання) для застосування у відповідній сфері суспільного виробництва, позаяк для забезпечення застосування на практиці запатентованого творчого здобутку потрібно ще додатково мати інформацію, що дозволить найбільш ефективно здійснити таке застосування.

Для того щоб відрізнити договори, укладені на правових засадах, від тих, які укладені з порушенням правових норм, у праві зарубіжних країн сформульовані умови, наявність яких визначає зобов'язання сторін відповідного договору в правовому сенсі [4]. До них, зокрем, а належать:

- забезпечення узгодження волі (волевиявлення) сторін (оферта, акцепт);

- зустрічне зобов'язання (чи задоволення згідно з нормами англосаксонського права);
- правоспроможність і дієздатність сторін;
- законна мета (предмет) договору й інтереси сторін, які забезпечуються виконанням його умов.

Наявність таких умов є обов'язковим атрибутом будь-якого цивільно-правового договору, що встановлено законодавством багатьох зарубіжних країн, незалежно від того, чи вказане встановлено безпосередньо положеннями відповідного національного закону.

У діяльності, що стосується створення та використання творчих інновацій, волевиявлення сторін визначається в разі досягнення встановленої мети та визначених для цього шляхів її досягнення.

Процес укладання цивільно-правового договору, зазвичай, передбачає такі етапи [5]:

- здійснення пошуку контрагентів, заінтересованих у передачі та застосуванні відповідних об'єктів (зокрема творчих інновацій) на умовах, визначених проектом договору;
- пропозиція укласти договір на визначених і погоджених сторонами умовах (оферта);
- погодження сторін укласти договір на таких умовах (акцепт).

Процес укладання будь-якого цивільно-правового договору доцільно починати з організації та проведення попередніх переговорів його сторін, які можуть завершитись укладенням договору на умовах оферти чи контро-

* Оферта (від латинського *offertus* — запропонований) — у цивільному праві визначається як попередня пропозиція однієї сторони, що пропонується іншій з метою укласти цивільно-правовий (зокрема ліцензійний) договір на вигідних умовах з обов'язковим докладним переліком всіх умов його виконання. Прийняття іншою стороною оферти приводить до настання юридичних наслідків для сторін, що є аналогічними тим, які виникають у результаті укладення між сторонами двостороннього цивільно-правового договору. Акцепт (від латинського *acceptus* — прийнятий) — у цивільному праві визначається як згода однієї сторони укласти договір на умовах, зазначених у пропозиції (оферті) іншої сторони.

ферти, але можуть і не мати юридичних наслідків. У зв'язку з цим набуває важливого значення те, яку пропозицію вважати офертою, а яку контрофертою. Ця проблема вирішується залежно від конкретних ситуаційних обставин на момент проведення переговорів сторін.

Оферта, щонайменше, повинна відповідати таким вимогам. Насамперед оферта повинна бути оголошенням, у якому відображені суттєві умови договору (предмет договору, оціночна вартість майнових прав, які надаються за договором, умови виконання договору сторонами тощо), що виражене таким чином, щоб у разі узгодження сторонами аспектів договору могло б відбутися його укладення. Крім цього, в оголошенні потрібно ясно та чітко словити наміри кожної сторони, згідно з якими укладається цей договір.

Якщо зазначені умови в оголошенні відсутні чи виражені нечітко, то оголошення розглядається просто як пропозиція про укладення договору. Тож інформація щодо опису товарів, які наведена у відповідних каталогах, проспектах, прейскурантах, запрошеннях до участі в тендерах на виконання проектних і будівельних робіт, зазвичай, не вважається офертою та розглядається тільки як запит або пропозиція оферти [4].

Згідно із законодавством низки зарубіжних країн, запит оферти розглядається як оферта за наявності в складі такого запиту узгоджених сторонами позицій, що є достатніми для укладення договору. Вирішальним у цьому разі є наміри сторони, що є ініціатором запиту. Наприклад, споживач відповідного винаходу може звернутися до його володільця з вимогою виготовляти кінцеву продукцію на основі запатентованого технічного рішення, але за бажанням цього споживача точно відтворювати в цій продукції визначені ним додаткові елементи.

Укладення договору між присутніми та відсутніми сторонами має свої

особливості. Договір вважається укладеним між присутніми сторонами, якщо одна з них повністю погодилася з оголошенням (офертою) іншої сторони, що відображає всі суттєві умови договору. Таке погодження може бути здійснено усно чи письмово та супроводжуватися вчиненням фактичних дій, що посвідчують прийняття умов договору. Важливо, щоб дата внесення пропозиції (оферти) однією стороною та дата її прийняття (акцепт) іншою стороною збігалися.

Розбіжність між датою внесення однією стороною пропозиції укласти договір, відповідно до умов оферти, та датою її прийняття іншою стороною, зазвичай, пов'язується з вирішенням питання прийняття оферти в межах тривалості періоду, протягом якого ця пропозиція є обов'язковою для сторони, що її внесла (оферента). У законодавстві більшості країн закріплено положення, згідно з яким оферент може відмовитися від своєї пропозиції до дати отримання оферти іншою стороною.

Заходи, яких інша сторона повинна вжити за отриманою офертою, законодавством іноземних країн визначено неадекватно.

Зокрема, французька правова система та судова практика виходять з такого, що дії оферента не пов'язуються з офертою. Винятком є лише випадок, коли оферент визначив строк для прийняття оферти [4].

Правові норми законодавства Німеччини та Швейцарії, навпаки, встановлюють правило, згідно з яким дії оферента пов'язуються з офертою, а винятком може бути його застереження стосовно того, що він не вважає себе пов'язаним офертою [4].

В англо-саксонській правовій системі оферта може бути відкликаною до дати її прийняття (акцепту). Винятком є тільки випадок, коли оферта супроводжується зустрічним задоволенням пропозиції. Оферту можна відкликати навіть тоді, коли оферент за-

значив строк, протягом якого він вважає себе зобов'язаним офертою (тверда оферта). У цьому разі визначається лише строк, протягом якого повинен настати акцепт [4].

Договір вважається укладеним, якщо пропозиція, зазначена в оферті, прийнята тією стороною, до якої вона спрямована, тобто на дату настання акцепту. Прийняття пропозиції акцептантом повинно бути беззастережним і не супроводжуватися ніякими новими умовами. В іншому разі нові умови будуть розглядатися як відмова від початкової оферти та вважатимуться новою офертою (тобто контрoferтою), а сторони поміняються місцями — акцептант стає оферентом, а оферент — акцептантом.

Договір вважається укладеним за загальноновизнаним правилом на дату доведення акцепту до відома оферента. Таке правило закріплене, зокрема, законодавством Франції, Німеччини, Італії та Японії. У англо-саксонському праві (Великобританія, США) застосовується аналогічне правило. Винятком є лише акцепт, який направлений поштою або телеграфом. Договір за таких умов вважається укладеним сторонами в момент надсилання акцепту (так звана «теорія поштової скриньки») [4].

Договірне право зарубіжних країн виходить з того, що реалізація договору повинна забезпечуватися згідно з умовами, чітко визначеними і погодженими сторонами. Проте, щоби визначити суворе дотримання умов договору, потрібно знати точне, обумовлене та погоджене сторонами їхнє змістове навантаження. Для цього іноземним законодавством передбачено роз'яснення істотних умов договору. У цивільному законодавстві України таке правило не передбачено.

Існують певні розбіжності положень законів зарубіжних країн щодо роз'яснення суті істотних умов договору, а також неузгодженість із загальними міжнародними нормами, зо-

крема з нормами європейського договірного права. Країнами, що дотримуються принципів права континентальної Європи, надається перевага встановленню дійсних намірів сторін, якими вони керувалися під час підготовки й укладення договору, а тими, що дотримуються принципів англосаксонського (прецедентного) права, більше уваги приділяється формальному змісту тексту договору, філологічному тлумаченню словосполучень і висловів, які сторони застосували для формулювання його умов, навіть якщо вони не зовсім відповідають дійсним намірам сторін на момент укладення договору.

Необхідність регулювання правових аспектів, пов'язаних з роз'ясненням умов договору, тлумаченням визначених сторонами правил реалізації його положень пояснюється особливістю провадження господарської діяльності відповідно до ситуаційних обставин, які швидко змінюються за ринкових відносин. Чітко розуміючи зазначене, кожна сторона цивільно-правового договору прагне вже під час його укладення забезпечити певну свободу своїх дій через внесення до договору умов і формулювань певних положень, які передбачають ймовірність іншого їх тлумачення, ніж те, що закладалося в змістовне навантаження тексту договору на момент його підписання.

З огляду на зазначене, комерційна реалізація творчих інновацій має здійснюватися на основі такого:

- визначати насамперед доцільність і можливість патентування та ліцензування прав інтелектуальної власності на творчі інновації як в Україні, так і за її межами;
- встановлювати за всіма доступними джерелами науково-технічної, насамперед патентної, статистичної, торговельно-економічної, митної та іншої інформації патентно-кон'юнктурну ситуацію щодо позиції творчої інновації на ринку

ТРАНСФЕР ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

та в разі виявлення альтернативних пропозицій — строк її морального старіння та доцільність її введення в цивільний оборот;

- визначати можливість продажу на внутрішньому ринку конкурентоспроможної продукції власного виробництва (а також її експорту) із застосуванням сучасних технологій або забезпечувати її конкурентоспроможність за рахунок імпорту, тобто придбання в чітко визначених іноземних партнерів нових технологій або їхніх складових частин, які містять творчі інновації, з мінімальними капіталоукладеннями в технологічне переоснащення власного виробництва та паралельно встановлювати можливість подальшого вдосконалення і продажу (експорту) заінтересованим особам технології та її складових частин як мети патентування та ліцензування прав інтелектуальної власності на технологічні інновації.

Критеріями, що мають застосовуватися для визначення доцільності патентування й ліцензування прав на вказані інновації в Україні та на зовнішньому інноваційному ринку можуть бути, насамперед, такі:

- відповідність (або перевищення) науково-технологічних показників творчих інновацій характеристикам і властивостям кращих аналогічних чи альтернативних зразків вітчизняної та іноземної продукції;
- економічний ефект, який досягається в результаті застосування інновації;
- значущість конкретної творчої інновації в складі технології, виготовленому з її застосуванням товарі або наданій послугі, а також можливість диверсифікації інновації через її передання (трансфер) в складі нової технології, у застосуванні якої заінтересовані вітчизняні і іноземні товаровиробники;

- наявність тривкого професійного (технологічного) секрету (ноу-хау) щодо застосування творчої інновації, котрий неможливо розкрити без участі її автора (творця) чи володільця;
- можливість довести порушення прав інтелектуальної власності на основі опису творчої інновації (зокрема з опису та формули винаходу, опису корисної моделі, промислового зразка, селекційного досягнення);
- наявність вільних (або недостатньо заповнених) сегментів споживчого ринку з метою створення належних умов для безперешкодної реалізації технологічної інновації в складі застосовуваної технології, у товарах, що виготовляються, або послугах, що надаються, за рахунок таких технологій та інновацій. Однак для цього потрібно чітко визначити реальні потреби економіки країни, на території якої планується реалізовувати таку продукцію, встановити наявність конкурентів щодо використання в технології, товарах і послугах технологічної інновації, «патентну чистоту» технології та її складових частин, товарів і послуг, у яких вона може бути застосована, відсутність конкурентної продукції, що має аналогічні чи альтернативні характеристики та властивості, платоспроможний попит споживачів тощо);
- можливість вибору країни, де є сенс здійснювати патентування та ліцензування прав на творчу інновацію. При цьому потрібно пам'ятати, що товари та послуги або товар як складова частина технології, у якому може бути застосовано технологічні інновації, зокрема об'єкти правової охорони, не повинен порушувати права інтелектуальної власності, що вже зареєстровані й охороняють-

ся на території такої країни згідно з її законодавством.

Варто зазначити, що деякі норми законодавства України з питань інтелектуальної власності порушують принципи свободи використання результатів творчості як одного з конституційних прав громадян, ексклюзивності права власника патенту, тому з огляду на викладене норми національного законодавства щодо цивільно-правових відносин, пов'язаних з переданням у використання творчих інновацій, потрібно узгоди з нормами міжнародного патентного права з метою дотримання таких загально-визнаних на міжнародному рівні принципів:

- принцип дотримання інтересів як власника патенту, так і суспільства загалом;
- принципи ініціативи (беручи до уваги визначені потреби економіки держави) і довірчого співробітництва всіх суб'єктів патентного права;
- принцип забезпечення правової охорони лише результату творчої праці;
- принцип обов'язкового подання заявки на визнання такого результату об'єктом права промислової власності та занесенням його до відповідного державного реєстру на національному рівні, і лише після цього надавати можливість патентування зазначеного результату та ліцензування прав інтелектуальної власності на нього в іноземних державах у разі визначення доцільним вчиняти такі дії;
- принцип морального та матеріального стимулювання (заохочення) творців новацій (хоча окремі норми законів щодо їх стимулювання було прийнято ще за часів існування СРСР, але частина таких норм не узгоджується з принципами приватного права та ринкової економіки, не відповідає міжнародним вимогам щодо забезпе-

чення прав і свобод людини на творчу діяльність та використання результатів своєї творчості й тому, фактично, не можуть бути застосованими в умовах ринкових відносин).

Зважаючи на те, що переважна більшість наукових і науково-технічних установ не передбачають укладення договорів між працівниками (співавторами інтелектуального продукту) та роботодавцем на передання останньому права на подання заявки й одержання охоронного документа на вказаний продукт, створений за замовленням роботодавця за рахунок видатків з Державного бюджету України на відповідний рік або за кошти відповідного підприємства, установи чи організації, необхідно вдосконалити норми національного законодавства, що стосуються проведення патентно-кон'юнктурних досліджень та визначення найбільш ефективних ліцензійних патнерів на всіх етапах життєвого циклу творчих інновацій.

Як свідчить практика договірних відносин наукових і науково-технічних установ із суб'єктами виробництва, більше ніж 60 % наукових і науково-технічних установ взагалі не укладають договорів (протоколів) про наміри, договорів про конфіденційність, опційних договорів (тобто попередніх ліцензійних договорів) із заінтересованими суб'єктами господарювання, задіяними у виробництві національної продукції, з іноземними суб'єктами підприємництва на використання національних технологічних інновацій і майнових прав на них, дозвіл (ліцензія) на використання яких виходячи з потреб держави та суспільства фактично повинен надаватися їхнім володільцем й інформація про таке повинна бути доступною авторам цих інновацій.

Наразі інноваційний маркетинг в Україні здійснюється хаотично, без визначення та взяття до уваги реальних потреб економіки, насиченості

ринку творчими інноваціями, ліквідними (тобто конкурентоспроможними) товарами й послугами, а також без визначення поточних потреб, попиту, інтересів і смаків споживачів нової

інноваційної продукції без зважання на права й інтереси її авторів. ♦

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
3. Конвенция, учреждающая Всемирную организацию интеллектуальной собственности (подписанная в Стокгольме 14.07.1967 года и измененная 02.10.1979 года) [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ресурсу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_169.
4. Васильев Е. А. Гражданское и торговое право капиталистических государств / Е. А. Васильев, В. В. Зайцева, А. А. Костин, Р. Л. Нарышкина, Ю. И. Свядосц, А. И. Яфаев. — М. : Международные отношения, 1993. — 560 с.
5. Брыжко В. М. Лицензирование прав и патентование научно-технологической продукции / В. М. Брыжко, А. Ф. Завгородний, А. В. Пичкур. — К. : УААН, 1994. — 204 с.
6. Обзор контрактных соглашений о передаче технологии // Интеллектуальна власність. — 2003. — № 12. — С. 59–63.
7. Пічкур О. Науково-технічні розробки як об'єкти ліцензійних угод і договорів про передання майнових прав на технології / О. Пічкур // Інтеллектуальна власність. — 2004. — № 10. — С. 39–44.
8. Штумпф Г. Договор о передаче ноу-хау / Герберт Штумпф. — М. : Прогресс, 1976. — 376 с.
9. Штумпф Г. Лицензионный договор / Герберт Штумпф. — М. : Прогресс, 1988. — 479 с.

Надійшла до редакції 22.05.2012 року

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ (ДОСВІД ЯПОНІЇ)

Марина Гришкова,

головний спеціаліст відділу регулювання економічних відносин Державного підприємства «Український інститут промислової власності»

Світовий досвід провідних країн свідчить про необхідність формування та забезпечення функціонування національної інноваційної системи, що є безальтернативним шляхом у реалізації системної та послідовної державної політики кожної країни, спрямованої на активізацію сфери інтелектуальної власності й інноваційних процесів забезпечення технологічного розвитку й оновлення національних економік.

Ефективність здійснення інноваційного процесу визначається ефективністю його інструмента — трансферу технологій.

Проблеми забезпечення ефективного трансферу технологій як невід'ємної складової інноваційної діяльності знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних та іноземних науковців, зокрема: Г. Андрощука, В. Брижка, В. Геєця, О. Городова, Л. Гохберга, В. Денисюка, Д. Лонг, Ю. Капиці, О. Корчагіна, І. Ніколаєвої, О. Орлюк, А. Петруненкова, А. Піменова, І. Просвириної, О. Пічура, М. Рогалева, А. Румянцева, В. Тітова, В. Тюріної, Н. Фонштейн, Н. Шаранової, Г. Штумпфа й інших вітчизняних та іноземних дослідників.

Незважаючи на значний внесок вищезазначених науковців у розробку цієї тематики, багато питань досі залишаються недостатньо висвітленими. Крім цього з розвитком суспільних відносин оновлення потребує і нормативно-правове забезпечення, а отже актуальним вбачається вивчення зарубіжного досвіду в сфері трансферу технологій, проблемних моментів, які виникають під час передання.

Об'єктом дослідження є ознайомлення з політикою, законодавством і моделями передачі технологій університетами Японії.

Мета роботи — проаналізувати вплив і доцільність діяльності відділів з ліцензування технологій при університетах (далі — ВЛТ, *TLO* — *technology licensing office*) Японії.

Основним завданням є рецепція позитивного іноземного досвіду стосовно інноваційної діяльності українськими вищими навчальними закладами, подальша розробка науково-практичних рекомендацій щодо процесу передачі технологій в Україні. А також дослідження секторальної взаємодії між університетами, приватними компаніями, суб'єктами венчурного (ризикового) капіталу та підприємствами.

Окреслимо основні мотиви взаємодії промислових структур і університетів.

Для промислових структур:

- отримання необхідних технологічних знань, інформації щодо фундаментальних досліджень і розвитку нових технологій;
- заручення прямою технічною підтримкою;
- посилення взаємодії технічного персоналу з іншими організаціями;
- зменшення витрат і ризиків;
- отримання доступу до комерційно цінних об'єктів інтелектуальної власності;
- ознайомлення з інформацією про діяльність конкурентів;
- стимулювання суб'єктів творчості для виконання нових науково-дослідних проєктів і науково-технологічних програм;

- наймання перспективних студентів як майбутніх працівників.

Для університету:

- розширення джерел фінансування науково-дослідницького фонду;
- покращення розуміння реальної вартості бізнесу та шляхів стимулювання інноваційної діяльності;
- надання студентам можливості отримати роботу відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня.

Усвідомлюючи необхідність нарощування економічного потенціалу, уряди розвинених країн і країн, які розвиваються, забезпечують вкладення значних коштів на виконання НДДКР. Зокрема, США витрачають на дослідження та розробки \$ 280 млрд на рік, Японія — \$ 100 млрд, основні держави ЄС — \$ 50–60 млрд, Китай з 1995 року до 2002 року у 4 рази збільшив ці видатки — з \$ 18 до \$ 72 млрд [2].

Механізм діяльності ВЛТ в Японії.

Виділяють 3 типи ВЛТ в університетах Японії: холдингова компанія» (*stock holding company*), корпорація» (*a foundation corporation*), організація всередині університету» (*organization inside university*). Що стосується приватних університетів, то більшість з них створили ВЛТ у формі організації всередині університету. Холдингові компанії засновують викладачі університетів, які також координують їхню діяльність. Основною метою ВЛТ є передання (трансфер) результатів наукових досліджень університетів для використання приватному сектору через укладання цивільно-правових (ліцензійних) договорів, якими надається ліцензія (дозвіл) на використання об'єктів промислової власності та майнових прав щодо них, посвідчених патентом, з метою отримання доходу від їх застосування у промисловому секторі економіки. Крім цього університети також зацікавлені в наданні підтримки для створення нових підприємств або стартап-компаній на базі університету.

Так, станом на березень 2002 року в японських університетах засновано

26 ВЛТ: з них — 14 у формі холдингової компанії, 7 — корпорації, а решта 5 — організації всередині університету структури типу ВЛТ.

З моменту створення першого ВЛТ (кінець 1998 року) спостерігається значне пожвавлення процесу трансферу (передання) технологій університетами до відповідних галузей промисловості Японії. Станом на вересень 2001 року університетами було генеровано 1306 ідей, 223 з яких перетворено на відповідні технічні рішення, котрі захищено патентами, і право на їх використання успішно передано на підставі ліцензійного договору до приватного сектору економіки. Якщо вищевказані дані структурувати за типом ВЛТ, то холдингові компанії є володільцями 620 патентів (47,5 % від загальної кількості зареєстрованих патентів на об'єкти промислової власності), частка організацій всередині університетів склала 32,1 % і корпорацій — 20,2 %. Що стосується кількості зареєстрованих патентів холдинговими компаніями, організаціями всередині університету і корпораціями, то кількість охоронних документів у відсотках розподіляється між ними у такій пропорції — 29,2 %, 33,3 % і 37,5 %, відповідно. З 223 патентів, на які на підставі ліцензійного договору надано ліцензії на використання об'єктів промислової власності, права на котрі посвідчуються патентами, для використання у відповідних галузях промисловості, на холдингові компанії припадає найбільша кількість переданих для використання вказаних об'єктів — 131. Організаціями всередині університетів та корпораціями передано лише по 46 таких об'єктів.

Активно створюються стартап-компанії університетів, каталізатором чого слугувало прийняття Закону про ВЛТ 1998 року: 1999 рік — 26 компаній, 2000 рік — 34 стартапи, 2003 рік — 87 відповідно.

Наступним рішучим кроком (2004 рік) з боку уряду стало перетворення

національних університетів на самостійні адміністративні одиниці, що дозволило останнім розширити сферу контролю та впливу на власні вектори розвитку.

Для кращого розуміння розвитку патентної діяльності в академічних структурах Японії, необхідно ознайомитися зі змінами в правовому полі, що регламентує відповідні відносини. Позитивна динаміка характерна для винаходів, майнові права на які належать університету (*university owned*). Реформування розпочалося з прийняттям таких законодавчих актів, як:

- Закон «Про науку та технології» 1995 року (*Basic Law of Science and Technology*);
- Закон «Про сприяння передачі технологій університетами» (Закон «Про відділи з ліцензування технологій») (1998 *Law promoting technology transfer from universities*).
- Закон «Про спеціальні заходи зі стимулювання розвитку промисловості» 1999 року (японська версія американського Закону Бейя-Доула) (*The Japanese version of Bayh — Dole Act*);
- Закон, що сприяє взаємодії університетів та промисловості 2000 року (*Law facilitating university — industry collaboration*), яким закріплено право робітників університетів надавати платні консультації, створювати стартап компанії та управляти ними.

Крім цього, важливим програмним документом щодо реформування діяльності університетів Японії є План Тояма (2001 рік), названий так на честь міністра освіти, культури, спорту, науки і технологій А. Тояма. У цьому Плані запропоновано 3 основні напрями реформування:

- 1) реорганізація національних університетів;
- 2) розвиток університетів, діяльність яких відповідає найвищим міжнародним стандартам;

- 3) збільшення частки конкурсного фінансування інноваційної діяльності університетів.

Планом рекомендовано перетворення національних університетів на національні корпорації університетів (*national university corporations*) — юридично самостійні установи.

З огляду на викладене, протягом квітня 2004 року національні університети Японії було перетворено на самостійні адміністративні одиниці. Зокрема університети отримали автономію, мають право наймати академічний і неакадемічний персонал. Більше того, можуть зберегти за собою можливість набуття майнових прав на власні винаходи та самостійно управляти своїми об'єктами інтелектуальної власності відповідно до власних потреб і потреб економіки. На рис. 1 (див. с. 53) показано вплив змін, що відбулися у статусі університетів, на динаміку кількості поданих заявок на винаходи. Показники демонструють стрімке підвищення винахідницької активності й активності щодо патентування науково-технологічних розробок університетів. У 2007 році кількість національних заявок зменшилася, а іноземних — навпаки збільшилася. Та динаміка подання заявок національними заявниками залишається позитивною, позаяк процедура патентування для іноземного заявника є більш дорогою. Японські університети, крім освітньої, набули ще й дослідницької функції та перетворилися на «генераторів» майбутнього економічного зростання.

На рис. 2 (див. с. 53) наведено кількість заявок на винаходи, що надійшли з університетів.

Як же відбувається управління об'єктами інтелектуальної власності на практиці? Умовно розрізняють 3 типи організації такого управління. Кожен з університетів має власний відділ з інтелектуальної власності (далі — ІВ), що ж стосується ВЛТ, то тут можливі такі варіанти.

Отже, перша — «внутрішня модель» — відділ з ІВ та ВЛТ об'єднані в межах університету. Зазвичай, така модель характерна для приватних університетів і для деяких національних університетів, які створили свої ВЛТ протягом останніх 2–3 років. За такої організації, 2 структури співіснують у межах університету, але є відповідний поділ їхніх праці та сфер впливу. Відділи з ІВ опікуються управлінням правами інтелектуальної власності, що є результатом досліджень, які проводилися на договірних засадах, а також мають справу з Патентним відомством Японії щодо оформлення прав на такі результати. ВЛТ несуть відповідальність за практичне використання майнових прав на об'єкти інтелектуальної (зокрема промислової) власності, таких як пошук і добір найбільш ефективних ліцензійних партнерів та підтримка у створенні спін-офф компаній університету.

Другий тип — «зовнішня і виключна» (*external and exclusive*) модель, що характерна для більшості національних університетів. ВЛТ працюють за межами університетської структури, хоча співпрацюють лише з одним університетом. Останнім часом деякі університети відмовилися від такої моделі, зокрема Токійський технологічний інститут натомість об'єднав ВЛТ та відділ ІВ з метою зміцнення координації діяльності.

Третій тип — «зовнішня та невиключна» (*external and non-exclusive*) модель. Університет укладає угоди про співробітництво з більше ніж 2 ВЛТ залежно від специфіки діяльності його й указаних ВЛТ. Наявна вузькопрофільна спеціалізація, наприклад, ВЛТ, що надає винятково початкову підтримку у створенні стартапів. Одним з недоліків такої моделі є складність досягнення згоди між кількома університетами та ВЛТ за всіма істотними умовами.

Отож, університети Японії мають 2 відділи, які водночас сприяють ді-

яльності з передання (трансферу) технологій. На практиці вказані цілі досягаються комплексом заходів: передання у використання результатів досліджень, створених за замовленням, і результатів спільних досліджень (*commissioned and joint research*), ліцензування майнових прав на указані результати, підтримка стартап-компаній, надання консультативних послуг професорсько-викладацьким складом університету тощо.

Стосовно 2007 фінансового року, то обсяги фінансування наукових досліджень університетів становили 62,1 % коштів, які надійшли від великих компаній, і 14,4 % — від малого та середнього бізнесу.

На рис. 3 (див. с. 54) показано основні джерела фінансування ВЛТ і відомств з ІВ, протягом 2005 року. Перше, що привертає увагу, це те, що доходи, які одержані в результаті надання ліцензій (дозволів) на використання об'єктів промислової власності та відповідних майнових прав на них, у кращому разі становлять 26,9 % (в структурі ВЛТ), а для внутрішніх відомств ІВ — 13,6 %. Ці статистичні дані посвідчують той факт, що лівова частка доходів установ у своїй основі містять одержані ними субсидії. Відділи з ІВ значною мірою субсидіюються профільним міністерством і університетами.

Дослідження, що проводяться на договірній основі, — один з основних каналів співробітництва між університетами та відповідною галуззю промисловості. Крім цього результати цих досліджень легко передаються за ліцензійними договорами, тому що партнер зі сфери промисловості вже визначений.

У разі виконання спільних досліджень університет отримує кошти, головним чином від приватних фірм. Стосовно досліджень, які виконуються за замовленням (*commissioned research*), — фахівці університету — виконавці досліджень визначаються

та визначаються фірмами, науково-дослідними інститутами чи державними установами. Принципова відмінність між цими двома процедурами полягає в тому, що у разі виконання спільних досліджень дослідники компанії можуть працювати в університетських лабораторіях, у той час як ця опція недоступна для досліджень, які виконуються за замовленням (*commissioned research contract*). Загалом, понад 80 % досліджень, які виконуються за замовленням, проводиться за участі уряду чи приватної компанії в межах національного проекту. Більша ж частина спільних досліджень здійснюється за участі приватних компаній.

Серед переваг проведення досліджень на договірній основі виділяють такі: покращення дослідницької діяльності фірм, аутсорсинг фундаментальних досліджень і створення науково-дослідної мережі. Як негативні аспекти можна виділити — недостатній рівень конфіденційності, складність щодо отримання монопольного права одним зі співвиконавців спільних досліджень розпоряджатися та використовувати їхній результат.

У 2005 році національні університети, ВЛТ і державні наукові організації подали 5878 заявок на винаходи, серед них 28 % пов'язані з результатами спільних досліджень і 15 % з результатами досліджень, виконаних за замовленням, а з колективними договорами на проведення наукових досліджень (*collectively research contracts*) — 47 %.

Є 2 варіанти подання заявки на винахід — від імені університету подається спільна заявка (подання заявки на винахід кількома заявниками (*co-application*)) чи проста заявка. У разі визначення та погодження сторонами договору, укладеного між університетом і компанією, заявником може бути винахідник, який є працівником університету.

Дослідження, що проводилися на контрактній основі, передбачають

управління та розпорядження об'єктом інтелектуальної власності університетом у такому порядку: наприклад, Університет Тохоку володіє всіма майновими правами інтелектуальної власності, що випливають з результатів досліджень за контрактом. Університет Тохоку може надати компаніям на підставі ліцензійного договору за певну плату (виплату обумовлених сторонами ліцензійних платежів) прості або виключні ліцензії на використання об'єкта промислової власності, або передати всі чи частину майнових прав інтелектуальної власності на ці об'єкти. Якщо університет і компанія спільно володіють майновими правами, то вони мають укласти договір про розпорядження й управління спільною власністю, що повинен містити такі істотні умови: університет не має права використовувати майнові права інтелектуальної власності на об'єкти промислової власності, одержані в процесі досліджень, окрім як під час їх проведення; компанії можуть використовувати права інтелектуальної власності самостійно, без згоди університету. Компанія зобов'язана компенсувати університетові витрати за подання заявки, одержання та підтримання чинності охоронного документа, доки компанія не укладе договір з університетом і не сплатить необхідні витрати університету після підписання вказаного договору.

Крім цього викладач університету зобов'язаний повідомляти про ідеї щодо потенційних винаходів відповідний відділ університету. Університет оцінює їхню патентоспроможність і комерційну цінність, а потім вирішує про доцільність подання заявки на винахід. Якщо на винахід буде одержано патент, університет компенсує викладачеві (який створив цей винахід) відповідні витрати згідно з внутрішніми правилами університету. Якщо університет надав заінтересованій особі ліцензію на використання винаходу, на який видано патент, приват-

ній компанії і отримує гонорар у формі паушального ліцензійного платежу чи роялті, то вищий навчальний заклад має сплачувати певний відсоток від таких платежів викладачеві.

Висновок. Наведений вище огляд свідчить про багатий позитивний досвід ефективного регулювання процесу трансферу технологій в університетах Японії.

Багато чого в іноземному досвіді має практично універсальний характер і, безсумнівно, заслуговує на застосування в Україні. Водночас, кожна держава має власні специфічні традиції та особливості розвитку. Так, поділяємо думку А. Наумовця про те, що в Україні більша частина фундаментальної науки зосереджена не в університетах, а в Національній академії наук України та в галузевих національних академіях наук України. Творчі контакти між академічними установами й університетами мають бути кардинально покращені. Варто зазначити,

що у Президіумі НАН України працює Центр інтелектуальної власності і трансферу технологій. Згідно з постановою Президіуму, аналогічні відділи, відповідальні за комерціалізацію, вже створені чи перебувають на стадії створення в академічних інститутах [4].

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку щодо необхідності та доцільності створення структурних підрозділів у вищих навчальних закладах, особливо технічного й технологічного профілю, з питань трансферу технологій (передання технологій, ліцензування майнових прав на об'єкти промислової власності) в межах організаційно-правової структури українських вищих навчальних закладів з метою підвищення ефективності інноваційної діяльності останніх і зміцнення структурних зв'язків між наукою, державою та бізнесом*. ♦

Список використаних джерел

1. Зубарев О. М. Методы поддержки инновационной деятельности малых и средних предприятий / О. М. Зубарев // Матеріали круглого столу «Малий інноваційний бізнес: стан, проблеми та перспективи розвитку». — К., 2011. — С. 57.
2. [Electronic resource]. — Access mode : <http://ideas.repec.org/p/ulp/sbbeta/2009-07.html>
3. The incorporation of national universities in Japan : the impact of the 2004 reform (L'autonomisation des universités nationales au Japon: l'impact de la réforme de 2004) // Ebisu 43. — PP. 83–120. (article in French, English abstract available) [Electronic resource]. — Access mode : <http://home.hiroshima-u.ac.jp/oba/index-e.html>.
4. Наумовець А. Г. Від фундаментальних досліджень до інновацій: досвід Великої Британії / А. Г. Наумовець // Наука та інновації. — 2011. — № 2. — С. 63.

Надійшла до редакції 28.11.2011 року

* Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки від 01.11.2005 року № 631, вищим навчальним закладам III–IV рівнів акредитації, підпорядкованих цьому міністерству, було доручено створити структурні підрозділи з питань інтелектуальної власності чи ввести посаду (посади) спеціаліста або фахівця (спеціалістів, фахівців) у сфері інтелектуальної власності, чи поширити такі функції на підрозділи комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності вищих навчальних закладів, створені на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 24.06.2004 року № 533 — прим. редколегії.

Додатки до статті

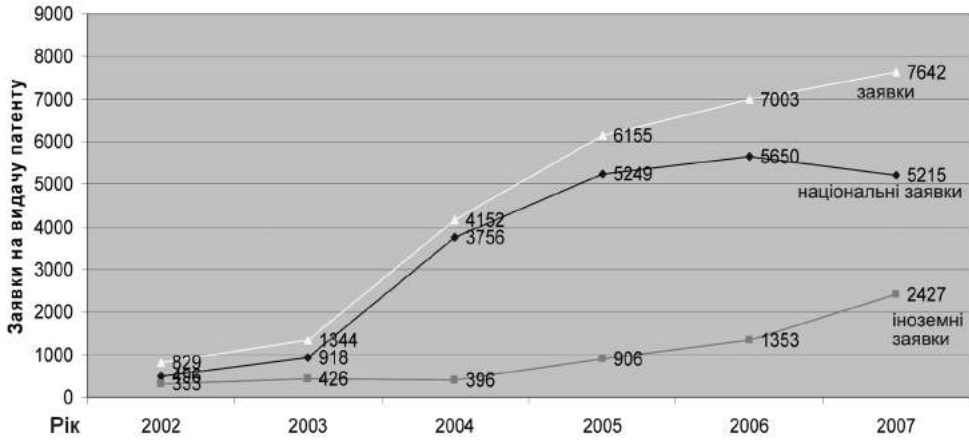

Рис. 1. Динаміка надходження заявок на винаходи, поданих національними університетами Японії

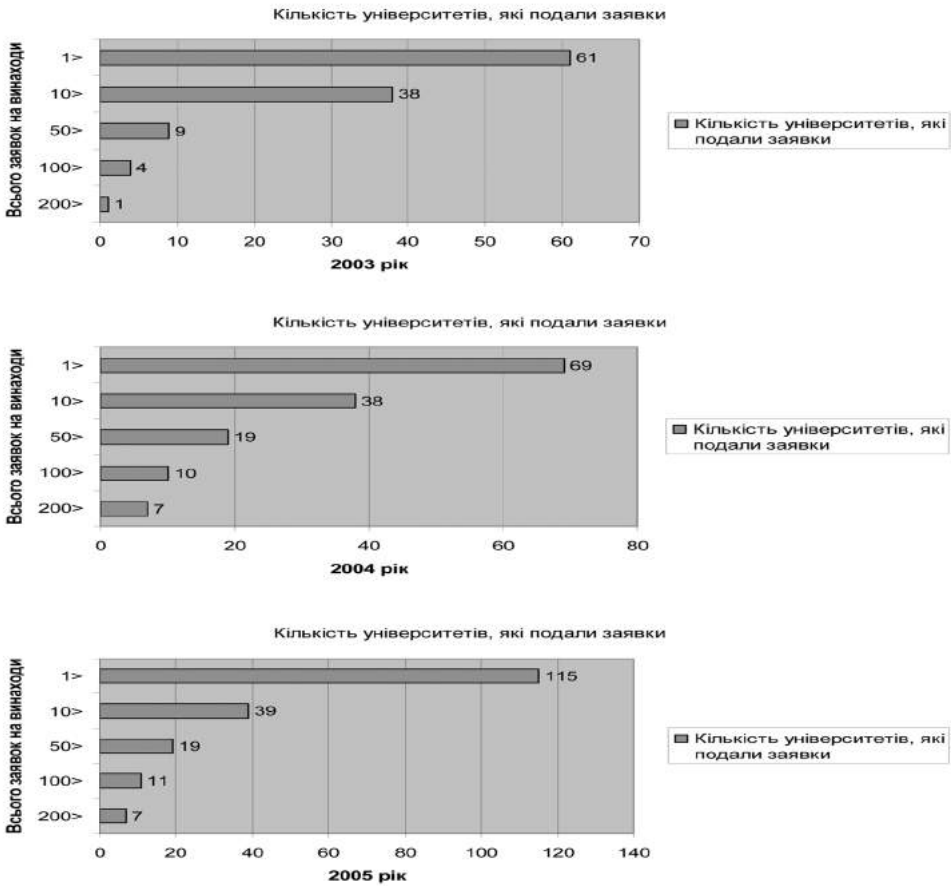

Рис. 2. Кількість заявок на винаходи, що були подані університетами (активність університетів у поданні заявок на винаходи)

Рис. 3. Джерела фінансування для розвитку інтелектуальної власності в університетах Японії

ІДЕЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: PRO AND CONTRA

Сергій Корновенко,

*завідувач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького, професор,
доктор історичних наук*

Антропоцентризм сучасних культур та цивілізації зумовлює посилення правової охорони особистості, зокрема її права на інтелектуальну власність. Останнє, з огляду на новітні надшвидкі темпи інтелектуального поступу людства, набирає дедалі більшого значення у житті як цивілізованих країн, так і кожної окремо взятої особистості. Підтвердженням такого нашого судження є те, що на сучасному етапі розвитку в конституціях європейських країн закріплено норми та положення, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності. Складно не погодитися з думкою С. Гордієнко стосовно того, що до конституційного декларування інтелектуальної власності та її права практично всі держави підійшли виважено. У всіх європейських конституціях домінує соціальна орієнтація [1, 84].

Не є винятком і Україна. Законодавча база права інтелектуальної власності нині в країні є розвинутою системою правових норм у сфері інтелектуальної власності. Вона складається як із норм, закріплених у національному законодавстві (Конституція України (ст. 41, 42); Цивільний кодекс України (Книга 4 «Право інтелектуальної власності» та Книга 5 «Зобов'язальне право») й інші нормативно-правові акти), так і міжнародних, ратифікованих Україною.

Водночас не буде перебільшенням твердження, що чинна в Україні законодавча правова база права інтелектуальної власності ще далека від досконалості, а тому потребує модифікації.

Останнє передбачає переосмислення усталених понять, термінів, появу нових поглядів і підходів на начебто давно відомі явища, визначення тощо. Тож актуальним є питання: чи може ідея бути об'єктом захисту прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права? Автор статті має на меті з'ясувати погляди вітчизняних і зарубіжних дослідників стосовно цього.

Загальновідомо, що, згідно зі ст. 433 чинного Цивільного кодексу України, авторське право не поширюється на ідеї [2, 152]. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», викладеному у новій редакції від 22.05.2003 року № 850-IV, «правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі» [3]. Подібну позицію містить і міжнародне законодавство у сфері інтелектуальної власності. Наприклад, ч. 2 ст. 9 Угоди TRIPS передбачено, що «захист авторського права поширюється на вислови, а не на ідеї, процедури, способи дії або математичні концепції як такі» [4]. Отже, беручи до уваги зміст вітчизняного та зарубіжного законодавства у сфері інтелектуальної власності, ідея не є об'єктом захисту права інтелектуальної власності.

Означена вище позиція українського та зарубіжного законодавця знайшла

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

своє висвітлення й у навчально-науковій літературі. Так, на переконання авторського колективу навчального посібника «Інтелектуальна власність» за загальною редакцією П. Цибульова, «важливим є те, що норми авторського права поширюються тільки на форму вираження твору і не поширюються на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процеси, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі» [5, 29]. Згадана вище цитата в тій чи тій інтерпретації, однак і за змістом, представлена у відповідних розділах праць І. Мікульонка [6, 12], Г. Черевка [7, 185], Ю. Кузнецова [8, 360] та інших авторів. Ці міркування ґрунтуються на тому аргументі, що для набуття статусу об'єкта права інтелектуальної власності ідея повинна неодмінно бути втілена в об'єктивній формі. До неохоронюваних елементів твору сучасними науковцями зараховується й ідейні зміст, тема, матеріал, сюжетне ядро твору. «У теорії літератури ці елементи називаються змістом твору» [9, 28–29].

Водночас дослідники, виокремлюючи певні специфічні ознаки об'єктів авторського права, зокрема твору як об'єкта права інтелектуальної власності, з-поміж інших, називають «творчий характер, новизну та оригінальність думок, ідей, образів, композицій» тощо [10, 194]. Український і зарубіжний законодавець не подає визначення поняття твору. Серед широкого розмаїття тлумачень цього поняття найбільш вдалим, на думку багатьох фахівців у сфері інтелектуальної власності, є визначення, усталене у вітчизняній правовій думці з другої половини 50-х років. Його запропонував В. Серебровський. Цей автор твір визначив «як сукупність ідей, думок і образів, які набули вираження в результаті творчої діяльності автора у доступній для сприйняття людськими почуттями конкретній формі, що передбачає можливість відтворення» [11, 32].

Поділяючи таке визначення поняття «твір», складно не погодитися з тим, що, як слушно зауважують фахівці НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, у такий спосіб творами є «не матеріальні продукти, а творча думка, втілена в них об'єктивною реальністю» [12, 123]. Таке розуміння поняття «твір» кореспондується із визначенням поняття «інтелектуальна власність», запропонованим К. Ідрісом. Генеральний директор ВОІВ визначив його як «термін, що описує ідеї, винаходи, технології, твори мистецтва й музики, а також літератури, які є нематеріальними при їхньому створенні, але потім стають цінностями в матеріальній формі, як і кожний інший продукт... Інтелектуальна власність є комерційним застосуванням творчої думки для вирішення технічного або художнього завдання. Вона не є продуктом сама по собі, а є особливою ідеєю, що стоїть за цим продуктом, або спосіб, яким ця ідея виражена, або ж відмітний характер того, як цей продукт названий або описаний» [13, 8].

Отже, не буде перебільшенням твердження про те, що ідея є складовою частиною інтелектуальної власності. Оригінальні думки, ідеї — рушій сучасного прогресу, розвитку цивілізації. Водночас спостерігаємо, що законодавство як українське, так і зарубіжне безпосередньо не включає до правового поля авторського права та суміжних прав ідею, що фактично є джерелом, основою твору (об'єкта права інтелектуальної власності).

На практиці ігнорування ідеї як об'єкта права інтелектуальної власності призводить до неможливості авторам ідей отримати дивіденди від їх реалізації, клонування однакових за змістом, ідей теле- та радіопередач. Так, за спостереженнями К. Афанасьєвої [14, 57], оскільки охороні авторським правом підлягають не ідеї телепрограм, а конкретні передачі, сполучення образів, кадрів, фраз, тому цією можливістю користуються телеканали. Вони

запозичують у конкурентів вдалі ідеї телепроектів, легально їх реалізують на своєму каналі. Прикладом є такі телевізійні шоу, як «Прихована камера», «Зроби мені смішно», «Сам собі режисер» тощо.

Питання стосовно того, чи може ідея бути об'єктом захисту прав інтелектуальної власності, неодноразово порушувалося філософами, науковцями. Зокрема, у XVIII–XIX століття над ними активно працювали І. Фіхте, Г. Гегель та ін. Наприкінці XX – на початку XXI століття такі фахівці, як М. Малейна, С. Белиловський, Н. Макагонова обґрунтовано заговорили про необхідність надання ідеї статусу об'єкта права інтелектуальної власності.

Так, М. Малейна вважає, що сучасні досягнення в науково-технічній сфері легко спростовують тезу про те, що ідея не втілена в об'єктивній формі. На її переконання, новітні прилади здатні фіксувати імпульси головного мозку, котрі не розшифровуються, але можуть фіксуватися на дисплеї. «Фактично, — продовжує дослідниця далі розвивати свої міркування, — наука стоїть за крок від того, щоб ці імпульси головного мозку трансформувати в ідеї» [15, 202].

Цікавою є позиція Є. Белиловського. Він вважає, що ідея, яка зумовлює створення об'єкта авторського права, повинна також бути об'єктом авторського права. З огляду на це, дослідник вважає за доцільне реєструвати ідею як об'єкт авторського права формулою [16, 128]. Полемізуючи з В. Дозорцевим стосовно того, що ідея перше, ніж стати об'єктом абсолютного права, має чітко виокремитися, викристалізуватися [17, 15], Є. Белиловський зауважує, що елементом, який дозволяє це зробити, є її сутність, тобто зміст, який можна охарактеризувати формально-логічним визначенням. У такий спосіб, зауважує вчений, правовий режим ідеї визначається опосередковано, через проміжну ланку — визначення [16, 129].

В унісон таким міркуванням Є. Белиловського звучить думка Н. Макагонової про те, що ідея має належати до об'єктів авторського права [18, 50].

Потрібно зауважити, що наведені вище погляди дослідників-прихильників захисту ідеї як об'єкта права інтелектуальної власності в Російській Федерації реалізуються на практиці [14, 58]. Зокрема, в цій країні почали реєструвати ідеї на теле- та радіопередачі, сюжети телефільмів, назви та стислий опис передач як об'єкти інтелектуальної власності. Розмір оплати цієї реєстрації, що її здійснює Російське авторське товариство, залежить від суми, в яку заявник оцінює власний товар. Однак поки що ця реєстрація не має юридичної сили щодо охорони авторського права на твір. Документ, який засвідчує цю реєстрацію, може бути використаний автором лише як доказ факту існування неопублікованого твору (телепроекту) до моменту його реєстрації.

Отож, узагальнюючи, констатуємо, що сучасне українське та зарубіжне законодавство безпосередньо ідею як об'єкт авторського права не розглядає та не охороняє. Зарубіжний та український законодавець надає охорону ідеї опосередковано, через охорону твору як об'єкта авторського права, в якому ця ідея втілена. У науково-навчальній літературі побутують два діаметрально протилежні погляди на те, чи варто ідею вважати об'єктом авторського права. Одні фахівці переконані в тому, що ідея, перш, ніж стати об'єктом авторського права, повинна бути об'єктивована. Інші наводять аргументи на користь того, що ідея — це вже об'єктивована інформація, а відповідно — об'єкт авторського права. ♦

Список використаних джерел

1. Гордієнко С. *Забезпечення інтересів України в сфері захисту інтелектуальної власності: нормативно-правове регулювання : монографія* / С. Гордієнко. — К. : Скіф, 2008. — 248 с.
2. *Цивільний Кодекс України*. — Х., 2008. — 424 с.
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» у редакції від 11.07.2001 року №2627-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : http://www.yablonsky.com.ua/Z3792.htm#_Toc5302683.
4. *Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності* [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://law.leschishin.org/trips.php>.
5. *Інтелектуальна власність : навч. посібник* / За ред. д.т.н. Цибульова П.М. — К., 2006. — 276 с.
6. Мікульонок І. О. *Основи інтелектуальної власності : навч. посібник* / І.О.Мікульонок. — К., 2008. — 232 с.
7. Черевко Г. В. *Інтелектуальна власність : навч. посіб.* / Г. В. Черевко. — К., 2008. — 412 с.
8. Кузнєцов Ю. М. *Патентознавство та авторське право : підручник* / Ю.М.Кузнєцов. — К., 2009. — 446 с.
9. *Юридична енциклопедія : в 6-ти т./ Редкол. : Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін.* — К., 1998. — т. 6 : Т-Я. — 2004. — 768 с.
- 10.Базилевич В. Д. *Інтелектуальна власність : підручник* / В. Д. Базилевич. — К., 2008. — 431 с.
- 11.Серебровский В.И. *Вопросы советского авторского права* / В.И.Серебровский. — М., 1956. — 123 с.
- 12.*Правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності: галузеві аспекти : монографія* / кол. авторів: О.П. Орлюк, О.Д. Святоцький, Т.С.Демченко, В. М. Крижна, О. О. Стефан та ін. — К., 2006. — 416 с.
- 13.Ідріс К. *Інтелектуальна власність — потужний інструмент економічного зростання* / Каміл Ідріс. — К., 2006. — 372 с.
- 14.Афанасьєва К. О. *Авторське право : практ. посіб.* / К. О. Афанасьєва— К., 2006. — 224 с.
- 15.Малеина М. Н. *Личные и неимущественные права граждан. Понятие, осуществление, защита* / М. Н. Малеина. — М., 2001. — 244 с.
- 16.Белиловский Е. Л. *Формализация оценки творческой деятельности и ее правовые оценки* / Е. Л. Белиловский // *Советское государство и право*. — 1990. — № 6. — С. 127–130.
- 17.Дозорцев В. А. *Законодательство и научно-технический прогресс* / В.А.Дозорцев. — М., 1978. — 191 с.
- 18.Макагонова Н.В. *Авторское право* / Н.В.Макагонова. — М., 2000. — 288 с.

Надійшла до редакції 13.03.2012 року

УЧАСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЯТОРА РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ У ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА: ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Павло Скутельник,

здобувач Національного університету державної податкової служби України

Відмітною рисою, що на сучасному етапі характеризує національний ринок фінансових послуг, є поступове зростання ролі небанківських фінансових установ. До них належні страхові компанії, кредитні спілки, інститути спільного інвестування, недержавні пенсійні фонди та інші фінансові посередники. Зазначені установи (наділені закріпленням за ними спеціальним законодавством відповідним правовим статусом) постають як учасники ринку фінансових послуг, а потім підпадають під дію норм фінансового права щодо організації державного регулювання їхньої діяльності.

Високий рівень державного контролю та нагляду в особі уповноважених органів за діяльністю фінансових посередників зумовлений значенням, яке ці інституції відіграють у національній фінансовій системі, як невід'ємна складова кредитної системи держави. Адже незадовільний стан діяльності таких фінансових посередників, втрата довіри населення до них як до учасників фінансових ринків значною мірою може спричинити проблеми стосовно стабільного функціонування не лише кредитної, але й загалом фінансової системи держави. Недаремно звертають увагу на взаємозв'язок між кредитною та банківською системами, грошовим обігом, курсом національної валюти, кредитуванням та інвестуванням економіки, який зрештою впливає на функціонування здорових фінансів країни в цілому [1, 18]. Усе це дає підстав

стверджувати, що цивільно-правова природа відносин, що виникає переважно між фінансовими посередниками та їхніми клієнтами, все ж не позбавляє можливості використання фінансово-правових важелів і механізмів у процесі регулювання діяльності фінансових установ, здійснення контролю за їхньою діяльністю тощо.

Варто зазначити, що проблемам публічної фінансової діяльності присвячено чимало досліджень. Серед відомих вітчизняних науковців доцільно назвати прізвища: Є. Алісова, Л. Воронової, І. Заверухи, Е. Дмитренко, А. Іванського, Л. Касьяненко, І. Криницького, М. Кучерявенка, О. Музики-Стефанчук, Т. Латковської, О. Лукашова, А. Нечай, Н. Пришви, О. Орлюк, П. Пацурківського, Л. Савченко, В. Чернадчука та багатьох інших. У деяких з цих досліджень підіймалися певною мірою і проблемні питання функціонування ринків фінансових послуг. Водночас у будь-якому разі в роботах цих авторів не досліджувалися фінансово-правові аспекти процедури банкрутства, зокрема й банкрутства фінансових посередників та участі державних регуляторів ринків фінансових послуг (небанківських) у цих процедурах. Тож визначення ролі держави в особі її уповноважених органів у контексті фінансово-правової складової процедури банкрутства.

Все це зумовлює актуальність цієї наукової статті й обґрунтовує її своєчасність і ступінь наукового дослідження.

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 року № 2664-III (зі змінами) [2] до фінансових послуг і операцій з фінансовими активами згідно з нормами статей 1 та 4 відносить: випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків; довірче управління фінансовими активами; діяльність з обміну валют; залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо їх наступного повернення; фінансовий лізинг; надання коштів у позику (і на умовах фінансового кредиту); надання гарантій та поручительств; переказ грошей; послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного страхування; торгівля цінними паперами; факторинг. До фінансових послуг можуть належати й інші операції, що відповідають визначеним вище критеріям.

Право на здійснення операцій з надання фінансових послуг закріплено законодавством за фінансовими установами, а також у випадках, коли це прямо передбачено законом, фізичними особами — суб'єктами підприємницької діяльності. У переважній більшості випадків право на надання фінансових послуг є виключним видом діяльності для фінансової установи, про що робиться прямий припис у спеціальному законодавстві, яке визначає правовий статус певного виду фінансових установ. Хоча в законодавстві може закріплюватися можливість надання деяких фінансових послуг юридичними особами, що за своїм правовим статутом не є фінансовими установами.

Фахова література до ринків фінансових послуг зараховує професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, які забезпечують обіг фінансових активів [3, 421]. Кожний з цих фінансових посередників

має власний правовий статус, який визначається спеціальним законодавством, і здійснює діяльність, що має фінансовий характер.

Оскільки діяльність на ринку фінансових послуг має підприємницький характер, вона не менше інших сфер підприємницької діяльності (а часто і більше) підпадає під негативні наслідки нестабільних економічних факторів, а тим паче кризових явищ. Отож, на ринках фінансових послуг постають проблеми, пов'язані з банкрутством фінансових установ. І якщо на ринку банківських послуг основну роль відіграє державний регулятор цього ринку, а саме Національний банк України (який з осені 2012 року значну кількість своїх повноважень передасть Фонду гарантування вкладів фізичних осіб), то на інших ринках фінансових послуг (а саме небанківських) повноваження щодо участі в процедурі банкрутства закріплюються за відповідними державними регуляторами таких ринків.

Законодавство про банкрутство, а саме Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [4] визначає особливості суб'єктного складу процедур банкрутства для певних фінансових установ. Так, учасником справи про банкрутство страховика визнається державний орган з питань нагляду за страховою діяльністю.

Варто зазначити, що страхові компанії (як і перестрахові компанії, страхові та перестрахові брокери) є, певно, найбільш активними учасниками ринків фінансових послуг після банківських установ. Саме наявність суб'єктів страхової діяльності, спроможних задовольнити потребу в страховому захисті майнових інтересів страхувальників на професійних засадах, вважають обов'язковою умовою нормального функціонування страхового ринку [5, 26].

Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 року № 85/96-ВР (в ре-

дакції Закону України від 04.10.2001 року № 2745-III, зі змінами) [6] закріплює положення, згідно з яким ліквідація страхової компанії, що має зобов'язання перед страхувальниками, в разі визнання її банкрутом, здійснюється в порядку, визначеному законом. Тобто, на відміну від банкрутства банків, у разі неплатоспроможності страхових компаній застосовується базове законодавство про банкрутство, а саме Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом». Згідно зі ст. 45 цього Закону при розгляді справи про банкрутство страхової компанії безпосереднім учасником провадження визнається державний орган у справах нагляду за страховою діяльністю.

Деякі питання, пов'язані з розкриттям особливостей банкрутства страхових компаній, містяться в роботах О. Борець, М. Єлізарова, Н. Ковалевської, Н. Крилової, Я. Телепиної, В. Ткачова та ін. Водночас у цих роботах акцент робиться переважно на господарсько-правових або цивільно-правових аспектах банкрутства страхових організацій. Натомість, у пропонуваному дослідженні основна увага приділяється саме фінансово-правовим аспектам. Тож увага має бути зосереджена не на аналізі власне процедури банкрутства страхових організацій, а, передусім, на суб'єктному складі, на участі державного регулятора цього ринку фінансових послуг.

Не викликає сумнівів негативний вплив фінансової кризи не лише на банківський ринок, але й на ринок страхових послуг. Так, за 2009 рік банкрутами стали 25 страховиків, щорічно до цього списку додається ще кілька страхових компаній. При цьому частка страхування в економіці й досі лишається незначною та продовжує зменшуватися. У 2008 році обсяги страхового ринку досягли 1,8 % ВВП, а в 2011 році впали до 1,2 % ВВП. Для порівняння: у США частка страхування до ВВП досягає 8 %, у Західній

Європі — 8,5 %, в Японії — понад 10 %, в Ірландії дорівнює 24 %, у Росії — 2,5 % ВВП. Вітчизняний страховий ринок продовжує страждати від низької якості резервів — їх достатність і спосіб покриття не викликають довіри, а тягар непокритих зобов'язань та накопичених збитків попередніх періодів додався ще одним фінансовим роком, який для більшості компаній лише поглибив ситуацію. Більше того, аналітики вважають, що помилки в андеррайтингу багатьох компаній у 2011 році (демпінг, неякісна оцінка та селекція ризиків) призведуть до погіршення фінансових показників у 2012–2013 роках, що виллється в значні втрати та навіть банкрутство [7].

У фаховій літературі підкреслюють, що «за своєю природою страхові компанії покликані стабілізувати й оживляти економіку і бути стійкіше своїх клієнтів, разом з тим вони самі схильні до всіх тих ризиків, від яких покликані захищати страхувальників, так як розвиваються разом з ринковою економікою. Нестійкий стан української економіки поки не дозволяє страховкам досягти фінансового стану, що дозволяє стати гарантом фінансової стабільності» [8, 20].

На думку експертів, страховики опиняються на межі банкрутства через низьку ліквідність. Якщо раніше вартість страхових пакетів і премії, що надходили, повністю покривали поточні витрати та страхові виплати, то відтепер у результаті зниження продажів проявилися усі проблеми компаній, серед яких роздуті штати, страхові резерви та нереально великі витрати адміністрування [9]. При цьому діяльність страховиків здійснюється в умовах, які справляють негативний вплив на їхню фінансову стабільність (помітна інфляція, обмежений попит на страхові послуги, наявність підвищених ризиків, пов'язаних з інвестуванням коштів). Деякі зі страхових організацій потрапляють до кризових ситуа-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

цій, а деякі балансують на межі банкрутства [10]. Тож, основні напрями розвитку та функціонування страхового ринку нерозривно пов'язані зі створення конкурентного середовища й удосконаленням організаційної структури ринку.

Важливий аспект питання банкрутства страхової компанії — те, що страхувальники мають право на звернення до суду та ініціацію банкрутства компанії. Суд починає провадження у справах про банкрутства, коли безперечні вимоги кредитора чи кредиторів сягають не менше 300 мінімальних заробітних плат.

Чинним законодавством закріплюється, що продаж майна неплатоспроможного страховика здійснюється в процедурі санації. При вчиненні ліквідаційної процедури майно збанкрутілої страхової компанії може бути продано лише в тому разі, якщо покупець бере на себе зобов'язання страховика-банкрута за договором страхування, за яким страховий випадок не настав до дня визнання його банкрутом у судовому порядку. Покупцем майна страховика-банкрута має право бути тільки інша платоспроможна страхова компанія.

У разі продажу майна неплатоспроможного страховика, зокрема й цілісного майнового комплексу, у процедурі санації до покупця переходять всі права та обов'язки за договорами страхування, за якими на дату продажу майна страховика страховий випадок не настав.

Суттєвим моментом банкрутства страхової організації є те, що в разі визнання господарським судом страховика банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури всі договори страхування, укладені таким страховиком, за якими страховий випадок не настав до дати прийняття зазначеного рішення, припиняються, крім випадків, передбачених законодавством. При цьому страхувальники за договорами страхування, дії яких припиняються

на вищезазначених підставах, мають право вимагати повернення частини виплаченої страховику страхової премії пропорційно різниці між строком, на який був укладений договір страхування, і строком, протягом якого фактично діяв договір страхування, якщо інше не передбачено законодавством.

Водночас страхувальники за договорами страхування, за якими страховий випадок настав до дня прийняття господарським судом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури, мають право вимагати страхових виплат.

Частина 9 ст. 45 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» визначено особливості черговості задоволення вимог кредиторів. Згідно з нею вимоги страхувальників — фізичних осіб, які мають укладені відносно себе договори добровільного страхування життя, задовольняються у першу та третю чергу, залежно від періоду виникнення права вимоги до страховика: до винесення господарським судом постанови про визнання страховика банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури чи після. Саме на таких положеннях законодавчого регулювання у визначенні черговості задоволення вимог кредиторів наголошують фінансові установи [11].

Як засвідчує практика, ліквідація може тривати 1,5 роки. Фактично, вона починається з моменту винесення судом постанови про визнання боржника банкрутом та не може перевищувати 12 місяців, при цьому цей строк може бути продовжений відповідним господарським судом ще на 6 місяців [12].

Додамо до вищевикладеного, що згідно із реформованим законодавством про банкрутство, що набере чинності з 2013 року, особливості банкрутства страховиків будуть визначатися ст. 87 Закону № 4212. Зазначена стаття практично не підпала під зміни порівняно з чинною нині редакцією

ст. 45 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом». До особливостей страховиків додано право на укладання мирової угоди. При цьому мирова угода може бути затверджена господарським судом тільки після погашення заборгованості за вимогами кредиторів першої та другої черг, заборгованості за вимогами застрахованих осіб, вигодонабувачів, страхувальників за договорами обов'язкового страхування, а також вимогами, пов'язаними з відшкодуванням сум компенсаційних виплат і витрат у зв'язку зі здійсненням компенсаційних виплат за договорами обов'язкового страхування. До суду мають надаватися всі визначені законодавством документи для визнання підстав щодо можливості укладання мирової угоди.

Загалом, зважаючи на значення страхового ринку для фінансової системи держави, у напрямку реформування страхових компаній, підвищення рівня якості послуг на страховому ринку, а також підвищення його інвестиційного потенціалу вважаємо за доцільне реалізувати заходи нормативно-правового, організаційно-методологічного й інформаційного характеру [13, 12].

У цьому сенсі важливе місце належить державному регулятору ринків фінансових послуг. Адже специфіка банкрутства страхової організації полягає в тому, що учасником провадження справи про банкрутство є державний орган у справах нагляду за страховою діяльністю. Представники цього органу включаються до складу ліквідаційної комісії.

В Україні відсутність у регулятора страхового ринку дієвого механізму щодо недопущення демпінгу на ринку та штучного зниження платоспроможності страховиків відносять до однієї з найбільш актуальних проблем, які потребують негайного вирішення [14, 4].

Відповідно до Указу Президента України від 23.11.2011 року

№ 1069/2011 (зі змінами) Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг має бути ліквідовано. Втратили чинність Указ Президента від 11.12.2002 року № 1153 «Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» [15], Указ Президента України від 04.04.2003 року № 292 «Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» [16] та низка інших підзаконних актів, що були спрямовані на регулювання цієї сфери суспільних відносин. Зазначений процес відбувся на виконання Указу Президента України від 09.12.2010 року № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» (зі змінами) [17].

Натомість, на місці ліквідованої Держфінпослуг створена Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). Вона утворена на підставі Указу Президента України від 23.11.2011 року № 1070/2011 [18]. Цим Указом затверджено Положення про Нацкомфінпослуг. Визначено, що Нацкомфінпослуг є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України.

До основних завдань Нацкомфінпослуг належить формування та забезпечення реалізації політики державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг (крім ринку банківських послуг і ринків цінних паперів та похідних цінних паперів); здійснення в межах своїх повноважень державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері; захисту прав споживачів фінансових послуг через застосування в межах своїх повноважень заходів впливу з метою запобігання та припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг тощо.

З метою організації своєї діяльності та для забезпечення виконання

покладених на неї завдань і функцій Нацкомфінпослуг має право звертатися до суду з позовами (заявами) щодо порушення законодавства про фінансові послуги, а також в інших передбачених законом випадках (п. 1 п. 6 Положення); призначати проведення примусової санації страховика у випадках і порядку, встановлених законом (пп. 23) тощо.

Якщо аналізувати перелік повноважень Нацкомфінпослуг, можна дійти висновку, що він суттєво розширений порівняно з тими повноваженнями, які були закріплені за Держкомфінпослуг. Водночас особливості участі державного регулятора у процедурі банкрутства відповідних фінансових установ залишилися черговий раз поза увагою законодавця. Тож, на практиці, мають застосовуватися загальні положення за аналогією з процедурою банкрутства суб'єктів господарювання (беручи до уваги особливості, закріплені законодавством про банкрутство для тієї чи тієї фінансової установи).

Однак це не є методологічно правильним, адже фінансовий посередник у своїй діяльності суттєво відрізняється від будь-якого іншого суб'єкта господарювання. Оскільки здійснює свою діяльність з необмеженим колом осіб (як фізичних, так і юридичних), та працює, переважно, на залучених фінансових ресурсах. Остання ознака якраз і дозволяє говорити про надзви-

чайно високі ризики фінансових бізнесів. Ця ж ознака є підставою підвищеного рівня державного нагляду й контролю за діяльністю фінансових посередників.

Загалом, доводиться констатувати, що закон про банкрутство містить відсилкові норми на спеціальне фінансове законодавство, яке, після ретельного аналізу його та практики застосування, дає підстави до висновку про наявність значного кола прогалин у закріпленні правових механізмів участі державних регуляторів у процедурі банкрутства фінансових установ. На основі зазначених обставин доводимо висновок про необхідність на законодавчому рівні врегулювати питання відновлення платоспроможності та банкрутства фінансових посередників. При цьому доцільно прийняти окремий законодавчий акт, у якому б регулювалися особливості здійснення процедури банкрутства фінансових установ, їх ліквідації тощо. Фактично, мова йде про окремий закон про ліквідацію, банкрутство та реорганізацію фінансових установ. ♦

Список використаних джерел

1. Зимовець В. В. *Фінансове посередництво : навч. посіб.* / В. В. Зимовець, С. П. Зубик. — К. : КНЕУ, 2004. — 288 с.
2. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 року № 2664-III (зі змінами).
3. *Фінансова енциклопедія* / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха (та ін.); за заг. ред. О. П. Орлюк. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 472 с.
4. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції Закону № 784-XIV від 30.06.1999 року // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. — 1999. — № 42–43. — Ст. 378.
5. Пацурія Н. Б. *Страхове право України : навч. посібник* / Н. Б. Пацурія. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 176 с.

6. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 року № 85/96-ВР в редакції Закону № 2745-III від 04.10.2001 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 7. — Ст. 50.
7. Харламов П. Им самим нужен полис / П. Харламов // Эксперт (Украина). — № 15–16. — 23–29.04.2012 года.
8. Гутко Л. М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / Л. М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. — 2008. — № 7. — С. 19–24.
9. Банкрутство страхової компанії [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : www.audit.lviv.ua/uk/statti/24-organizacija-biznesu/431-strahova.
10. Борець О. В. Банкрутство страхових організацій / О. В. Борець: [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : www.risnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/3_82937.doc.htm.
11. Які гарантії повернення вкладених клієнтом коштів в разі банкрутства компанії? [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : www.seb.ua/pow/wcp/sebua.asp?ss=/pow/wcp/templates/sebarticl...
12. Ліквідація чи банкрутство страхової компанії: ВГО захисту прав споживачів фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : www.com.ua/Likvadaziya-bankrotstvo-strahovoi-kompanii.
13. Павленко О. Український страховий ринок: можливості фінансування росту / О. Павленко // Фінансовий ринок України. — 2009. — № 3. — С. 11–12.
14. Страховий бізнес в Україні // Вісник Національного банку України. — 2009. — № 10. — С. 4.
15. Указ Президента «Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» від 11.12.2002 року № 1153 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : www.rada.gov.ua.
16. Указ Президента України від 04.04.2003 року № 292 «Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : www.rada.gov.ua.
17. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 року № 1085 // Офіційний вісник України. — 2010. — № 94. — Ст. 3334.
18. Указ Президента України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» від 23.11.2011 року № 1070/2011 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 94. — Ст. 3419.

Надійшла до редакції 26.04.2012 року

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ НЕРЕЗИДЕНТІВ- ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Віктор Романюк,

здобувач Київського міжнародного університету права

Питання щодо розгляду податкової правосуб'єктності фізичних осіб, зокрема нерезидентів, належить до тих теоретичних проблем, що потребують розв'язання на рівні досліджень податкового права. Для податкової правосуб'єктності характерними є усі риси, притаманні фінансовій правосуб'єктності. Водночас податкова правосуб'єктність має і свої особливості, пов'язані з предметним регулювання податкового права. Відповідно до різної податкової правосуб'єктності наділяються й окремі категорії платників податків, серед яких цілком можна виокремити нерезидентів-фізичних осіб.

Звісно, що питання податкової правосуб'єктності загалом неодноразово ставали предметом дослідження вітчизняних науковців, представників школи фінансового права. Достатньо назвати роботи Л. Воронової, Р. Гаврилюк, Л. Касьяненко, М. Кучерявенка, І. Криницького, О. Орлюк, Н. Пришви, Л. Савченка та ін. Водночас у цих дослідженнях, зазвичай, мова йде про загальні характеристики податкової правосуб'єктності та податкових правоздатності й дієздатності як її складових. Натомість, у жодній з робіт не приділяється увага визначенню особливостей податкової правосуб'єктності нерезидентів-фізичних осіб, що й спонукало написання цієї статті.

Говорячи про податкову правосуб'єктність, доцільно декілька слів приділити податковій правоздатності та дієздатності. Так, М. Кучерявенко

визначає податкову правоздатність як передбачену нормами податкового права здатність мати права й обов'язки щодо сплати податків, тобто можливість особи бути учасником податкових правовідносин. Зміст цього виду правоздатності становить сукупність прав і обов'язків, які суб'єкти можуть мати відповідно до чинного законодавства, насамперед, наявність податкової дієздатності дозволяє учасникові правовідносин своїми законними вольовими діями реалізувати належні йому права та виконувати покладені на нього обов'язки. Інакше кажучи, податкова дієздатність — це передбачена нормами податкового права здатність суб'єкта своїми діями створювати та реалізовувати права й обов'язки [1, 22–23].

Своєю чергою, Ю. Крохіна пише, що «податкова правоздатність формується з моменту виникнення (народження дитини, вступу у спадщину тощо), дієздатність — по досягненні певної умови (реєстрація як підприємця, досягнення певного віку та ін.) [2, 233].

Деліктоздатністю ж визнається здатність особи відповідати за порушення норм права. Зокрема, М. Карасьова вирізняє у складі податкової дієздатності податкову деліктоздатність як здатність особи відповідати за вчинене податкове правопорушення [3, 97–98]. У такому разі можна підтримати й позицію Н. Пришви, котра вважає, що «у зв'язку з тим, що податкові обов'язки є визначальними

в характеристиці податкової правосуб'єктності, то реалізовувати їх повною мірою може лише особа, здатна самостійно відповідати за свої дії у сфері оподаткування» [4, 110].

У будь-якому разі податкова правоздатність і дієздатність є взаємозалежними та взаємопов'язаними й доповнюють одна одну.

Не викликає сумнівів той факт, що основним обов'язком платника податків є публічний обов'язок зі сплати податку, пов'язаний з безпосереднім здійсненням податкових вилучень, що відбувається в межах майнових податкових відносин. При цьому платник податку не може добровільно, за власним бажанням, передати зазначений обов'язок іншій особі, як це можливо в цивільно-правових відносинах. І лише податкові органи як органи, що наділені державою відповідною компетенцією у сфері справляння податків і здійснення фінансового контролю, уповноважені вимагати від платника податків виконання своїх обов'язків.

Водночас зазначений обов'язок може виконуватися платником податку лише за наявності відповідного об'єкта оподаткування, закріпленого податковим законом. При цьому сплата податків здійснюється за рахунок коштів, які перебувають у платників податків на праві власності, праві господарського відання чи оперативного управління, при цьому сплата податку автоматично веде до скорочення майнового комплексу платника податку. Недаремно у фаховій літературі підкреслюють, що стягнення податку не може розцінюватися як довільне позбавлення власника його майна — це законне вилучення частини майна, що впливає з конституційного публічно-правового обов'язку [5, 104].

О. Орлюк також звертає увагу на те, що «рисом, що характеризує правовий статус платника податків, є і покладання на нього юридичної від-

повідальності за несплату податку за рахунок власних коштів» [6, 456].

Якщо говорити про податкову правосуб'єктність фізичних осіб, як на одну з основних юридичних властивостей фізичної особи, то можна дійти висновку, що саме ця властивість наділяє її відповідними податковими обов'язками та правами, що реалізуються в процесі податкових правовідносин, суб'єктом яких є така фізична особа.

Наприклад, М. Перепелиця вважає, що зміст податкової правоздатності фізичної особи проявляється не в сумарному наборі та вираженні податкових обов'язків і прав, а в принциповій можливості чи здатності володіти ними. Це стосується й податкової дієздатності (хоча в цьому разі акцент зміщується на здатність або можливість платників реалізовувати свої податкові обов'язки та права). Проведений аналіз дозволяє М. Перепелиці дійти висновку про відособлений (а не похідний) характер податкової правоздатності та податкової дієздатності стосовно інших галузевих видів правоздатності й дієздатності (у цивільному і трудовому праві). Особливістю такого підходу є те, що реалізація всього комплексу податкових обов'язків припускає одержання доходів від трудової діяльності, участі в цивільно-правових угодах, результати яких є об'єктами оподаткування. Характеристика дієздатності платників податків деталізується класифікацією видів податкової дієздатності фізичної особи (залежно від обсягу — повна й неповна; від характеру виконуваних податкових обов'язків — за обліком, сплатою та податковою звітністю). У цій ситуації обґрунтовується недоцільність введення терміна «обмежена податкова дієздатність платника», оскільки при реалізації першочергового податкового обов'язку є важливим безперешкодне здійснення платником податків податкових обов'язків і прав, а не закріплення механізму обмежень. Цим аргументується положення про

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

регулювання зв'язку платника податків і держави не через критерій громадянства, а через сукупність економічних зв'язків особи з державою, на підставі яких податкові обов'язки є притаманними всім особам, які перебувають на території держави, та її громадянам за кордоном (хоча й різною мірою) [7, 12].

Своєю чергою, О. Головашевич вважає, що податкова правосуб'єктність є однією з найважливіших, базових категорій у податковому праві. Наявність правосуб'єктності є передумовою для реалізації податкових правовідносин, тому що, володіючи нею, суб'єкти податкових правовідносин одержують можливість мати та реалізовувати певні податкові права й обов'язки. Автор пропонує під податковою правосуб'єктністю розуміти встановлену нормами фінансового права здатність суб'єкта бути носієм і реалізовувати юридичні права й обов'язки у сфері оподаткування. Серед елементів правосуб'єктності пропонується виділити правоздатність, дієздатність і деліктоздатність як елемент дієздатності [8, 239].

Зазвичай, аналіз обов'язків і прав платників податків здійснюється в юридичній літературі за декількома блоками, серед яких виокремлюють податковий облік, справляння податків і податкову звітність. Підтримуючи загалом зазначений підхід, усе ж зауважимо, що обмежений обсяг дослідження та поставлені завдання для дослідження не дають змоги всебічно розкрити зазначені блоки в усій сукупності теоретичних і практичних засад.

Якщо аналізувати положення чинного законодавства, то можна дійти висновку, що до обов'язків платників податків, нерезидентів-фізичних осіб також, належать:

- 1) стати на облік в органах контролю в порядку, встановленому законодавством України;
- 2) вести в установленому порядку облік доходів і витрат, складати

звітність, щодо обчислення та сплати податків і зборів;

- 3) подавати до органів контролю в порядку, встановленому податковим і митним законодавством, декларації, звітність та інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків і зборів;
- 4) сплачувати податки та збори в строки й у розмірах, встановлених Податковим кодексом України та законами з питань митної справи;
- 5) подавати на належним чином оформлену письмову вимогу органів контролю (у випадках, визначених законодавством) документи з обліку доходів, витрат і інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансову звітність, інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків і зборів. У письмовій вимозі обов'язково зазначаються конкретний перелік документів, які повинен надати платник податків, та підстави для їх надання;
- 6) подавати органам контролю інформацію, відомості про суми коштів, не сплачених до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг (суми отриманих пільг) та напрямки їх використання (щодо умовних податкових пільг — пільг, які надаються за умови використання коштів, вивільнених у суб'єкта господарювання внаслідок надання пільги, у визначеному державою порядку);
- 7) подавати органам контролю інформацію в порядку, у строки та в обсягах, встановлених податковим законодавством;
- 8) виконувати законні вимоги органів контролю щодо усунення виявлених порушень законів з питань оподаткування та митної справи й підписувати акти (довідки) про проведення перевірки;

- 9) не перешкоджати законній діяльності посадової особи органу контролю під час виконання нею службових обов'язків та виконувати законні вимоги такої посадової особи;
 - 10) повідомляти органам контролю за місцем обліку такого платника про його ліквідацію чи реорганізацію протягом 3 робочих днів з дня прийняття відповідного рішення (крім випадків, коли обов'язок здійснювати таке повідомлення покладено законом на орган державної реєстрації);
 - 11) повідомляти органи контролю про зміну місця проживання фізичної особи-підприємця;
 - 12) забезпечувати збереження документів, пов'язаних з виконанням податкового обов'язку, протягом строків, установлених Податковим кодексом України;
 - 13) допускати посадових осіб органу контролю під час проведення ними перевірок до обстеження приміщень, територій (окрім житла громадян), які використовуються для одержання доходів або пов'язані з утриманням об'єктів оподаткування, а також для проведення перевірок з питань обчислення та сплати податків та зборів у випадках, встановлених Податковим кодексом України.
- Перелік зазначених обов'язків впливає зі змісту ст. 16 Податкового кодексу України [9].
- Що стосується прав платників податків — нерезидентів-фізичних осіб, то вони впливають з обов'язків таких платників, і також пов'язані із загальною характеристикою прав платників податків у цілому по державі.
- Зокрема, нерезиденти-фізичні особи, що є платниками податків в Україні, мають право:
- 1) безоплатно отримувати в органах державної податкової служби та в органах митної служби, зокрема й і через мережу Інтернет, інформацію про податки та збори і нормативно-правові акти, що їх регулюють, порядок обліку та сплати податків та зборів, права та обов'язки платників податків, повноваження органів контролю та їхніх посадових осіб щодо здійснення податкового контролю;
 - 2) представляти свої інтереси в органах контролю самостійно, через податкового агента чи уповноваженого представника;
 - 3) обирати самостійно, якщо інше не встановлено Податковим кодексом України, метод ведення обліку доходів і витрат;
 - 4) користуватися податковими пільгами за наявності підстав у порядку, встановленому Податковим кодексом України;
 - 5) одержувати відстрочення, розстрочення сплати податків або податковий кредит у порядку і на умовах, встановлених Податковим кодексом;
 - 6) бути присутнім під час проведення перевірок, ознайомлюватися й отримувати акти (довідки) перевірок, проведених органами контролю, перед підписанням актів (довідок) про проведення перевірки, у разі наявності зауважень щодо змісту (тексту) складених актів (довідок) підписувати їх із застереженням та подавати органу контролю письмові заперечення в порядку, встановленому Податковим кодексом України;
 - 7) оскаржувати в порядку, встановленому Податковим кодексом України, рішення, дії (бездіяльність) органів контролю (посадових осіб), надані органами контролю роз'яснення;
 - 8) вимагати від органів контролю проведення перевірки відомостей і фактів, які можуть свідчити на користь платника податків;
 - 9) на нерозголошення органом контролю (посадовими особами) відомостей про такого платника без його

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

письмової згоди та відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю та стали відомі під час виконання посадовими особами службових обов'язків, окрім випадків, коли це прямо передбачено законами;

10) на зарахування або повернення надміру сплачених, а також надміру стягнутих сум податків і зборів, пені, штрафів у порядку, встановленому Податковим кодексом України;

11) на повне відшкодування збитків (шкоди), заподіяних незаконними діями (бездіяльністю) органів контролю (їхніх посадових осіб), у встановленому законом порядку;

Платник податку має також інші права, передбачені законом.

Якщо проаналізувати зазначені вище положення, в яких розкриваються права й обов'язки платників податків — нерезидентів-фізичних осіб, то можна дійти висновку, що в їх викладенні знайшли своє відбиття принципи податкового права, закріплені в податковому законодавстві України.

Якщо узагальнити отримані результати, можна дійти висновку, що податкова правосуб'єктність нерезидентів-фізичних осіб є встановлена нормами податкового права здатність особи бути носієм юридичних обов'язків і прав в процесі реалізації податкових правовідносин, зокрема й щодо ведення податкового обліку, справляння податків, подання податкової звітності та несення податкової відповідальності в разі порушення приписів податкового законодавства.

Податкова правосуб'єктність нерезидентів-фізичних осіб, хоча і є похідною від податкової правосуб'єктності платників податків-фізичних осіб, водночас має відособлений характер, пов'язаний зі статусом резидентства, і визначається нормами податкового права, що базується як на положен-

нях національного податкового законодавства, так і міжнародних договорів у сфері оподаткування, що ратифіковані належним чином Верховною Радою України.

Правосуб'єктність нерезидентів-фізичних осіб, що є платниками податків в Україні, заснована, передусім, на їхніх податкових обов'язках і пов'язаних з ними податкових правах. У зазначених обов'язках та правах відбиваються принципи податкового права, що відповідають міжнародним стандартам у галузі оподаткування нерезидентів.

Говорячи про особливості у визначенні правосуб'єктності нерезидентів-фізичних осіб, у процесі реалізації їхніх прав та обов'язків також, доцільно використати їх поділ на такі складові, як податковий облік, справляння податків та податкова звітність, податкові пільги

Наприклад, що стосується ставок податків, застосовується принцип рівності і ставки податків до нерезидентів застосовуються ті ж самі, що й до резидентів. Це стосується як базової ставки, так і пільгових ставок, які використовуються при оподаткуванні доходів фізичних осіб.

Зокрема, відповідно до п. 167.1. ст. 167 ПК України ставка податку становить 15 % від бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих), зокрема й, але не винятково у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платникові у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами; виграшу в державну та недержавну грошову лотерею, виграшу гравця (учасника), отриманий від організатора азартної гри.

Якщо база оподаткування в календарному місяці перевищує 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звіт-

ного податкового року, до суми такого перевищення застосовується ставка 17 %. У такому разі перерахунок має бути проведений самостійно платниками податку на момент подання річної декларації, із наданням підтверджувальних документів про отримані доходи.

Що стосується інших ставок, то в Україні діють ставки:

- 5 % (наприклад, оподаткування процентів на банківські рахунки чи доходи за іменними (ощадними сертифікатами);
- у 30 % від бази оподаткування щодо доходів, нарахованих як виграш або приз (крім виграшу в державній та недержавній грошовій лотереї та виграшу гравця (учасника), отриманого від організатора азартної гри) на користь резидентів або нерезидентів;
- інші розміри, визначені відповідними нормами податкового законодавства.

Якщо говорити, наприклад, про оподаткування роялті чи інших видів доходу, що мають, зазвичай, свої особливості при оподаткуванні доходів нерезидентів, то в Україні вони підпадають під застосування базової ставки.

Водночас світова практика свідчить про різні підходи щодо оподаткування роялті, процентів тощо. Так, ставки роялті можуть становити 5 % (Австрія, Бельгія, Іспанія, Корея, Угорщина, ФРН), 7 % (Італія), 10 % (Болгарія, Греція, Грузія, Данія, Ізраїль, Канада, Нідерланди, Норвегія, Польща, РФ, Словаччина, США, Франція, Хорватія, Чехія, Швейцарія), 12 % (Єгипет), 15 % (Білорусь, Бразилія, Малайзія, Румунія, Таїланд), 18 % (Сирія). Кіпр взагалі встановив нульову ставку за роялті.

Як видно із зазначеного, економічно розвинені держави намагаються тримати ставки податку на невеликому рівні, меншому, ніж базові ставки для оподаткування доходів. Водночас

держави, що розвиваються, або з нестабільною економічною ситуацією, запроваджуються щонайменше 15-відсоткову ставку (це стосується і України), і навіть вищу.

Аналогічну картину можна побачити і щодо оподаткування доходів від дивідендів та процентів.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що податкова правосуб'єктність нерезидентів-фізичних осіб, які є платниками податків в Україні, заснована, насамперед, на їхніх податкових обов'язках та пов'язаних із ними податкових правах. У зазначених обов'язках та правах відбиваються принципи податкового права, що загалом відповідають міжнародним стандартам у галузі оподаткування.

Податково-правовий статус фізичних осіб-нерезидентів є сукупністю їхніх прав та обов'язків, які знаходять своє втілення в процесі реалізації податкових зобов'язань; форм і методів, через які вони реалізуються; а також системи гарантій їхньої діяльності як суб'єктів податкових правовідносин. Загалом фінансово-правовий статус нерезидентів-фізичних осіб має конкретизуватися через їх податково-правовий статус, в якому мають бути висвітлені у взаємозв'язку та взаємозумовленості їх правосуб'єктність, правоздатність та дієздатність (деліктоздатність також), із врахуванням міжнародних і національних стандартів, засад нормотворення та правозастосування.

Податкові нерезиденти-фізичні особи, мають обмежений податковий обов'язок в Україні, адже сплачують податки лише з доходів, отриманих в Україні. ♦

Список використаних джерел

1. *Налоговое право Украины : учеб. пособие / под общ. ред. Н. П. Кучерявенко. — Харьков : Легас, 2004. — 488 с.*
2. *Налоговое право России : учеб. для вузов / отв. ред. Ю. А. Крохина. — 2-е изд., переработ. — М. : Норма, 2004. — 430 с.*
3. *Карасева М. В. Финансовое право: общая часть / М. В. Карасева. — М. : Юрист, 1999. — 400 с.*
4. *Пришва Н. Ю. Правові проблеми регулювання обов'язкових платежів : монографія / Н. Ю. Пришва. — К. : Екс-Об, 2003. — 280 с.*
5. *Лукашева О. Е. Податковий обов'язок в системі категорій конституційного права / О. Е. Лукашева // Системообразующие категории в финансовом праве: состояние и перспективы трансформации : материалы Межд. науч.-практ. конференции, г. Харьков, 15–16.04.2010 года. — Х. : НИИ гос. стр-ва и мест.самоуправления, 2010. — С. 102–104.*
6. *Орлюк О. П. Фінансове право : академічний курс / О. П. Орлюк. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — 880 с.*
7. *Перепелиця М. О. Правове регулювання статусу платників податків і зборів в Україні : автореферат дис... канд. юрид. наук / М. О. Перепелиця ; Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2002. — 19 с.*
8. *Головашевич О. О. Фізичні особи як платники податків / О. О. Головашевич // Актуальні питання науки фінансового права : монографія / за ред. М. П. Кучерявенка. — Х. : Право, 2010. — 464 с.*
9. *Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2011. — № 13–14, № 15–16, № 17. — Ст. 112 (зі змінами).*

Надійшла до редакції 27.04.2012 року

ИНСТИТУТ РАЦИОНАЛИЗАТОРСКОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ В ПРАВЕ ПРОМЫШЛЕННОЙ СОБСТВЕННОСТИ СТРАН СНГ: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Геннадий Андрощук,

заведующий лабораторией правового обеспечения развития науки и технологий НИИ интеллектуальной собственности НАПрН Украины, кандидат экономических наук

Рационализаторские предложения, наряду с такими объектами интеллектуальной собственности, как изобретения и полезные модели, играют важную роль в ускорении научно-технического прогресса. Рационализаторская деятельность является наиболее массовым видом технического творчества, 70 % экономического эффекта от использования нововведений дают рацпредложения. С их помощью вносятся усовершенствования в уже известные технологические, технические или организационные решения, осуществляется модернизация действующего оборудования, устраняются недостатки в работе конструкторов, проектировщиков и т. п. [1, 473].

Рационализаторские предложения относятся к объектам изобретательских правоотношений, поскольку они в основном являются творческим решением технических задач, приносящих пользу в экономике [2]. Рационализаторские предложения получают правовую охрану на основе договорных правоотношений, а также регулируются национальными нормативными актами, содержащих правовые нормы. Совокупность правовых норм образует отрасли права, которые в свою очередь образуют систему права данного государства.

Рационализаторская работа как вид творческой деятельности идентична изобретательству, однако в силу специфики рационализаторских предложений (в отличие от изобретений, имею-

щих мировую техническую новизну, эти технические решения имеют местную (локальную) новизну и местную полезность) она отличается некоторыми особенностями. Жизненные циклы рационализаторского предложения и изобретения — аналогичны, также аналогичным является и механизм возникновения правоотношений. Однако отношения по поводу изобретений регулируются национальными законами и международными договорами, а отношения по поводу рационализаторских предложений, как правило, — подзаконными, локальными актами.

За годы независимости в Украине произошло резкое уменьшение количества рационализаторов, поданных и внедренных рацпредложений. Общая численность авторов рационализаторских предложений сейчас составляет лишь 19 600 человек против 638 200. в 1989 году (уменьшение в 32,5 раза). Проблема не только в кризисном состоянии экономики Украины, падении уровня производства, невосприимчивости предприятий к нововведениям, а прежде всего в правовой неопределенности этого объекта, отсутствии в государстве действенных механизмов регулирования рационализаторской деятельности на законодательном уровне. Право на рационализаторское предложение, как институт изобретательского права, относится к объектам промышленной собственности. Это подтверждается, в частности законодательной, практикой ВОИС,

МОДЕЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Германии, Польши, Чехии, Словакии, Греции, Молдовы, Туркменистана и других стран. Отсутствие в Украине в течение длительного времени действенных механизмов регулирования рационализаторской деятельности, стимулов творчества привели к катастрофическому уменьшению численности рационализаторов, представленных и использованных рацпредложений. Сохраняется тенденция уменьшения количества внедренных в производство рационализаторских предложений: по сравнению с 2007 годом их число уменьшилось на 13,8 %, с 2006 года — на 20,5 %. Резко уменьшилась и доля от использования рационализаторских предложений в доходе, полученном от внедрения изобретений и рацпредложений (54,5 % в 2004 году).

Рационализаторские предложения требуют правовой охраны на уровне закона. Его разработка и принятие крайне необходимы. Так, в Германии, например, «простые» предложения регулируются коллективным договором, а «сложные» (от использования которых предприниматель имеет такую же прибыль, как и от изобретения) — Законом об изобретениях служащих от 1957 года В Польше эти правоотношения урегулированы Законом «Право промышленной собственности» от 30.06.2000 года [3–5].

В бывшем СССР рационализаторским признавалось техническое решение, являющееся новым и полезным для предприятия, организации, учреждения, которому оно подано, и предусматривающее изменение конструкции изделий, технологии производства и применяемой техники или изменение состава материала. Признаки рационализаторского предложения, порядок его охраны были установлены Положением об открытиях, изобретениях и рационализаторских предложениях от 21.08.1973 года [6].

Существующее в настоящее время в странах СНГ законодательство и положения, определяющие порядок вы-

движения предложений и выплаты вознаграждения рационализаторам и другие их права, находятся на этапе становления. В одних странах на эту сферу правоотношений распространяется действие законодательства об изобретениях, в других — приняты специальные законы и постановления. Так, в Республике Туркменистан отношения в области рационализаторских предложений регулируются Патентным законом Туркменистана от 01.10.1993 года, в Республике Молдова действует Закон № 138-XV «О рационализаторской деятельности» (принятый 10.05.2001 года, вступил в силу с 20.07.2001 года), в Украине — Глава 41 Книги четвертой «Право интеллектуальной собственности» Гражданского кодекса Украины от 27.02.2003 года, в Республике Беларусь — Типовое положение о рационализаторской деятельности, утвержденное Кабинетом Министров от 24.06.1996 года № 417, в Кыргызской Республике — Положение о рационализаторском предложении от 27.05.2002 года, утвержденное Правительством Кыргызской Республики, в Республике Таджикистан — Типовое положение о рационализаторской деятельности от 12.08.1992 года, утвержденное Кабинетом Министров республики [7, 282].

Отсутствие единообразного подхода в нормативно-правовом регулировании такого важного объекта промышленной собственности, как рационализаторское предложение, не способствует развитию научно-технического творчества и активизации инновационной деятельности в государствах-участниках СНГ.

Постоянная комиссия по науке и образованию Межпарламентской ассамблеи стран СНГ (МПА СНГ) в 2011 году одобрила разработанный автором проект Модельного закона «О рационализаторской деятельности». Отметим, что модельные законодательные акты МПА СНГ принимаются консенсусом стран и носят рекомендательный характер.

В Модельном Законе «О рационализаторской деятельности» урегулированы следующие положения: критерии охраноспособности рационализаторского предложения (предложение признается охраноспособным, если оно является новым и полезным для данного предприятия техническим или организационным решением), порядок оформления прав на рационализаторское предложение, организация и финансирование рационализаторской деятельности (организация рационализаторской деятельности на предприятии, общество изобретателей и рационализаторов, финансирование рационализаторской деятельности, использование рационализаторских предложений), вознаграждение за рационализаторскую деятельность (право на вознаграждение, размер вознаграждения, порядок и сроки выплаты вознаграждения), государственное стимулирование рационализаторской деятельности, защита прав рационализаторов.

Безусловно, нормы модельного закона требуют соответствующего научно-практического комментария. В этой связи рассмотрим более подробно вопросы выплаты вознаграждения. Авторам рационализаторского предложения, которым выдано удостоверение, выплачивается вознаграждение, а лицам, содействующим использованию этого предложения, выплачивается премия за содействие его использованию.

Вознаграждение за рационализаторское предложение исчисляется и выплачивается предприятием, признавшим его рационализаторским, на основании следующих документов: удостоверения на рационализаторское предложение; акта об использовании рационализаторского предложения или другого равнозначного документа; расчета размера вознаграждения (расчета годовой экономии от использования рационализаторского предложения, а по предложениям, не создающим экономии, — расчета обосно-

вания его действительной ценности); соглашения с автором, либо утвержденного на предприятии положения; соглашения между авторами о распределении между ними вознаграждения.

Решение о выплате вознаграждения за рационализаторское предложение оформляется соответствующим приказом по предприятию. Вознаграждение за использование рационализаторского предложения выплачивается в следующем порядке: в месячный срок со дня признания предложения рационализаторским и принятия его к использованию выплачивается 25 % минимальной заработной платы; в 2-месячный срок после окончания первого года (12 месяцев) или окончания использования рационализаторского предложения, если оно используется менее 1 года, выплачивается оставшая часть авторского вознаграждения; в 2-месячный срок после окончания 2-го года использования рационализаторского предложения производится доплата, если объем использования рационализаторского предложения во втором году по сравнению с первым увеличился.

Минимальный размер авторского вознаграждения не может быть менее 50 % минимальной заработной платы по предложениям, имеющим техническое решение, 25 % минимальной заработной платы — по организационным и управленческим предложениям. Максимальный размер авторского вознаграждения не ограничивается. Если экономия не отражает всей значимости рационализаторского предложения, то размер авторского вознаграждения может быть определен (увеличен) руководителем предприятия по коэффициентам действительной ценности предложения, не создающего экономию, но не ниже размера вознаграждения по экономии. Выплата вознаграждения за использование рационализаторского предложения, не соз-

МОДЕЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

дающего экономии, производится единовременно в 2-месячный срок с начала использования предложения.

Размер авторского вознаграждения за рационализаторские предложения, не создающие экономии, определяется руководителем предприятия в зависимости от его действительной ценности с учетом положительного эффекта, объема использования, сложности решения технической задачи, определяется по следующей формуле:

- для предложений, имеющих техническое решение:

$$B = K1 \times K2 \times K3 \times 0,25 \text{ мин. ЗП.}$$

- для организационных и управленческих предложений:

$$B = K1 \times K2 \times K3 \times 0,15 \text{ мин. ЗП,}$$

где:

B — размер вознаграждения за использование рационализаторского предложения;

K1 — коэффициент достигнутого положительного эффекта (табл. 1);

K2 — коэффициент объема использования (табл. 2);

K3 — коэффициент сложности технической или организационной задачи (табл. 3);

мин. ЗП — минимальная заработная плата, установленная в государстве-участнике СНГ.

Таблица 1. Коэффициент достигнутого положительного эффекта K1

Достигнутый положительный эффект	Значение K1
Улучшение второстепенных технических или иных характеристик, не являющихся определяющими для конкретной продукции (технологического или иного процесса, не зафиксированное документом*)	1,0
Улучшение технических или иных характеристик, зафиксированное документом	1,5
Улучшение основных технических характеристик, являющихся определяющими для конкретной продукции (технологического процесса), зафиксированное документом	2,0
Достижение качественно новых основных технических характеристик продукции (технологического процесса), зафиксированное документом	3,0
Получение новой продукции (технологического процесса), обладающей более высокими основными техническими характеристиками среди аналогичных известных видов	4,0
Получение новой продукции (технологического процесса), впервые освоенной в народном хозяйстве и обладающей качественно новыми техническими характеристиками	5,0

* Под документом подразумеваются утвержденные официальные документы, содержащие сведения о технических характеристиках (технические условия, инструкции, паспорта и т.п.).

Таблица 2. Коэффициент объема использования К2

Объем использования	Значение К2
Использование на одном предприятии в единичном производстве*	1,0
Использование на одном предприятии в мелкосерийном производстве**	1,5
Использование на одном предприятии в серийном производстве*** Использование способов, связанных с осуществлением работ без непосредственного получения продукции (изделий)	3,5
Использование на одном предприятии в крупносерийном производстве****	5,5
Использование на одном предприятии в массовом производстве*****	8,0

Все принятые к использованию рационализаторские предложения являются собственностью предприятия и не могут быть переданы кому-либо без согласия руководителя предприятия.

Премирование за содействие использованию рационализаторских предложений производится на основании положения, утвержденного руководителем предприятия и согласованного с профсоюзным комитетом и советом ОИР.

Для премирования лиц за содействие рационализации на предприятии создается фонд премирования в размере 10 % суммы экономии, полу-

ченной в 1-й год использования рационализаторских предложений и 35 % суммы вознаграждений, выплаченных за использование рационализаторских предложений, не создающих экономии. Сумма премии за содействие использованию рационализаторских предложений, создающих экономию, устанавливается в процентах от фактического экономического эффекта, получаемого ежегодно в каждом из 2 лет использования предложения в размере:

- до 20 % — по рационализаторским предложениям (имеющим техническое решение);

* Единичное производство характеризуется изготовлением продукции отдельными экземплярами или небольшими неповторяющимися заказами.

** Мелкосерийное производство характеризуется нерегулярно повторяющимся изготовлением и выпуском одинаковых изделий (серий).

*** Серийное производство характеризуется периодической повторяемостью изготовления выпуска одинаковых изделий (серий).

**** Крупносерийное производство характеризуется повышением серийности путем увеличения количества и объема серий в год.

***** Массовое производство характеризуется непрерывностью изготовления в течение длительного периода времени в значительном объеме одинаковой продукции при строгой повторяемости производственного процесса.

Примечание: Объем использования рационализаторского предложения, в т. ч. способов получения продукции, определяется количеством продукции (изделий), изготовленной непосредственно по техническому или иному решению, защищенному удостоверением на рационализаторское предложение, исходя из этого объема определяется вид производства.

МОДЕЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

- до 15 % — по организационным и управленческим предложениям.

По предложениям, не создающим экономии, премия лицам, содействующим использованию рационализаторских предложений, выплачивается в

течение 1-го года использования в размере до 1,5 авторского вознаграждения. Вознаграждение за содействие рационализации выплачивается предприятием независимо от других видов выплаты.

Таблица 3. Коэффициент сложности решенной технической или иной задачи КЗ

Сложность решенной технической или иной задачи	Значение КЗ
Конструкция одной простой детали, изменение одного параметра простого процесса, одной операции процесса, одного ингредиента рецептуры, изменение одного элемента организационной (управленческой) задачи и т. п.	1,0
Конструкция сложной или сборной детали, конструкция неосновного узла, механизма, изменение двух и более неосновных параметров несложных процессов, изменение 2 и более не основных операций технологических или иных процессов, изменение 2 и более не основных ингредиентов рецептуры, изменение двух и более элементов организационной (управленческой) задачи и т. п.	2,0
Конструкция одного основного узла или нескольких не основных узлов машин, механизмов, часть (неосновных) процессов, часть (не основных) рецептуры, блок основных элементов организационной (управленческой) задачи и т. п.	3,0
Конструкция нескольких основных узлов, основные процессы технологии, часть (основная) рецептуры, комплекс (несколько блоков) основных элементов организационной (управленческой) задачи и т. п.	4,0
Конструкция машины, прибора, станка, аппарата, сооружения, технологические процессы, рецептуры и т. п.	5,0
Конструкция машины, прибора, станка, сооружения, аппарата со сложной кинематикой, аппаратурой контроля, с радиоэлектронной схемой, конструкция силовых машин, двигателей, агрегатов, комплексные технологические процессы, сложные рецептуры и т. п.	6,0
Конструкция машины, сооружения, аппарата со сложной системой контроля автоматических поточных линий, состоящих из новых видов оборудования, системы управления и регулирования, сложные комплексные технологические процессы, рецептуры особой сложности и т. п.	6,5
Конструкция, технологические процессы и рецептуры особой сложности, главным образом относящиеся к новым делам науки и техники.	8,0

Принятие 17.05.2012 года ММПА СНГ, в развитие норм Модельного Кодекса интеллектуальной собственности для государств-участников СНГ [8, 133–183], Межгосударственной программы инновационного сотрудничества государств-участников СНГ на период до 2020 года Модельного Закона «О рационализаторской деятельности» дает возможность унифицировать нормативно-правовую базу регулирования рационализаторских предложений, что будет способствовать активизации

научно-техническое творчества, повышению эффективности инновационной деятельности в государствах-участниках СНГ. ♦

Список использованных источников

1. *Право інтелектуальної власності : акад. курс : підруч. для студ. вищих навч. закладів* / О. П. Орлюк, Г. О. Андрущук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К. : Ін Юре, 2007. — 696 с.
2. *Изобретательское право : учебник.* — М. : Юрид. лит., 1986. — 224 с.
3. Андрущук Г. Рационалізаторська пропозиція як об'єкт промислової власності: проблеми регулювання / Г. Андрущук // *Інтелектуальна власність.* — 2006. — № 4. — С. 37–44.
4. Андрущук Г. Визначення розміру винагороди за створення і використання об'єктів права промислової власності / Г. Андрущук // *Інтелектуальна власність.* — 2009. — №10. — С. 11–19; № 11. — С. 23–32; № 12. — С. 21–30.
5. Андрущук Г. О. Економічний механізм стимулювання раціоналізаторської діяльності/ Г. Андрущук // *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки» (Алушта, 12–16.09.2011 року); НАН України.* — Алушта, 2001. — С. 88–96.
6. Андрущук Г.А. Промышленная собственность: охрана и защита прав владельцев. / Г.А. Андрущук, Н.М. Галак, А.А. Ковалев, Г.Ф. Крайчинская. — К. : УкрНИИИТИ Госплана УССР, 1991. — 160 с.
7. *Право інтелектуальної власності : науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України* / за заг. ред. М.В. Паладія, Н.М. Мироненко, В.О. Жарова. — К. : Парламентське вид-во, 2006. — 432 с.
8. *Модельный кодекс интеллектуальной собственности для государств-участников СНГ* // Информационный бюллетень № 47. Документы 34-го пленарного заседания Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств (Санкт-Петербург, 07.04.2010 года) ; Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств. — [Б. м., б. г.]. — 253 с.

Надійшла до редакції 22.05.2012 року

Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств

МОДЕЛЬНЫЙ ЗАКОН О рационализаторской деятельности

Настоящий Закон регулирует отношения, возникающие в связи с разработкой, использованием рационализаторских предложений и защитой прав на них между авторами этих предложений и субъектами предпринимательской деятельности (предприятиями, учреждениями, организациями — далее: предприятия), независимо от вида собственности и организационно-правовой формы, в государствах-участниках Содружества Независимых Государств.

Раздел I ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 1. Определение понятий

В настоящем Законе приведенные ниже понятия употребляются в следующем значении:

автор рационализаторского предложения — физическое лицо или группа лиц, творческим трудом которых разработано рационализаторское предложение;

заявление на рационализаторское предложение — письменное изложение предложения, составленное с соблюдением установленных требований;

приоритет рационализаторского предложения — первенство поступления предложения на предприятие, устанавливаемое по дате поступления на предприятие заявления о рационализаторском предложении;

рационализаторское предложение — признанное юридическим лицом предложение, которое содержит технологическое (техническое) или организационное решение в любой сфере деятельности. Объектом рационализаторского предложения может быть материальный объект или процесс;

удостоверение рационализатора — документ, подтверждающий приоритет рационализаторского предложения, его авторство и право на авторское вознаграждение.

Статья 2. Рационализаторское предложение

1. Рационализаторским предложением признается:

а) техническое решение, предусматривающее изменение конструкции изделия, применяемой техники, технологии производства или состава материала (вещества), являющееся новым и полезным для предприятия, которому оно подано;

б) организационное решение, новое для предприятия и дающее экономию материальных, финансовых, топливно-энергетических, сырьевых, трудовых и иных ресурсов или улучшение условий труда и экологии.

2. Рационализаторским предложением признается также решение, содержащее новые для данного предприятия алгоритм, программу для ЭВМ, если их использование в решении конкретной задачи дает экономию собственному машинному времени, а также повышение производительности оборудования, работающего в комплексе с ЭВМ.

3. Рационализаторское предложение может быть индивидуальным или коллективным.

4. Индивидуальным рационализаторским предложением является предложение, разработанное одним физическим лицом.

5. Коллективным рационализаторским предложением является предложение, разработанное двумя или более физическими лицами.

6. Одному физическому лицу или одной группе лиц может принадлежать неограниченное число рационализаторских предложений.

Статья 3. Правовая охрана рационализаторского предложения

1. Право на рационализаторское предложение признается и охраняется настоящим Законом и национальным законодательством, действует в рамках предприятия, признавшего поданное предложение рационализаторским, и подтверждается удостоверением рационализатора.

2. Удостоверением рационализатора подтверждается приоритет рационализаторского предложения, его авторство и право на авторское вознаграждение.

3. Объем правовой охраны рационализаторского предложения определяется его описанием, а также чертежами, если они представлены.

4. Рационализаторское предложение, содержащее сведения, разглашение которых может нанести ущерб национальной безопасности, подлежит охране и оформлению в соответствии с национальным законодательством и правилами работы с секретными документами на предприятии.

Статья 4. Критерии охраноспособности рационализаторского предложения

1. Рационализаторское предложение признается охраноспособным, если оно является новым и полезным для данного предприятия техническим или организационным решением.

2. Согласно настоящему Закону не признаются охраноспособными предложения, которые:

а) снижают надежность и долговечность конструкций, безопасность населения и территории в чрезвычайных ситуациях, санитарное обеспечение работников, защиту и безопасность окружающей среды, противопожарную безопасность, безопасность труда, а также другие показатели национальных и международных стандартов;

б) являются условными обозначениями, правилами, нормативно-методическими материалами;

в) лишь ставят задачу или определяют возможный эффект от применения предложения, без указания конкретного решения;

г) противоречат общественному порядку и морали;

д) разработаны инженерно-техническими или научными работниками научно-исследовательских, проектных, конструкторских, технологических предприятий или подразделений аналогичного профиля других предприятий в процессе выполнения служебных заданий или связанных с ними договорных работ.

3. Порядок отнесения предложений к числу разработанных в процессе выполнения служебного задания устанавливается предприятием.

Статья 5. Техническое и организационное решение

1. Техническим является решение, которое решает практические задачи предприятия с помощью технических средств.

2. Организационным является решение, которое решает практические задачи предприятия с помощью управленческих и (или) административно-хозяйственных средств.

Статья 6. Новое решение

Предложенное решение считается новым для предприятия, если до подачи заявления установленного образца данное или тождественное решение специалистам предприятия из доступных источников не было известно в той мере, которая достаточна для его практической реализации, кроме случаев, когда это решение использовалось по инициативе автора (соавторов) в течение не более трех месяцев до подачи заявления.

Статья 7. Полезное решение

Предложенное решение считается полезным для предприятия, если оно, являясь технически или организационно пригодным к применению, обеспечивает получение предприятием экономического или иного положительного эффекта.

Статья 8. Право авторства на рационализаторское предложение

1. Автором рационализаторского предложения признается физическое лицо, творческим трудом которого оно разработано.

2. Право авторства на рационализаторское предложение является неотчуждаемым личным правом и охраняется бессрочно.

3. Если рационализаторское предложение разработано совместно несколькими физическими лицами, каждое из них является его соавтором и право авторства на данное предложение принадлежит каждому из них.

4. Состав соавторов рационализаторского предложения определяется на основе взаимного соглашения всех лиц, включенных в подаваемое заявление. Изменение состава соавторов после подачи заявления, как правило, не допускается. В исключительных случаях, если отсутствует спор об авторстве и решение по предложению еще не принято, вопрос об изменении состава соавторов может быть рассмотрен предпринятием.

5. Порядок пользования правом авторства на рационализаторское предложение устанавливается соавторами в соглашении между ними.

6. Не признается соавтором рационализаторского предложения физическое лицо, оказавшее автору только техническую, организационную или материальную помощь в разработке данного предложения либо только способствовавшее оформлению прав на это предложение или использованию его в производстве.

7. Присвоение права авторства или принуждение к соавторству влечет за собой ответственность в соответствии с национальным законодательством.

8. Если рационализаторское предложение было разработано несколькими физическими лицами независимо друг от друга, то право авторства принадлежит тому из них, заявление которого имеет более раннюю дату приоритета.

9. Права автора рационализаторского предложения, в отношении которых допускается правопреемство, переходят к его наследникам по завещанию или по закону.

Раздел II ОФОРМЛЕНИЕ ПРАВА АВТОРСТВА НА РАЦИОНАЛИЗАТОРСКОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ

Статья 9. Подача заявления

1. Для признания предложения рационализаторским автор подает заявление установленного образца руководству предприятия, к деятельности которого относится предложение.

2. Заявление составляется отдельно по каждому техническому или организационному решению.

3. Если какое-либо предложение может быть применено на нескольких предприятиях, автор может подать заявление руководству любого из них. Право автора подать заявление по тому же предложению на другое предприятие может регулироваться договором между автором и руководством предприятия, на которое первоначально поступило заявление.

4. В заявлении указываются наименование предложения, сведения об авторе или всех соавторах (фамилия, имя, место работы, занимаемая должность); если заявление подается лицом, не работающим на предприятии, указывается его домашний адрес.

5. В заявлении по техническому решению, помимо сведений, указанных в части четвертой, излагаются недостатки существующей конструкции изделия, технологии производства, применяемой техники или состава материала и необходимость их изменения, суть предлагаемого технического решения в той мере, в какой это необходимо для его практической реализации, а также сведения о положительном эффекте его использования.

6. В заявлении по организационному решению помимо сведений, указанных в части четвертой, излагаются обоснование необходимости его применения, суть предложения, сведения об экономическом или ином положительном эффекте его использования.

7. В случае необходимости к заявлению прилагаются:

- а) графические и иные материалы (рисунки, схемы, эскизы и пр.);
- б) расчет ожидаемого эффекта от использования предлагаемого решения;
- в) соглашение соавторов о распределении между ними суммы вознаграждения;
- г) другие материалы.

8. Заявление и прилагаемые к нему материалы должны быть подписаны автором или всеми соавторами, указанными в заявлении, и на них должна быть проставлена дата их подачи.

9. Материалы, указанные в части седьмой, представляются одновременно с подачей заявления или в течение одного месяца со дня его подачи. Если в указанный срок заявитель не представит эти материалы или не подаст ходатайство о продлении данного срока, делопроизводство по заявлению прекращается.

10. Заявление и прилагаемые к нему материалы оформляются на государственном языке. Допускается представление их на одном из языков международного общения — русском, английском, немецком, французском. В этом случае перевод на государственный язык должен быть представлен руководству предприятия в течение одного месяца со дня подачи заявления.

Статья 10. Приоритет рационализаторского предложения

1. Приоритет рационализаторского предложения устанавливается по дате поступления на предприятие заявления о рационализаторском предложении.

2. Приоритет признается за автором, который первым подал в установленном порядке заявление по данному предложению, даже если это предложение первоначально было отклонено и отклонение не было обжаловано автором.

Статья 11. Отзыв заявления

1. Заявитель вправе отозвать заявление в любое время, но не позднее даты принятия по нему решения.

2. При наличии нескольких заявителей заявление может быть отозвано только с согласия каждого из них.

Статья 12. Регистрация заявления

1. Заявление принимается предприятием, если предложение относится к его деятельности, независимо от того, где работает заявитель.

2. По поступившему заявлению проводится проверка соблюдения требований, предусмотренных настоящим Законом, и оно регистрируется в течение пяти дней со дня поступления в журнале регистрации заявлений о рационализаторских предложениях.

Статья 13. Внесение изменений в прилагаемые к заявлению материалы по инициативе заявителя

1. После регистрации заявления, но до вынесения по нему решения, заявитель может, не меняя сути предложения, дополнить или внести изменения в описание предложения, чертежи, схемы, эскизы. Изменения и дополнения должны быть оформлены на отдельном листе с указанием даты представления и подписаны автором или каждым из соавторов.

2. Изменение сути предложения рассматривается как новое предложение, которое должно быть оформлено отдельным заявлением.

Статья 14. Заключение по заявлению

1. Зарегистрированное на предприятии заявление направляется на заключение тем его подразделениям и службам, к деятельности которых оно непосредственно относится.

2. В заключении подтверждается (или отрицается) наличие в предложении технического решения, а также дается оценка его новизны и полезности. В случае организационного решения дается оценка его новизны и экономического или иного положительного эффекта от его использования. Отсутствие новизны или полезности, нецелесообразность использования предлагаемого решения должны быть соответствующим образом обоснованы.

Статья 15. Рассмотрение заявления

1. После получения заключения заявление рассматривается руководством предприятия и по нему принимается решение в течение одного месяца со дня его поступления.

2. Решение может быть принято как руководителем предприятия, так и руководителем соответствующего подразделения, на которого это возложено приказом (распоряжением) по предприятию.

3. По заявленному предложению может быть принято одно из следующих решений:

- а) признать предложение рационализаторским и заключить с автором (соавторами) договор в соответствии с национальным законодательством;
- б) провести опытную проверку предложения;
- в) признать предложение рационализаторским частично;
- г) отклонить предложение.

4. Если по предложению необходимо провести опытную проверку или получить разрешение на изменение утвержденной нормативной или технической документации, срок рассмотрения предложения, установленный в части первой, увеличивается на время проведения работ (изготовление образца, его испытание) или получения разрешения. Решение по предложению, принятое после окончания опытной проверки предложения, должно быть сообщено автору в месячный срок со дня окончания опытной проверки.

5. Если предложение признается рационализаторским частично, то в решении должно быть указано, какая часть заявленного технического решения признается рационализаторским предложением.

6. Решение об отклонении предложения должно содержать мотивы отклонения.

7. Решение по заявленному предложению сообщается автору (соавторам) в течение пяти дней со дня его принятия.

Статья 16. Выдача удостоверения рационализатора

1. Автору или каждому из соавторов рационализаторского предложения в месячный срок со дня вынесения решения о признании предложения рационализаторским выдается удостоверение рационализатора установленного образца. Текст и форма удостоверения утверждаются правительством.

2. Удостоверение рационализатора подписывается руководителем предприятия и заверяется печатью. Удостоверение рационализатора является бессрочным документом.

Статья 17. Отмена решения о признании предложения рационализаторским

Решение о признании предложения рационализаторским в случае выявления допущенных при этом нарушений положений настоящего Закона может быть отменено руководителем предприятия, но только до выплаты автору (соавторам) вознаграждения за данное предложение.

Статья 18. Опротестование отказа в признании или отмены решения о признании предложения рационализаторским

1. Для рассмотрения протеста на отказ в признании предложения рационализаторским или на отмену решения о признании предложения рационализаторским на предприятии создается конфликтная комиссия в составе представителей администрации и совета первичной организации Общества изобретателей и рационализаторов или профсоюзного органа предприятия.

2. Автор вправе опротестовать в конфликтной комиссии отказ в признании предложения рационализаторским или отмену решения о признании предложения рационализаторским в двухмесячный срок со дня принятия такого решения.

3. Автор вправе участвовать в рассмотрении своего протеста.

4. Принятое комиссией решение является окончательным.

Раздел III ОРГАНИЗАЦИЯ И ФИНАНСИРОВАНИЕ РАЦИОНАЛИЗАТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Статья 19. Организация рационализаторской деятельности на предприятии

1. Предприятие организует работу в области рационализации, создает условия для развития рационализаторского творчества, принимает и рассматривает заявления о рационализаторских предложениях, относящихся к его деятельности, органи-

зует их использование, разрабатывает перечни рекомендуемых для решения задач, проводит конкурсы и другие мероприятия, выплачивает в установленном порядке вознаграждения рационализаторам и премии за содействие использованию рационализаторских предложений, создает конфликтные комиссии, ведет в установленном порядке учет использования рационализаторских предложений и отчетность, а также решает иные задачи в соответствии с настоящим Законом.

2. Предприятие вправе разработать на основе настоящего Закона и утвердить свое положение о рационализаторской деятельности применительно к собственным условиям, производственным и финансовым возможностям, а также порядок рассмотрения заявлений о рационализаторских предложениях и принятия по ним решений.

Статья 20. Общество изобретателей и рационализаторов государства-участника Содружества Независимых Государств

1. Вся работа на предприятии по развитию рационализаторского творчества осуществляется при участии первичной организации Общества изобретателей и рационализаторов государства-участника Содружества Независимых Государств.

2. Предприятие оказывает всемерное содействие первичной организации Общества изобретателей и рационализаторов в реализации ее уставных задач.

3. Общество изобретателей и рационализаторов осуществляет общественный контроль за соблюдением прав авторов рационализаторских предложений и защиту их интересов.

Статья 21. Финансирование рационализаторской деятельности

1. Финансирование затрат предприятия на рационализацию производится по сметам расходов на рационализаторскую деятельность.

2. Расходы, связанные с рационализаторской деятельностью, в том числе расходы на проведение опытно-экспериментальных работ, изготовление и испытание моделей и образцов по рационализаторским предложениям, организацию выставок, конкурсов и других мероприятий, а также на выплаты вознаграждений за рационализаторские предложения, относятся на себестоимость продукции предприятия.

3. Бюджетные организации осуществляют финансирование рационализаторской деятельности за счет экономии средств, полученных от других видов деятельности, выполняемой в соответствии с национальным законодательством.

Статья 22. Использование рационализаторских предложений

1. Рационализаторское предложение, относящееся к технологическому процессу, признается использованным со дня начала его применения в производстве.

2. Рационализаторское предложение, относящееся к конструкции (устройству) или материалу (веществу) изделия, признается использованным со дня изготовления либо применения в изготовленной или эксплуатируемой продукции.

3. Рационализаторское предложение, содержащее организационное решение, а также алгоритм, программу для ЭВМ, признается использованным со дня начала его применения.

4. Использование рационализаторского предложения подтверждается соответствующим актом, который составляется не позднее чем по истечении месяца с начала использования данного предложения.

Раздел IV ВОЗНАГРАЖДЕНИЕ ЗА РАЦИОНАЛИЗАТОРСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Статья 23. Право на вознаграждение

1. Автор (соавторы) рационализаторского предложения имеет(ют) право на получение вознаграждения.

2. Вознаграждение исчисляется и выплачивается предприятием, признавшим предложение рационализаторским, автору (соавторам) в следующих случаях:

- а) рационализаторское предложение использовано предприятием;
- б) по факту признания предложения рационализаторским, в порядке авансирования;

в) рационализаторское предложение включено в техническую документацию, переданную на договорной основе другому предприятию.

Статья 24. Размер вознаграждения

1. Размер вознаграждения за рационализаторское предложение определяется предприятием по соглашению с автором (соавторами) и указывается в договоре, заключаемом между ними.

2. Размер вознаграждения составляет не менее 15 % суммы годового экономического эффекта, полученного предприятием от использования соответствующего рационализаторского предложения, или не менее 10 минимальных заработных плат — в случае получения предприятием иного положительного эффекта. Размер вознаграждения не ограничивается.

3. Вознаграждение за рационализаторское предложение, переданное другому предприятию в составе технической документации на договорной основе, устанавливается также в размере не менее 15 % суммы годового экономического эффекта от его использования. Экономический эффект определяется в данном случае экспертным путем.

4. Если одно и то же предложение одного и того же автора (соавторов) признано рационализаторским на нескольких предприятиях, то каждое из этих предприятий, независимо от остальных, выплачивает автору (соавторам) вознаграждение.

Статья 25. Порядок и сроки выплаты вознаграждения

Порядок и сроки выплаты вознаграждения за рационализаторское предложение устанавливаются предприятием или определяются договором между предприятием и автором (соавторами).

Статья 26. Иные права и льготы

1. Лицам, содействующим рационализаторской деятельности, предприятие вправе выплачивать вознаграждение независимо от других видов выплат.

2. Размер вознаграждения, выплачиваемого за содействие рационализаторской деятельности, предприятие определяет самостоятельно на основании акта, в котором указываются конкретные результаты этой деятельности и степень участия в ней лица, которому выплачивается вознаграждение.

3. Автор (соавторы) рационализаторского предложения вправе участвовать в подготовке к использованию своего предложения.

4. Если автор (соавторы) рационализаторского предложения привлекается к работам по подготовке к использованию его предложения либо принимает(ют) участие в разработке соответствующей технической документации, предприятие заключает с ним договор на выполнение этих работ (кроме работ, осуществляемых в порядке выполнения служебного задания) или выплачивает ему(им) премию за участие в использовании данного рационализаторского предложения. Размер премии определяется предприятием.

5. Если в результате использования рационализаторского предложения на предприятии вводятся более низкие расценки, труд автора (соавторов), а также труд работников, участвовавших в подготовке к использованию этого предложения, оплачивается по прежним расценкам в течение шести месяцев с начала использования его в производстве.

6. Предприятие вправе устанавливать и иные меры материального и морального поощрения рационализаторов и лиц, содействующих рационализаторской деятельности.

7. За содействие рационализаторской деятельности могут быть премированы как штатные работники предприятия, так и лица, принятые на работу путем заключения других форм трудового соглашения.

Статья 27. Государственное стимулирование рационализаторской деятельности

Государство стимулирует рационализаторскую деятельность. Авторам рационализаторских предложений, имеющих важное значение для экономики страны, может быть присвоено в установленном порядке почетное звание «Заслуженный ра-

ционализатор». О рационализаторском предложении делается запись в трудовой книжке. Иные средства и методы стимулирования рационализаторства со стороны государства определяются соответствующими нормативными актами.

Раздел V РАССМОТРЕНИЕ СПОРОВ. МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРЫ

Статья 28. Рассмотрение споров

1. Споры, возникающие в связи с рационализаторской деятельностью, за исключением споров о признании предложения рационализаторским, рассматриваются в судебной инстанции.

2. В судебном порядке рассматриваются споры:

- а) об авторстве (соавторстве) рационализаторского предложения;
- б) о распределении вознаграждения между соавторами;
- в) иные споры, возникающие в связи с рационализаторской деятельностью, за исключением случаев, когда разрешение этих споров отнесено законом к ведению иных органов.

Статья 29. Права иностранных физических и юридических лиц

Иностранные физические и юридические лица государств-участников международных договоров, одной из сторон которых является государство-участник Содружества Независимых Государств, пользуются правами, предоставляемыми настоящим Законом, наравне с физическими и юридическими лицами государств-участников Содружества Независимых Государств. Положения настоящего Закона применимы и в случае двусторонних договоров или на основе принципа взаимности.

Статья 30. Приоритет международных договоров

Положения международных договоров, одной из сторон которых является государство-участник Содружества Независимых Государств, приоритетны по отношению к положениям настоящего Закона.

Раздел VI ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ И ПЕРЕХОДНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 31

Настоящий Закон вступает в силу через три месяца со дня опубликования.

Статья 32

До приведения национального законодательства в соответствие с настоящим Законом действующие нормативные акты применяются в части, не противоречащей ему.

Статья 33

1. Настоящий Закон применяется к правоотношениям, возникшим после вступления его в силу.

2. Ранее поданные заявления о рационализаторском предложении, делопроизводство по которым не завершено на дату вступления в силу настоящего Закона, рассматриваются в порядке, установленном настоящим Законом. При этом условия признания предложения рационализаторским определяются согласно нормативным актам, действовавшим на дату подачи заявления.

3. Удостоверения рационализатора, выданные до вступления в силу настоящего Закона, приравниваются в правовом отношении к удостоверениям рационализатора, выданным в соответствии с настоящим Законом.

Университет исследовательского и предпринимательского типа: европейский опыт для Молдовы, России и Украины : научно-практическое издание / кол. авторов: Андрощук Геннадий, Бодюл Татьяна, Бутник-Сиверский Александр, Виеру Лиана, Гаугаш Петру, Губернюк Лариса, Ильченко Владимир, Жуков Владимир, Кашпижickи Дариуш, Мошнягул Наталья, Муравьев Александр, Недилько Сергей, Ожегальска-Трубальска Юстина, Орлюк Елена, Рыжов Николай, Твердохлеб Ирина, Тирон Штефан, Тур Анжелина, Хименко Олег, Хоменко Ольга, Цыбулев Павел, Шестопапов Михаил; рук. авт. коллектива Хименко О. А. — К. : Т. А. Т. ГРУП, 2011. — 346 с.

Одной из важнейших задач становления постиндустриального общества – «общества знаний» – является развитие эффективной системы подготовки специалистов, базирующейся на принципе единства образования и науки, и обеспечивающей сочетание ценностей фундаментального образования и возможностей гибкого реагирования на потребности в кадрах для развития актуальных научных направлений и наукоемких технологий.

В становлении и развитии инновационной экономики, базу которой составляют образование и наука, ведущая роль, как показывают исследования, даже в высокоразвитых странах принадлежит государству, которое не только активно стимулирует инновационные процессы, но и создает для этого необходимые экономические условия и правовые предпосылки.

В условиях рыночных отношений возникает необходимость формирования различных организационных структур, научных и технологических парков, инкубаторов технологий, играющих сегодня роль связующего звена между наукой и экономикой, и призванных коммерциализировать результаты научных исследований, доводить их до готового продукта и передавать в реальный сектор экономики.

Взаимодействие университетов, научных организаций и высокотехнологичных предприятий должно быть направлено в конечном итоге на формирование и развитие приоритетного для данного региона или отрасли инновационного экономического кластера.

В этой связи очень своевременной и актуальной представляется эта книга, подготовленная международным авторским коллективом по результатам Проекта MERCURY «Навстречу модели университета предпринимательского и исследовательского типа в системе высшего образования России, Украины и Молдовы», стартовавшего в январе 2009 года в рамках программы Европейского Союза TEMPUS-IV и завершившегося в канун 2012 года.

В работе изложен опыт реализации проекта в странах-партнерах проекта (Германии, Испании, Польше, Молдове, России, Украине), а также дополнительные сведения из области инновационного менеджмента и интеллектуальной собственности. Научно-аналитический обзор затрагивает широкий спектр вопросов, связанных с процессом превращения нового (научного) знания в рыночный продукт и создания прибавочной стоимости в цепочке «образование – наука – инновации». Рассмотрен опыт деятельности высших учебных заведений исследовательского и предпринимательского типа; осуществлена попытка представления модели формирования в высших учебных заведениях стран с переходной экономикой, среды, способствующей исследованиям и предпринимательству.

Авторы отошли от свойственной большинству исследований традиционной последовательной манеры изложения материала и подают его в жанре научной публицистики, располагая двумя параллельными сюжетами. Структура книги и компоновка материала выбраны, исходя из принципа комплементарности, и формируют у читателя целостное представление о рассматриваемом в рамках исследуемой темы вопросе на микро- и макроуровнях. Книга служит платформой для повышения компетенции и организации повседневной деятельности сотрудников различных учреждений, связанных со сферой научных исследований и инноваций, в т. ч. работников офисов по интеллектуальной собственности и трансферу технологий и офисов по международному сотрудничеству в сфере научных исследований и инноваций, создание которых в высших учебных заведениях Молдовы, России и Украины явилось одной из задач проекта.

Рассчитано на ученых, инженерно-технических работников, преподавателей высших учебных заведений, государственных служащих, предпринимателей, студентов, представителей научно-технической общественности.

В. Батова

Полезная модель в Украине. Усовершенствование правовой охраны

С. 3–10

В статье рассматриваются основные проблемы украинского законодательства в сфере правовой охраны полезных моделей, приводится сравнительный анализ правового регулирования данного института в зарубежных странах, вносятся предложения относительно усовершенствования украинского законодательства.

V. Batova

Utility models in Ukraine. Improvement of legal protection.

P. 3–10

The article studies the main issues of the Ukrainian legislation in respect of utility models, provides the comparative analysis of the utility model laws of the foreign countries and proposes the ways of the improvement of the Ukrainian legislation.

А. Ромашко, О. Фоя, М. Демьяненко, Ю. Нестеренко

Документальное сопровождение изобретателем нового технического решения

С. 11–16

В данной статье рассматривается алгоритм проведения самопроверки соответствия изобретения (полезной модели) условиям патентоспособности для повышения вероятности получения патента, уменьшения экономических затрат и снижения вероятности нарушения прав третьих лиц.

A. Romashko, O. Foya, M. Demyanenko, Y. Nesterenko

Documentary support of a new technical solutions by the inventor

P. 11–16

In this article the algorithm of self-conformity the patentability requirements of an invention (utility model), to improve the reliability of a patent, to reduce the economic costs and to reduce the likelihood of infringement by third parties are considered.

М. Пототский, О. Исмаилова, Г. Сердюк, К. Трибунская

Эволюция защиты прав на торговые марки в Украине в условиях подготовки и проведения чемпионата по футболу ЕВРО-2012

С. 17–22

В статье исследована защита прав интеллектуальной собственности на торговые марки в условиях подготовки к ЕВРО-2012. Автором проанализированы типовые судебные дела относительно защиты прав в этой сфере и уделено особое внимание проекту Закона Украины «О правах интеллектуальной собственности и репутации Объединения футбольных ассоциаций».

M. Pototsky, O. Ismagilova, G. Serdyuk, K. Trybunska

Evolution of the rights to the trademarks in Ukraine in terms of training and the EURO 2012 Football Championship

P. 17–22

The article examined intellectual property rights to the trademarks in preparation for Euro 2012. The author has analyzed the typical court cases concerning the protection of rights in this area and pay special attention to the draft Law of Ukraine «On intellectual property rights and reputation of the Association of Football Associations».

К. Сопова (Шчукина)

Определение предмета доказывания в спорах по защите прав на знак для товаров и услуг

С. 23–28

Проведенный автором анализ судебных решений по отдельным видам споров по защите прав на знаки для товаров и услуг позволил выделить обстоятельства, входящие в предмет доказывания по спорам о признании свидетельства на знак для товаров и услуг недействительным, и в спорах о нарушении прав владельца свидетельства, которые возникают на основании тождества или сходства обозначений.

K. Sopova (Shchukina).

Ultimate fact detection in disputes over protection of rights to marks for goods and services

P. 23–28

The analysis of court decisions in the individual types of disputes over protection of rights to marks for goods and services reviewed by author allowed to detect factual circumstances, which are included in the fact detection in disputes about invalidation of the certificate of marks for goods and services? and in disputes about infringement of the certificate owner rights which origin on the basis of identical or misleadingly similar marks.

С. Ревуцкий

Влияние экономической глобализации на формирование национальной инновационной системы

С. 29–33

Автор рассматривает некоторые аспекты влияния экономической глобализации на формирование национальной инновационной системы. Исследуются вопросы развития основных подсистем НИС (система генерации распространения знаний, производства и инновационная инфраструктура).

И. Галица

Интеллектуальные элиты как инвестиционно-инновационный ресурс конкурентоспособности

С. 34–37

Рассматривается значение инновационных элит как конкурентного ресурса, описаны их система и механизм функционирования.

А. Пичкур, В. Пичкур

Особенности этапа подготовки договоров о передаче имущественных прав на результаты интеллектуальной деятельности

С. 38–46

Авторы исследуют нормы украинского законодательства в сфере взаимоотношений между владельцами охранных документов на объекты промышленной собственности и лицами, заинтересованными в заключении договоров на использование указанных объектов и имущественных прав на них.

М. Гришкова

Нормативно-правовое регулирование трансфера технологий (опыт Японии)

С. 47–54

В статье подан обзор нормативно-правового обеспечения деятельности университетов Японии, представлено действующие модели передачи технологий и особенности управления объектами интеллектуальной собственности в университетах. В частности, исследованы структура, основные задачи, типы отделов по лицензированию технологий.

Сделан вывод о целесообразности создания отделов по лицензированию технологий в украинских высших учебных заведениях по примеру Японии.

S. Revutsky

Economical globalization influence on the formation of the national innovation system

P. 29–33

The author considers some aspects of the economic globalization impact on the formation of the national innovation system. He investigates the issues of major subsystems of the NIS (the system is generating knowledge, production and innovation infrastructure).

I. Galitsa

Intellectual elites as the investment and innovation competitive resource

P. 34–37

In this article are viewed the meaning of innovative elites as a competitive resource, described their system and mechanism of operation.

O. Pichkur, V. Pichkur

The key elements of drafting of the assignment agreements of intellectual property rights.

P. 38–46

Authors study the Ukrainian legislation in respect of the relationship between patent owners and future licensees.

M. Gryshkova

Normative-legal regulation of technology transfer (experience of Japan)

P. 47–54

The article provides an overview of the legal support of the universities of Japan. The paper presents current models of technology transfer and management of intellectual property within the university. In particular, there are studied structure, main tasks, functions, types of technology licensing offices.

There was made a conclusion of necessity of the creation of appropriate structural divisions in the Ukrainian higher education institutions, following the example of Japan.

С. Корновенко

Идея как объект защиты права интеллектуальной собственности: pro and contra
С. 55–58

Автор анализирует взгляды отечественных и зарубежных исследователей касательно вопроса о том, может ли идея быть объектом защиты прав интеллектуальной собственности.

П. Скutelnyk

Участие государственного регулятора рынка страховых услуг в процедуре банкротства: финансово-правовые аспекты
С. 59–65

В статье анализируются особенности участия государственного регулятора рынка страховых услуг в Украине в процедуре банкротства страховых компаний. Определяются проблемы законодательного регулирования и предоставляются предложения по совершенствованию действующего финансового законодательства.

В. Романюк

Особенности налоговой правосубъектности нерезидентов-физических лиц
С. 66–72

В статье рассматривается понятие налоговой правосубъектности, характеризуются налоговая правоспособность и дееспособность как ее составляющие. Анализируются положения действующего налогового законодательства в части определения особенностей налоговой правосубъектности нерезидентов-физических лиц.

Г. Андрощук

Институт рационализаторского предложения в праве промышленной собственности стран СНГ: перспективы развития
С. 73–79

Рассмотрены особенности правового регулирования рационализаторской деятельности, института рационализаторского предложения в праве промышленной собственности стран СНГ. Дается анализ модельного закона «О рационализаторской деятельности» для государств-участников СНГ, механизма выплаты вознаграждения. Делается вывод, что его реализация дает возможность унифицировать нормативно-правовую базу регулирования рационализаторских предложений, активизировать научно-техническое творчество, повысить эффективность инновационной деятельности в государствах-участниках СНГ.

S. Kornovenko

Idea as an intellectual property object: pro and contra
P. 55–58

The author analyses the points of view of domestic and foreign researchers on the topic of idea's possibility to be an object of intellectual property rights protection.

P. Skutelnyk

The participation of state regulators the insurance market in the bankruptcy: financial-legal aspects
P. 59–65

The article analyzes the features of the participation of state regulators the insurance market in Ukraine in the bankruptcy of insurance companies. Defined problems of legislative regulation and provided suggestions for improving the current financial regulations.

V. Romanyuk

Peculiarities of tax legal personality of non-resident individuals
P. 66–72

This article considers the concept of taxation of legal personality, characterized by fiscal capacity and efficiency as its components. Analyzes of current tax legislation in the determination of tax characteristics of the legal personality of non-resident individuals.

H. Androschuk

Institute innovative proposal in industrial property rights of the CIS: prospects
P. 73–79

The peculiarities of legal regulation of innovation, and institute innovative proposal in the Industrial Property Law of the CIS countries. The analysis of the model law «On the rationalization activities» for the CIS member states, the mechanism of remuneration. It is concluded that its implementation makes it possible to unify the legal framework regulating innovations, strengthen the scientific and technical creativity, enhance innovation in the states-participants of CIS.

До уваги авторів!

Редакція приймає рукописи статей, що раніше не друкувались, як на електронних носіях, набраних у програмах MS Office, так і надруковані на папері, обсягом до 10 сторінок (шрифт — Times New Roman, розмір — 14, інтервал — 1,5).

Статті повинні бути оформлені відповідно до вимог ВАК України щодо наукових робіт, обов'язково мати рецензію й анотації російською та англійською мовами (з перекладом прізвища й імені автора і назви статті). Ілюстративний матеріал має бути у форматі .tif або .jpg, розміром 300 dpi.

Прохання до авторів: разом з матеріалами надсилати свою фотографію та інформацію щодо наукового ступеня, місця роботи, посади, поштової адреси й контактних телефонів.

Редакція лишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, які містяться у рукописах, відповідальність несе автор. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

Повторне видання статей, розміщених на шпальтах журналу «Теорія і практика інтелектуальної власності», можливе лише за згодою редакції.

Надіслані до редакції матеріали авторам не повертаються.

Автор, який подав матеріали до друку, вважається таким, що погоджується на подальше безоплатне їх розміщення на сайті НДІ інтелектуальної власності та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Відтворення матеріалів журналу або їхніх частин будь-якими засобами чи в будь-якій формі, зокрема і в Інтернеті, забороняється без письмового дозволу редакції журналу.

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Науково-практичний журнал «Теорія і практика інтелектуальної власності» виходить один раз на два місяці. Передплатити наш журнал ви зможете в будь-якому поштовому відділенні України, а також за допомогою системи WebMoney на сайті ДП «Преса» — www.presa.ua.

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

Вартість передплати на 2012 рік					
	Індекс	2 міс./грн	4 міс./грн	6 міс./грн	12 міс./грн
Фізичні та юридичні особи	23594	35	70	105	210

З глибокою повагою,
редакційна колегія